

הצעה לניהול מערכי שיעור "כנסת צעירה"

להלן הצעה לחלוקת מערכי השיעור בתוכנית כנסת צעירה. המערך כולל שיעורים מפרקים א' - ב' בקלסר בלבד, ללא מערכי העשרה נוספים:

1. שיעור פתיחה - דיון על הופעה חיצונית בבי"ס והצגת מתווה התוכנית (עמ' 13-14).
2. שיעור בנושא מפלגות והצגת מפלגות הכנסת הצעירה ועמדתן בנושא התלבשות האחיזה (עמ' 15-17).
3. חלוקת התלמידים למפלגות ומינוי אנשי תקשורת, תליית הטבלה על לוח המודעות (עמ' 18).
3. עבודה במפלגות - בחירת יו"ר וכתבת מצע, בסיום השיעור מהדורת חדשות מסכמת (עמ' 18-19, חלוקת נספחים בעמודים 21-26).
- תליית מצעי המפלגות ודוגמאות להסכמים קואליציוניים מאתר הכנסת על לוח המודעות.
4. שיעור בנושא ניהול מו"מ והסבר על מו"מ קואליציוני (עמ' 28-29).
5. עבודה במפלגות - ניהול מו"מ קואליציוני והקמת ממשלה (עמ' 30-31, חלוקת נספחים בעמ' 3-34). **עדיפות לשיעור כפול.**
- תליית ההסכמים הקואליציוניים על לוח המודעות.
6. שיעור סיכום שלב א' - ישיבת פתיחה של הכנסת, בחירת יו"ר, הצגת הממשלה והאופוזיציה וחזרה על מושגים שנלמדו עד כה (עמ' 33).
- הכנה לסדנת חקיקה - תליית דוגמא לחוק והליך חקיקת חוק על לוח המודעות (עמ' 63-67).
7. שיעור בנושא תפקידים של חוקים (עמ' 50).
8. שיעור בנושא חוקים, נורמות ומצוות, ודיון בשאלה האם נכון לחייב התנהגות מוסרית באמצעות חוק (עמ' 51-53, נספחים בעמ' 69-70).
9. שיעור בנושא הליכת חקיקת חוק בכנסת, הצגת הצעת החוק ע"י הממשלה ודיון בקריאה ראשונה (עמ' 54-55, נספחים בעמ' 60-61, 68).
10. חלוקת תפקידים לדיון בוועדה (חלוקת נספחים עמ' 71-78) ודיון בוועדה (עמ' 56-57). **עדיפות לשיעור כפול.**
11. דיון בחוק בקריאה שנייה ושלישית (עמ' 58).
- תליית החוק שהתקבל על לוח המודעות כפרסום ברשומות.
12. שיעור סיכום - מהדורת חדשות מסכמת של אנשי התקשורת וחזרה על כל המושגים שנלמדו.

צוות היגוי והנחייה:
הרצל מקוב - מנכ"ל
אן קירסון סברסקי - יוזמת התוכנית
ישראל מידד - רכז מידע ותכנים

מהדורה שלישית, תשע"ג, 2013
מנהל מחלקת חינוך - אילן כהן
הגהה - נטע גרובר
עיצוב ועימוד: גזר - סטודיו לעיצוב

מרכז מורשת מנחם בגין
רחוב ש.א. נכון 6, ירושלים 94110
מחלקת חינוך טלפון: 02-5652015
פקס: 02-5652010
youthedu@begincenter.org.il
www.begincenter.org.il
מט"ח - המרכז לטכנולוגיה חינוכית
היחידה לאקטואליה ולחשיבה ערכית

© כל הזכויות שמורות, תשע"ה, 2015.

תוכן העניינים

נספח א.6 - התייעצות בתוך המפלגה -	40
מפלגת צבעי הקשת/המעונבים	41
מפלגת המותגים/הדגמ"חים	42
נספח א.7 - ניהול משא ומתן על הסכם קואליציוני וחתימה	43
נספח א.8 - הנחיות לאנשי התקשורת	44
נספח א.9 - שמות ועדות הכנסת ותפקידיהן	

פרק ב' - סדנת חקיקה

רקע	47
שלב א': הכנות	48
שלב ב': דיון בכיתה	50
שלב ג': הליך חקיקת חוק	54
שלב ד': קריאה ראשונה ודיונים בוועדות	55
שלב ה': קריאה שנייה ושלישית ופרסום החוק	58
נספחים	59
נספח ב.1 - הצעת חוק ממשלתית	60
נספח ב.2 - טבלת חלוקה - חברי ועדה, שדולות ונציגים	62
נספח ב.3 - חוק הגבלת העישון במקומות ציבוריים	63
נספח ב.4 - הליך חקיקת חוק - דף מידע ותרשים	65
נספח ב.5 - לחבר/ת הכנסת הצעירה	68
נספח ב.6 - לקט מקורות	69
נספח ב.7 - ועדת החינוך	71
נציגי התלמידים בוועדת החינוך	72
נציגי ההורים בוועדת החינוך	73
נציגי ההנהלה בוועדת החינוך	74
שדולת הספריים	75
שדולת הנשים	76
שדולת הפנקיסטים	77
אנשי התקשורת	78

הקדמה - כנסת צעירה	5
הכנה לקראת התוכנית	7

פרק א' - מקימים כנסת צעירה

חלק ראשון

שלב א': הכנה	11
הודעת פתיחה	13
שלב ב': דיון בכיתה	14
שלב ג': חלוקה למפלגות	16
שלב ד': בחירת ראש המפלגה	18
שלב ה': כתיבת מצע המפלגה והצגתו	18
שלב ו': מהדורת חדשות מסכמת	19
נספחים	20
נספח א.1 - ראש מפלגה	21
נספח א.2 - מצע: מפלגת צבעי הקשת	22
מצע: מפלגת המעונבים	23
מצע: מפלגת הדגמ"חים	24
מצע: מפלגת המותגים	25
נספח א.3 - אנשי תקשורת	26

חלק שני

שלב א': הכנות	27
שלב ב': מקימים ממשלה	28
שלב ג': משא ומתן קואליציוני	28
שלב ד': הקמת וועדות	32
שלב ה': בחירת יושב ראש הכנסת	33
שלב ו': ישיבה חגיגית - פתיחת מושב הכנסת	33
נספחים	34
נספח א.4 - הקמת קואליציה - צבעי הקשת	35
הקמת קואליציה - המעונבים	36
הקמת קואליציה - המותגים	37
הקמת קואליציה - הדגמ"חים	38
נספח א.5 - הסכם קואליציוני לכנסת הצעירה	39

פרק ג' - פיקוח הכנסת על פעולת הממשלה

81..... הקדמה והכנה לפעילות

84..... חלק ראשון: אמון הכנסת

86..... חלק שני: אישור תקציב המדינה

חלק שלישי:

88..... הצעות לסדר היום ושאלות

נספחים

90.....

נספח ג.1 - מובאות על

91..... תפקידי הכנסת

92..... נספח ג.2 - שאלות

93..... נספח ג.3 - חוק-יסוד: מבקר המדינה

94..... נספח ג.4 - חוק-יסוד: הכנסת

95..... נספח ג.5 - חוק-יסוד: הממשלה

נספח ג.6 - כרטיס הנחיות -

96..... הממשלה (ועדת התרבות)

96..... כרטיס הנחיות - הקואליציה

96..... כרטיס הנחיות - האופוזיציה

97..... נספח ג.7 - תקציב בית הספר

98..... נספח ג.8 - אישור תקציב בית הספר

99..... נספח ג.9 - אירועים דימוניים

נספח ג.10 - מידע: שאלות והצעות

100..... לסדר היום

פרק ד' - מערכי העשרה

103..... מערך העשרה 1 -

105..... הזכות להיבחר לכנסת

מערך העשרה 2 -

הכנסת כמוסד המייצג את המגזרים

109..... השונים באוכלוסיה

מערך העשרה 3 -

התערבות שלטונית - גבולות

114..... ההתערבות של המדינה בחיי הפרט

מערך העשרה 4 -

תרבות השיח בכנסת

118..... מערכי העשרה 5-6 - אמנות הנאום

121.....

נספחי מערכים 5-6

126.....

נספח ד.1 - תוכן הנאום

127.....

נספח ד.2 - ניסוח הנאום

128.....

נספח ד.3 - שיפוץ הנאום

130.....

נספח ד.4 - בדיקה אחרונה

131..... (ממה להיזהר?)

נספח ד.5 - איך מציגים נאום

132.....

נספח ד.6 - דף משוב לנאומים

133.....

הקדמה - כנסת צעירה

בהווה ובעתיד על-ידי חיבורם למציאות העכשווית במדינה. רוב התוכנית היא פעילות של הדמיה (סימולציה), שהתלמידים יעברו בה תהליכים דומים לתהליכים המתרחשים בכנסת. למעשה, הם יהיו חברי הכנסת הצעירה. באותה מידה שחברי הכנסת מטפלים בעניינים המעסיקים את אזרחי המדינה, כך יעסקו חברי הכנסת הצעירה בנושאים מעולמם של התלמידים. חברי הכנסת הצעירה ימלאו בפועל תפקידים של חברי כנסת - חברי וועדות, שרים ויושב ראש הכנסת. הם ישובצו במפלגות, ינסחו את המצע שלהן, יערכו משא ומתן ויחתמו על הסכמים קואליציוניים, יתנסו בתפקידי הקואליציה והאופוזיציה, בעבודת הוועדות, בהליך חקיקת חוק ובכלים המשמשים לפיקוח ולביקורת על הממשלה. בנוסף, ישתתפו בפעילות גם גורמים חיצוניים, הקשורים לעבודת הכנסת ומשפיעים על עבודתה, כגון: כלי התקשורת, קבוצות לחץ ושדולות. כדי להמחיש זאת, ישתתפו בהדמיה כתבים, שיסקרו את עבודת הכנסת ואנשי שדולה, המייצגים קבוצות אינטרס, המנסות להשפיע על הכנסת.

התוכנית בבית הספר היא הכנה לקראת יום פעילות מיוחד, שייערך בירושלים. ביום זה יבקרו התלמידים בכנסת² ויעברו התנסות קרובה ככל האפשר למציאות של עבודת הכנסת: הליך חקיקת חוק, העוסק בענייני אקטואליה.

שיטת המשטר הנהוגה כיום ברוב מדינות המערב וגם בישראל, היא דמוקרטיה. פירושה המילולי של המילה דמוקרטיה הוא שלטון העם, כלומר, במשטר זה כל האזרחים שותפים בקביעת ההנהגה וההנהגה שנבחרה אמורה להביא לידי ביטוי את רצונו של כלל הציבור.

אם כן, דמוקרטיה היא שלטון העם וריבונותו. אך למעשה, העם אינו שולט באופן ישיר. שלטון העם וריבונותו מתבטאים כיום בעיקר בבחירת נציגי העם למערכת השלטונית. העם בוחר בנציגים והם אלה שמקבלים החלטות ומחוקקים חוקים.

בישראל הגוף הנבחר הוא הכנסת ובה 120 חברים (חברי כנסת), שתפקידם לייצג את העם ולבטא את רצונו, לחוקק חוקים, לפקח על הממשלה ולבקרה, ולכונן חוקה¹ וחוקי יסוד.

התוכנית "כנסת צעירה" היא תוכנית פעילה וחוויתית. אנו מעוניינים ליצור חוויה כוללת ומתמשכת, כזו שתגרום לתלמידים להרגיש כאילו הם נכנסים לעולם הפרלמנטרי וחיים אותו. אנו שואפים שתהליך זה יביא את התלמידים למעורבות חברתית במעגלים הקרובים והרחוקים שלהם

[1] חוקה: מערכת של חוקי יסוד הקובעים את צורת המשטר במדינה, את אופן ארגונה וניהולה ומגדירים את הזכויות ואת החובות של האזרחים. לחוקים אלה מעמד מיוחד ובדרך כלל נדרש רוב גדול מן הרגיל כדי לשנותם.

(מתוך: רב מילים הצעיר, מט"ח)

[2] אופציה - בתיאום עם היחידה לדמוקרטיה ואזרחות בכנסת.

נושא התוכנית

כדי לאפשר לתלמידים להתנסות בתהליכי עבודת הכנסת בצורה חווייתית ורלוונטית לעולמם, בחרנו בנושא הקרוב אליהם בבית-הספר ובחברה: **ההופעה החיצונית בבית-הספר - מתחים בחברה בין חדשנות לשמרנות**. התלמידים יחליטו הלכה למעשה מה יהיו כללי הלבוש בבית-הספר, ידונו בדילמות שהנושא מעורר וינסו להגיע להצעות ולפתרונות מהותיים, תוך שימוש בכלים הדמוקרטיים הנהוגים בבית המחקקים - הכנסת.

מידע על הכנסת

את התוכנית מלווים מערכי העשרה, שמטרתם הרחבה והעמקה בנושאים שונים הקשורים בעבודת הכנסת: ערכים בכנסת, תרבות הדיון בכנסת, אמנות הנאום, חובות וזכויות חברי הכנסת, הזכות להיבחר לכנסת, התערבות שלטונית, הכנסת באינטרנט והכנסת כמייצגת מגזרים שונים באוכלוסייה. ניתן ללמוד אותם כיחידות שלמות העומדות בפני עצמן, או לשלב חלקים מהן בתוכנית המרכזית.

במהלך התוכנית יקבלו התלמידים הפניות למקורות של מידע עדכני על הכנסת. כדאי לעודד את התלמידים לעסוק בנושא גם בזמנם הפנוי, להעשיר את ידיעותיהם ולהחליף חומרים עם חבריהם בכיתה. אפשר לצפות בערוץ הכנסת בדיונים המתנהלים בכנסת עצמה ולהיכנס לאתר הכנסת באינטרנט. יש לשים לב לידיעות ולכתבות בעיתון, בטלוויזיה וברדיו, המתייחסות לכנסת ולחברי הכנסת. את החומרים שיאספו התלמידים אנו ממליצים לתלות בכיתה (על לוח קיר מיוחד שיוקדש לנושא) במהלך התוכנית ובכך ליצור אווירה דינמית המקושרת למציאות האקטואלית.

מטרות התוכנית

- להקנות לתלמידים את ערכי הפרלמנטריזם
- להתנסות בתהליכי עבודת הכנסת לעסוק בדילמות ערכיות, הנובעות ממבנה הכנסת ומעבודתה
- להבין את תפקיד הכנסת
- כיסוד המשטר - הדמוקרטיה הפרלמנטרית
- לעורר בתלמידים מעורבות ואחריות לתהליכים החברתיים והמדיניים הסובבים אותם בחיי היומיום

הכנה לקראת התוכנית

הנחיות

הכינו לוח קיר פעיל, שישמש את פעילות הכנסת הצעירה. המטרה: להפעיל את התלמידים תוך כדי עיסוק בנושא ההופעה החיצונית בבית-הספר. בלוח הקיר הפעיל יוקצו מקומות לפינות הבאות:

- הודעות** - עדכונים והכנה לקראת פעילות הכנסת הצעירה.
- ידיעות וכתבות מעיתונים** - העוסקות בעבודת הכנסת ובחברי הכנסת וקשורות להיבטים השונים שהתוכנית עוסקת בהם.
- מידע מאתרים הקשורים לכנסת** - אתר האינטרנט של הכנסת, אתר חדשות הכנסת, אתרים של סיעות שונות ועוד - הנוגעים לתכנים ולהיבטים של התוכנית.

- עיתון קיר** - העיתון ישמש את התלמידים שימונו להיות אנשי התקשורת בפעילות. בעיתון הקיר יפורסמו כתבות וסיקורים הקשורים לתוכנית.
- הסכמים קואליציוניים** - כאן יוצגו ההסכמים שיחתמו בין המפלגות בכנסת הצעירה.
- הצעות חוק** שיציעו חברי הכנסת הצעירה.
- חוקים** שנחקקו בכנסת הצעירה.
- מצעי המפלגות** (העוסקות בנושא ההופעה החיצונית בבית-הספר), שינוסחו על ידי התלמידים - חברי הכנסת הצעירה.

וכל חומר נוסף...

אנו מקווים שהתוכנית תשיג את יעדיה, ומאחלים לכם הנאה והצלחה!

מקימים כנסת צעירה

- פרק -

מקימים כנסת צעירה - חלק ראשון

מטרות

- להכיר מושגי יסוד מתחום עבודת הכנסת: קואליציה, אופוזיציה, הסכמים קואליציוניים, ועדות הכנסת, מפלגות ויושב ראש הכנסת.
- להבין את חשיבות המפלגות במשטר הדמוקרטי.
- להגביר את המודעות לקשר בין הגורמים הבאים: התקשורת, האזרח והכנסת.

העשרה

1. צורות המשטר השונות - מונרכיה, אנרכיה, דיקטטורה, דמוקרטיה לסוגיה.
2. הפרדת רשויות.
3. מערך העשרה 1 - עמוד 105
4. מערך העשרה 2 - עמוד 109

במערך הזה יקימו התלמידים כנסת צעירה: הם יצטרפו למפלגות, ינסחו את מטרותיהן (קווי היסוד), יבחרו את ראשי המפלגות, יתנסו במשא ומתן עם מפלגות אחרות לצורך הקמת קואליציה וינסחו הסכמים קואליציוניים.

חלק מהם יהיו חברי ממשלה וקואליציה והיתר 'שבו' באופוזיציה, הם יתחלקו לוועדות כנסת לפי תחומים שונים, ולסיום יפתחו את מושב הכנסת הצעירה הראשון.

בנוסף, שני תלמידים ילוו את הפעילות כאנשי תקשורת, המסקרים את המתרחש.

שלב א': הכנה

הנחיות

- שרירותית או הגרלה בהתאם לחלוקה הבאה (טבלה בעמוד 17):
- א. מפלגת המעונבים
  - ב. מפלגת צבעי הקשת
  - ג. מפלגת הדגמ"חים
  - ד. מפלגת המותגים

הערה:

חשוב להזכיר לתלמידים, לכל אורך הפעילות, כי הם פועלים במסגרת פעילות המדמה את עבודת הכנסת ולכן הם צריכים "להיכנס" לנעליהן של המפלגות השונות ולפעול בהתאם.

1. לוח הקיר הפעיל - הכינו את הלוח, תלו עליו מידע, כותרות וחומר על הכנסת. חישפו את התלמידים לתכנית, עודדו אותם לדון בנושאים שיועלו בה וצרו אצלם ציפייה למשהו חדש ושונה.
2. ימים אחדים לפני תחילת התכנית תלו על לוח הקיר הפעיל את הודעת הפתיחה (עמוד 13).
3. חלוקה לארבע מפלגות: התכנית עוסקת בפעילות הכנסת לאחר הבחירות. לכן, לא נעסוק בתהליך הבחירות. החלוקה למפלגות תתבצע על-פי החלטה

הודעת פתיחה

כנסת צעירה האופנה האחרונה

אתם לא רוצים שיתערבו ויגידו לכם איך להיראות?
אתם רוצים להשפיע?

יש לכם הזדמנות!

בית-הספר נותן לכם את הזכות להחליט - אתם תקבעו איך תיראו!

ג'ינסים? כפכפים? חליפות ערב? מדים? - הכול בידיכם!
אתם בעד חופש מוחלט?
אתם נגד הופעה חופשית?
אתם רוצים לקבוע כללים?
אילו כללים?

אתם חברי מפלגה אתם יכולים להשפיע!

עוד מעט תדעו לאיזו מפלגה אתם שייכים...

משימה

בקשו מהתלמידים להיכנס לאתר הכנסת באינטרנט ולבדוק את מטרותיהן של מפלגות שונות. בקשו מהם להדפיס את מטרות המפלגה שהם מזדהים איתה ולתלות את המטרות המעניינות אותם על לוח הקיר הפעיל.

כתובת אתר הכנסת באינטרנט:

li.vog.tessenk.www

▼
סיעות

▼
תפריט הסיעות

▼
בחירת סיעה מסוימת

הכינו את החלוקה למפלגות מבעוד מועד:

1. הקפידו על חלוקה מאוזנת בכל מפלגה; חשוב שבכל מפלגה יהיו תלמידים פעילים ומעורבים.
2. הקפידו לשמור על היחס המספרי בין חברי המפלגות: בשתי המפלגות הגדולות (צבעי הקשת והמעונבים) יהיה מספר זהה של חברים. במפלגת האמצע (הדגמ"חים) יהיו פחות חברים. מפלגת המותגים תהיה הקטנה ביותר.
3. מנו שני תלמידים לתפקיד אנשי התקשורת. רצוי תלמידים בעלי יכולת רטורית גבוהה.
4. נסו לאפשר לתלמידים להתאים את התפקידים המוטלים עליהם לנטיית ליבם.

נושא 1:

הופעה חיצונית בבית-הספר

לאחר שהתלמידים קראו את הודעת הפתיחה, אנו ממליצים לערוך דיון קצר בכיתה, שמטרתו לעורר את המודעות להיבטים השונים של הנושא: ההופעה החיצונית בבית-הספר - שמרנות מול חדשנות.

צימות

- עם איזו עמדה אתם מזדהים? מדוע?
1. דנה עופר סיימה כיתה י"ב בבית-הספר 'תיכון חדש': "אני יכולה להבין שיש קוד לבוש אחר לים או לבית-הספר... מצד שני זה בעייתי, כי דווקא בגיל שלנו כל אחד רוצה להמציא את ההופעה שלו..."
  2. שושנה מצא, המנהלת הפדגוגית של אורט דרסקי: "קבענו סטנדרט, בשיתוף פעולה עם ההורים ומועצת התלמידים, כדי שהתלמידים יראו אחידים, למרות שאני לא אוהבת את המילה אחידות. אבל בכל זאת, אנחנו לא רוצים שייפרצו פה גבולות".
(מתוך: ידיעות אחרונות, 3.9.2000).

אמירות

- איזה עיקרון עולה מכל אמירה?
1. "אני מעדיף שיהיו כללים, כי להורים שלי אין אפשרות לקנות לי בגדים בכיכר המדינה!"
  2. "בית-הספר הוא לא תצוגת אופנה!"
  3. "אני לא רוצה להיראות כמו כולם. אני רוצה להיות מיוחד!"
  4. "אם כולם מתלבשים מאוד יפה, אני חייבת להתאים את עצמי ולא יכולה להרשות לעצמי להתלבש בפשטות!"
  5. "הלבוש שלי זה אני! אני לא מוכנה שיגידו לי איך להיראות!"

שאלות לדיון

- האם לדעתכם צריכים להיות כללי הופעה בבית-הספר או שכל תלמיד יכול להחליט בעצמו?
- האם ראוי לבוא לבית-הספר בלבוש של שפת הים או של מועדונים? מדוע?
- דנה אומרת: "דווקא בגיל שלנו כל אחד רוצה להמציא את ההופעה שלו". האם בית-הספר הוא המקום "להמציא" הופעות?
- שושנה אומרת: "קבענו סטנדרט... כדי שהתלמידים יראו אחידים". האם אחידות אינה פוגעת בחופש ובביטוי האישי של התלמידים?
- עד כמה יש לי את החופש להחליט אישיות בחברה ועד כמה אני מחויב למסגרות ומסורות?

נושא 2:

תפקידן של המפלגות במשטר הדמוקרטי

לפני תחילת הפעילות יש לעורר את מודעות התלמידים לתפקידן של המפלגות ולמהותן במשטר הדמוקרטי. היעזרו בפעילויות הבאות:

סיפור דמיוני

במדינה רחוקה חיו קבוצות אנשים רבות מאוד - דתיים וחילונים, עשירים ועניים, שמרנים וחדשנים. לכל קבוצה הייתה מפלגה שייצגה אותה בשלטון, ובגלל הקבוצות הרבות, היו גם הרבה מפלגות... כדי שהקבוצות השונות לא יסתכסכו ביניהן וכדי שיוכלו לחיות בשלום, הוחלט לוותר על קיומן של כל המפלגות הקטנות ולהרשות מפלגה אחת בלבד - מפלגת השלטון.

שאלה לדיון

- מה עלול לקרות במדינה שיש בה מפלגה אחת בלבד?

תרגיל

(ציוד נדרש: בריסטולים, מספריים, כלי כתיבה, דבק, חומרי עיתונות)

התחלקו לקבוצות.

כל קבוצה תייצר מודעת פרסום מקטעי עיתונים/ירחונים/תמונות ועוד, לכל אחד משני המצבים:

1. מפלגה אחת שלטת
2. מפלגות רבות המייצגות את העם

כל קבוצה תציג את שתי המודעות שלה.

שאלה לדיון

- מה עדיף לדעתכם, מפלגה אחת שיכולה לנהל את המדינה ללא הפרעה, או הרבה מפלגות שמקשות על ניהול יעיל אך מייצגות את הדעות השונות בעם?

מידע

בלועזית המילה מפלגה מקורה במילה הלטינית Partire, שפירושה לחלק. גם בעברית המילה גזורה מהשורש פלג, שהוראתו מדגישה כי מפלגה היא חלק משלמות. ואכן, אם חברה או מדינה היא השלם, מפלגה היא חלק ממנה. במשטרים דמוקרטיים השלם מורכב מחלקים, המיוצגים על-ידי המפלגות. לעומת זאת, במשטרים דיקטטוריים יש רק מפלגה אחת ולכן למלה מפלגה אין משמעות. במשטרים דמוקרטיים שלם אמיתי מורכב מחלקים ולכן יש בדמוקרטיה יותר ממפלגה אחת. בניגוד לתפיסה האנטי-דמוקרטית, הגורסת שהמפלגות יוצרות את השסעים בחברה, הגישה הדמוקרטית מכירה בכך שבכל חברה מודרנית קיימות קבוצות רבות, בעלות רקע שונה: דת, מקצוע, מעמד, אידיאולוגיה ועוד. המפלגות מייצגות את הקבוצות האלה. (על פי: בנימין נויברגר, המפלגות בישראל, האוניברסיטה הפתוחה, 1997. יחידות 7-8 בקורס ממשל ופוליטיקה בישראל.)

שימו לב

במציאות, כל אזרח/ית בוחרת/ת במפלגה, המייצגת אותו/ה בצורה הטובה ביותר. בפעילות זו הבחירות כבר התקיימו...

תלו על לוח הקיר הפעיל את רשימת המפלגות (עמוד 17) וקראו לתלמידים את החלוקה לארבע המפלגות על-פי גודלן.

בישראל, האזרחים אינם בוחרים את הנציגים שלהם באופן אישי וישיר אלא בוחרים במפלגות. זוהי **דמוקרטיה ייצוגית**. כל מפלגה מאמינה בדרך שלה, מנסה לקדם את הרעיון שלה ומנסחת אותם במסמך הנקרא: **מצע המפלגה**.

גם התלמידים יפעלו במפלגות (כפי שנרשמו באופן אקראי). בינתיים אלה רק שמות, אבל... לכל מפלגה יש עקרונות וקווים שמנחים אותה!

רשימת המפלגות והחברים בכל מפלגה

אל תוותרו על ההזדמנות שלכם להשפיע על הדברים שבאמת חשובים לכם!

הדגמ"חים בעד הופעה מתונה ולא קיצונית	צבעי הקשת דוגלים בהופעה חופשית	המעונבים דוגלים בהופעה מכובדת ומהוגנת	המותגים מפלגה הדואגת לאוהבי הלבוש היקרתי
.1	.1	.1	.1
.2	.2	.2	.2
.3	.3	.3	.3
.4	.4	.4	.4
.5	.5	.5	.5
.6	.6	.6	.6
.7	.7	.7	.7
.8	.8	.8	.8
.9	.9	.9	.9
.10	.10	.10	.10

תקשורת

שני אנשי תקשורת ידווחו לנו על כל מה שקורה בכנסת הצעירה:

- .1
- .2

שלב ד': בחירת ראש המפלגה

- התלמידים ישבו על-פי חלוקה למפלגות וכל קבוצה תבחר בראש המפלגה. תפקיד ראש המפלגה:
1. לנהל את הדיון בתוך המפלגה (ראו: כרטיס משימה - נספח א.1 עמוד 12).
  2. לנהל את הדיון בזמן המשא ומתן הקואליציוני ובהליך חקיקת החוק.

מידע

חלק מהמפלגות עורכות בחירות פנימיות מקדימות (פרימריס), שמטרתן לבחור את המועמד (או המועמדים) של המפלגה לבחירות הכלליות. בין היתר, המפלגות בוחרות את ראש המפלגה.

ובמקרה שלנו

אם במפלגה יש מתנדב אחד - הוא ימונה לתפקיד ראש המפלגה. אם יש יותר ממתנדב אחד או אם אין מתנדבים - תיערך הגרלה שתכריע מי יהיה ראש המפלגה.

שלב ה': כתיבת מצע המפלגה והצגתו

כעבודה מכינה, על התלמידים להוציא מאתר האינטרנט של הכנסת, מצע של אחת הרשימות. מצע זה ייתן לתלמידים רקע כללי וקווים מנחים להכנת המצע שלהם. כתובת אתר הכנסת באינטרנט:

li.vog.tessenk.www

▼
בחירות וממשל

▼
בחירות לכנסת

▼
רשימות המועמדים

▼
מצע רשימה על-פי בחירה

1. התלמידים ישבו בקבוצות על-פי חלוקה למפלגות. כל מפלגה תקבל כרטיס משימה משלה (ראה נספח א.2 - עמודים 25-22) ועל-פי היא תנסח את מצע המפלגה שלה בנושא ההופעה החיצונית בבית-הספר.
2. צלמו את כרטיסי המשימה ותנו אותם לחברי המפלגות השונות - בהתאם.
3. כל מפלגה תכין כרזה ובה פירוט של מצע המפלגה.
4. תלו את הכרזות על לוח הקיר הפעיל.
5. כל אחד מראשי המפלגות יציג בקצרה את מצע מפלגתו ואת חברי המפלגה.

שלב ו': מהדורת חדשות מסכמת

סיקור תקשורתי על המתרחש בארבע המפלגות

- שני התלמידים שמונו לתפקיד אנשי התקשורת יקבלו כרטיס משימה (ראה נספח א.3 - עמוד 26), יסקרו בעזרתו את המתרחש בארבע המפלגות ויכינו מהדורת חדשות מסכמת.
- מומלץ להכין עם אנשי התקשורת רשימה מובנית של שאלות לראיון לפחות בשלבים הראשונים.

הצעות לאנשי התקשורת

- לצלם בשעות הלימודים תלמידים שונים המתלבשים בצורה מיוחדת, שמרנית, בולטת ועוד.
- לחבר כתבות על סוגי התלבושות בבית-הספר, לראיון תלמידים ולתלות את הכתבות יחד עם התמונות בלוח הקיר הפעיל.
- לתלות כתבות מתאימות מתוך עיתונות ילדים ונוער.
- להשתמש באביזרים להמחזה: תלבושות, מיקרופונים, מצלמות, קופסת קרטון כמסך טלוויזיה ועוד...

שימו לב

הכתבים יזהרו שלא לפגוע בתלמידים המסוקרים. יש להקפיד על דיווח ענייני והוגן!

כרטיס משימה

ראש מפלגה

תפקידך הוא לדאוג לכך שהדיון בתוך המפלגה יערך בצורה הוגנת ועניינית.
התייחס/י לנקודות הבאות:

1. דאג/י לכך שכל המשתתפים יוכלו להתבטא באופן שווה.
2. הקפד/י על כך שיקשיבו לכל משתתף/ת.
3. תעד/י את הדיון על-ידי מינוי קצרן או קצרנית שיסכמו את עיקרי הדברים.

- 21 ..... נספח א.1: כרטיס משימה - ראש מפלגה
- 22 ..... נספח א.2: כרטיס משימה - מצע מפלגת צבעי הקשת
- 23 ..... כרטיס משימה - מצע מפלגת המעונבים
- 24 ..... כרטיס משימה - מצע מפלגת הדגמ"חים
- 25 ..... כרטיס משימה - מצע מפלגת המותגים
- 26 ..... נספח א.3: כרטיס משימה - אנשי תקשורת

כרטיס משימה

מצע: מפלגת המעונבים

מאוד לא נעים לבוא לבית-ספר ולראות לבוש לא הולם ותסרוקות מוזרות. באנו לכאן כדי ללמוד. בית-ספר זה לא תצוגת אופנה!

הנחיות לכתיבת מצע' המפלגה:

1. נסחו עד חמישה כללים באופן תמציתי (לא יותר מעמוד אחד).
2. אל תשכחו שאתם חברי מפלגה - עליכם להיות נאמנים לדרכה! הערכים המנחים אתכם הם:
  - צניעות
  - אחידות
  - כבוד הפרט
  - מסורת
3. התייחסו לנקודות הבאות:
  - האם אתם בעד או נגד כללים להופעה חיצונית בבית-הספר?
  - מהם הקווים האדומים שלכם? מה לא הייתם מוכנים לראות בבית-הספר?
4. קבעו את הקריטריונים שלכם לכללי הלבוש: התייחסו לבטיחות, לתדמית בית-הספר, למצב כלכלי, לטעם אישי ועוד. למשל: כל התלמידים בבית הספר ילבשו בגדים בצבע כחול על גווניו, כדי לשמור על הופעה מכובדת, מאופקת ואחידה.
5. קבעו את הסנקציות שיוטלו על מי שיפר את הכללים.

[1] מצע: תכנית פוליטית של מפלגה, המפרטת את עקרונות היסוד ואת הקווים המנחים שלה (והמשמשת בסיס לגיוס תמיכתם של הבוחרים)

(מתוך: רב מילים, מט"ח)

כרטיס משימה

מצע: מפלגת צבעי הקשת

אנו לא רוצים שיגידו לנו איך להיראות ומה ללבוש! אלה החיים שלנו והגוף שלנו ולאף אחד אין זכות להתערב ולומר לנו איך להסתרק ומה ללבוש!

הנחיות לכתיבת מצע' המפלגה:

1. נסחו עד חמישה כללים באופן תמציתי (לא יותר מעמוד אחד).
2. אל תשכחו שאתם חברי מפלגה - עליכם להיות נאמנים לדרכה! הערכים המנחים אתכם הם:
  - חירות הפרט
  - חופש הביטוי
  - חדשנות
3. התייחסו לנקודות הבאות:
  - האם אתם בעד או נגד כללים להופעה חיצונית בבית-הספר?
  - מהם הקווים האדומים שלכם? מה לא הייתם מוכנים לראות בבית-הספר?
4. קבעו את הקריטריונים שלכם לכללי הלבוש: התייחסו לבטיחות, לתדמית בית-הספר, למצב כלכלי, לטעם אישי וללבוש הולם.
5. קבעו את הסנקציות (אם בכלל), שיוטלו על מי שיפר את הכללים.

[1] מצע: תכנית פוליטית של מפלגה, המפרטת את עקרונות היסוד ואת הקווים המנחים שלה (והמשמשת בסיס לגיוס תמיכתם של הבוחרים)

(מתוך: רב מילים, מט"ח)

כרטיס משימה

מצע: מפלגת המותגים

המראה הפשוט, האפור והיומיומי הזה ממש לא נראה לנו! אנחנו רוצים להראות טוב, ללבוש בגדי מעצבים ונעליים יוקרתיות. יש לנו טעם טוב, יש לנו כסף ואין לנו סיבה להסתיר את זה!

הנחיות לכתיבת מצע' המפלגה:

1. נסחו עד חמישה כללים באופן תמציתי (לא יותר מעמוד אחד).
2. אל תשכחו שאתם חברי מפלגה - עליכם להיות נאמנים לדרכה! הערכים המנחים אתכם הם:
  - אסתטיקה
  - יופי
  - חופש הביטוי
3. התייחסו לנקודות הבאות:
  - האם אם בעד או נגד כללים להופעה חיצונית בבית-הספר?
  - מהם הקווים האדומים שלכם? מה לא הייתם מוכנים לראות בבית-הספר?
4. קבעו את הקריטריונים שלכם לכללי הלבוש: התייחסו לבטיחות, לתדמית בית-הספר, למצב כלכלי, לטעם אישי ועוד. למשל: מי שיכול להרשות לעצמו יבוא עם בגדי מעצבים, גם אם הם מאוד יקרים.
5. קבעו את הסנקציות שיוטלו על מי שיפר את הכללים.

[1] מצע: תכנית פוליטית של מפלגה, המפרטת את עקרונות היסוד ואת הקווים המנחים שלה (והמשמשת בסיס לגיוס תמיכתם של הבוחרים)

(מתוך: רב מילים, מט"ח)

כרטיס משימה

מצע: מפלגת הדגמ"חים

יש אנשים כל כך קיצוניים - הם באים לבית-הספר עם תסרוקת קוצים אדומה או שהם לובשים חולצות צווארון מגוהצות. למה אי אפשר להראות כמו בני אדם רגילים?

הנחיות לכתיבת מצע' המפלגה:

1. נסחו עד חמישה כללים באופן תמציתי (לא יותר מעמוד אחד).
2. אל תשכחו שאתם חברי מפלגה - עליכם להיות נאמנים לדרכה! הערכים המנחים אתכם הם:
  - שביל הזהב במסגרת המגבלות
  - ביטוי עצמי
  - התייחסו לנקודות הבאות:
    - האם אתם בעד או נגד כללים להופעה חיצונית בבית-הספר?
    - מהם הקווים האדומים שלכם? מה לא הייתם מוכנים לראות בבית-הספר?
4. קבעו את הקריטריונים שלכם לכללי הלבוש: התייחסו לבטיחות, לתדמית בית-הספר, למצב כלכלי, לטעם אישי ועוד (למשל, כל התלמידים בבית הספר ילבשו חולצות טריקו עם שרזולים, אבל לא תהיה הגבלה על צבעים, כי אנו לא רוצים להגביל יותר מדי את החופש האישי. אך ללבוש גופיות - זה לא מתאים!).
5. קבעו את הסנקציות שיוטלו על מי שיפר את הכללים.

[1] מצע: תכנית פוליטית של מפלגה, המפרטת את עקרונות היסוד ואת הקווים המנחים שלה (והמשמשת בסיס לגיוס תמיכתם של הבוחרים)

(מתוך: רב מילים, מט"ח)

כרטיס משימה

אנשי תקשורת

- עברו בין המפלגות השונות וסקרו את מה שמתרחש בכל מפלגה. התייחסו לנקודות הבאות:
  - באיזו אווירה מתנהל הדיון בכל מפלגה?
  - האם חברי המפלגה מקשיבים זה לזה?
  - האם לכל חבר במפלגה יש אפשרות להתבטא?
- ראיינו כמה מחברי המפלגה בנפרד. התייחסו לנקודות הבאות:
  - במה מאמינה המפלגה שלכם?
  - איזו אווירה קיימת במפלגה שלכם?
  - מדוע המפלגה שלכם הטובה ביותר?
- הכינו כתבת חדשות מסכמת. התייחסו לנקודות הבאות:
  - סיקורים שהכנתם על המתרחש בכל מפלגה.
  - קטעי ראיונות מעניינים עם חברי המפלגה.
  - סיכום קצר ומעניין של מטרות כל מפלגה.
  - השתדלו לתת מידע חשוב, אך גם להיות מעניינים.

מקימים כנסת צעירה - חלק שני

בעקבות ההסכמים חלק מהתלמידים יהיו חברי ממשלה וקואליציה, והיתר יישבו באופוזיציה. אנשי התקשורת יסקרו פעילות זו בהתאם להנחיות.

לאחר שהתלמידים ניסחו את מצע המפלגה שלהם ובחרו את ראשי המפלגות, הם יתנסו במשא ומתן עם מפלגות אחרות, לצורך הקמת הקואליציה, ובניסוח הסכמים קואליציוניים.

שלב א': הכנות

כתובת אתר הכנסת באינטרנט:

li.vog.tessenk.www

בחירות וממשל

הסכמים קואליציוניים וקווי יסוד

ממשלה

קווי יסוד / הסכמים קואליציוניים

- ניהול המשא ומתן הקואליציוני - לצורך ניהול המשא ומתן הקואליציוני רצוי למצוא כיתה נוספת או לערוך את הדיונים באולם או בחדר כיתה גדול.
- הכנה להסכם הקואליציוני ולקווי היסוד של הממשלה - כדי להתכונן לשיעור הבא, בקשו מהתלמידים להיכנס לאתר הכנסת באינטרנט ולבדוק את ההסכמים הקואליציוניים ואת קווי היסוד למדיניות הממשלה.
- התלמידים ידפיסו את החומר שימצאו, ויתלו חלקים ממנו על לוח הקיר הפעיל.

בשיטת הבחירות הנהוגה בישראל, נשיא המדינה מטיל בדרך כלל על ראש המפלגה הגדולה ביותר להקים קואליציה וממשלה. הממשלה המוקמת צריכה להתבסס על רוב יציב של חברי הכנסת (מתוך 120) הנבחרים. רוב זה יתמוך בראש הממשלה, כדי שיתאפשר לו לפעול ולא ליפול בהצבעת אי-אמון.

אם המפלגה, שראש הממשלה הנבחר עומד בראשה, לא זכתה ברוב

הנחוץ, עליו לערוך הסכמים עם מפלגות אחרות במטרה להשיג קואליציה, שהיא רוב של לפחות 16 חברי כנסת (מתוך 120). הסכמים אלה נקראים הסכמים קואליציוניים.

כאשר מספר מפלגות מסכימות ביניהן על קווי יסוד משותפים ועל חלוקת תפקידים (שרים וחברי ועדות), הן מקימות את הקואליציה. יתר חברי הכנסת יושבים באופוזיציה?

שלב ג': משא ומתן קואליציוני

פעילות 1: תרגיל פתיחה

תרגיל זה ידגים לתלמידים את הקושי להגיע להסכמה בין צדדים שונים, המעוניינים להשיג את אותה מטרה. בתרגיל שלושה צמדים יתחרו ביניהם על תשעה עטים זהים, המונחים על שולחן, כאשר רק שני צמדים יכולים לזכות בהם.

התלמידים יערכו ביניהם משא ומתן, וכאשר ששני צמדים יגיעו להסכמה על חלוקת העטים ביניהם, הם ילחצו יד ויוכלו לקחת אותם.

ישנם שלשה כללים למשחק:

1. חלוקת העטים יכולה להתרחש רק בין שני צמדים.

2. לרשותכם 7 דקות כדי לעמוד במשימה.
  3. הצמד שיחזיק יותר עטים בסיום התהליך ייחשב "מוצלח" יותר.
- ניתן להחליף את העטים בקוביות שוקולד או שטרות "דמויי כסף" על-סך מאה ש"ח כל אחד.

שאלות לדיון

- האם היו שני צמדים שהצליחו להגיע להסכם ביניהם?
- מה דעתכם - האם קל להתפשר ולוותר?
- מהם לדעתכם הקשיים של המשתתפים במשא ומתן הקואליציוני?

[2] אופוזיציה - כלל האנשים, המפלגות או הכוחות הפוליטיים, המתנגדים לממשלה או לגוף שלטוני אחר.

(מתוך: רב מילים, מט"ח)

[1] קואליציה - התחברות זמנית של מפלגות לצורך הקמתה של ממשלה משותפת.

(מתוך: רב מילים, מט"ח)

פעילות 2:

דיון בכיתה - היבטים שונים של ניהול משא ומתן קואליציוני

ערכו דיון קצר בכיתה, שמטרתו לעורר את המודעות של התלמידים להיבטים השונים של ניהול משא ומתן קואליציוני: ויתורים, פשרות, עמידה על עקרונות, קווים אדומים ועוד. היעזרו במשפטי ההתרסה ובשאלות המוצעות.

לפניכם שני משפטי התרסה, שיעוררו את הדילמות הקשורות במו"מ מסוג זה:

1. למפלגה שלנו יש קווים אדומים. לעולם לא נוותר עליהם!
2. עדיף לוותר על כמה עקרונות מאשר לוותר על השלטון!

שאלות לדיון

1. האם מותר למפלגה להגיע להסכם קואליציוני הנוגד לחלוטין את מטרותיה?
2. כיצד ירגישו הבוחרים אם בגלל התעקשות על עקרונות נבחרים לא ישתתפו בקואליציה?
3. כיצד ירגישו הבוחרים אם נבחרים יוותרו על מטרותיהם למען ישיבה בקואליציה?

פרשה

בתחילת כהונתה של הממשלה, שבראשה עמד אהוד ברק (בכנסת ה-15), ישבו יחד בקואליציה המפלגות מרצ וש"ס. אחת ממטרותיה של מפלגת מרצ היא להפריד בין דת ומדינה בישראל. לעומת זאת, ש"ס מעוניינת במדינה בעלת צביון דתי. מרצ היתה מוכנה לשבת עם ש"ס בקואליציה בגלל מטרה חשובה נוספת - להגיע להסכם שלום ולשים קץ לסכסוך היהודי-ערבי.

שאלה לדיון

- האם ישנן נסיבות בגללן על המפלגות להתפשר ולוותר על עקרונות חשובים להן, כדי להשיג מטרות אחרות?

פעילות 3:

משא ומתן קואליציוני - דיון מקדים

1. התלמידים יישבו בקבוצות - על-פי חלוקה למפלגות.
2. צלמו את כרטיס המשימה - הקמת קואליציה - נספח 4.א (עמודים 35-38) ותנו לכל מפלגה את הכרטיס שלה.
3. כל מפלגה תערוך דיון מקדים בעזרת כרטיס המשימה. דיון זה יכין אותה למשא ומתן הקואליציוני.

שימו לב!

חלוקת תפקידי השרים היא רק לצורך הדגמת המשא ומתן הקואליציוני. במציאות, חלוקת תפקידי השרים וסגני השרים היא חלק משמעותי במשא ומתן הקואליציוני, אך בתכנית זאת נוותר על כך, כדי שיישאר יותר זמן לעבודת הכנסת הצעירה. בפעילות הכנסת הצעירה הדגש הוא על עבודת הכנסת ולכן נעסוק בעיקר בעבודת הוועדות, בהליך חקיקת חוק ובביקורת הכנסת על הממשלה (ולא בעבודת הממשלה). לצורך הפעילות בחרנו בחמישה שרים ודירגנו אותם על-פי היוקרה והחשיבות שלהם בממשלה.

פעילות 4: ניהול המשא ומתן הקואליציוני

דגשים

1. המפלגות תקיימנה ביניהן משא ומתן במטרה להקים קואליציה.
2. לשתי המפלגות הגדולות יש מספר קולות זהה.
3. כדי שיוכלו להשיג רוב בכנסת הצעירה (רוב של יותר ממחצית מחברי כל המפלגות) - לצורך הקמת הקואליציה - עליהן להגיע להסכמה עם שתי המפלגות הקטנות.

שימו לב!

ההסכם הקואליציוני צריך לבטא הסכמה בין כל המפלגות המשתתפות בו. במציאות שתי המפלגות הגדולות יכולות להקים קואליציה ביניהן. אולם לצורך ההדמיה שלנו, ההסכמים הקואליציוניים יחתמו בדרך של "קואליציה צרה" - קואליציה המורכבת מהרוב המינימאלי הדרוש של חברי כנסת - מפלגה אחת גדולה ושתי המפלגות הקטנות.

הכנות

1. לאחר הדיון המקדים יישבו נציגי כל אחת משתי המפלגות הגדולות עם נציגי המפלגות הקטנות. לשם כך תתחלק כל מפלגה לשתי קבוצות שוות. יוצרו ארבע קבוצות משא ומתן:
  - צבעי הקשת - דגמ"חים (קטנה)
  - צבעי הקשת - מותגים (קטנה)
  - מעונבים - דגמ"חים
  - מעונבים - מותגים
2. צלמו וחלקו לתלמידים את נספח א.5 (עמוד 39): **הסכם קואליציוני לכנסת הצעירה**. נספח זה הוא שלד של הסכם קואליציוני. התלמידים יוכלו להיעזר בו, כדי לנסח את ההסכם הקואליציוני ביניהם.

3. הקריאו לתלמידים את הכללים לניהול המשא ומתן:

- את המשא ומתן בכל קבוצת דיון יוביל נציג המפלגה הגדולה.
- במהלך המשא ומתן כל מפלגה רשאית לקבל פסק זמן בן 5 דקות, כדי להתיעץ.

מתחילים...

1. התחלת המשא ומתן:
  - המפלגות הקטנות יציגו את דרישותיהן בפני המפלגה הגדולה.
  - המפלגה הגדולה תודיע על אלו עקרונות היא מוכנה לוותר ועל אלו לא. כמו כן, המפלגה הגדולה תימנה את התפקידים שהיא מוכנה לחלק למפלגות הקטנות.
  - כל אחת משתי המפלגות הקטנות תקבל את הרשות להגיע.
2. התיעצות בתוך המפלגות
  - צלמו וחלקו לתלמידים את כרטיסי המשימה - התיעצות בתוך המפלגה - נספח א.6 (עמודים 40-41).
3. המשך המשא ומתן וסיומו
  - כל מפלגה תציג את העקרונות שהיא מוכנה לוותר עליהם ואת אלו שלא, על-פי הכללים הבאים:
    - א. המפלגה הגדולה חייבת לשמור לעצמה תפקידים של לפחות שלושה שרים.
    - ב. המפלגה הגדולה חייבת לשמור לעצמה ראשות של לפחות שתי וועדות.
  - נסחו את ההסכם הקואליציוני המשותף וחתמו עליו.

צלמו את כרטיסי המשימה - לניהול משא ומתן על הסכם קואליציוני וחתמימה - נספח א.7 (עמוד 42) ותנו אותו לשני ראשי המפלגות הגדולות. המפלגה הגדולה שתצליח לחתום ראשונה על הסכם קואליציוני עם כל אחת מהמפלגות הקטנות, היא זו שתקים את הקואליציה.

שימו לב!

לתלמידים מוקצבות 30 דקות לניהול המשא ומתן הקואליציוני. מכיוון שקשה לנהל משא ומתן קואליציוני, יש אפשרות שהתלמידים לא יצליחו להגיע להסכם. במקרה כזה ערכו הגרלה פשוטה לקביעת היושבים בקואליציה. בכל מקרה מדובר באחת המפלגות הגדולות יחד עם שתי המפלגות הקטנות. אם שתי הקבוצות יצליחו להגיע להסכם קואליציוני, גם אז יש לערוך הגרלה ביניהן. הסבירו לתלמידים שמטרת המשחק היא להבין את דרך עבודת הכנסת ולכן תוצאות המשחק חשובות פחות.

פעילות 5: התקשורת מדווחת

1. שני אנשי תקשורת יסקרו, כל אחד בנפרד, את עבודת צוותי המשא ומתן ויראינו את חברי הכנסת.
2. עם חתימת ההסכם הקואליציוני תשודר מהדורת חדשות ובה ידווחו הכתבים על המשא ומתן ועל פרטי ההסכם.

צלמו ותנו לכתבים את ההנחיות לאנשי התקשורת (נספח א.8. עמוד 43).

מידע

מספר חברי הכנסת הוא 120. לפעמים הם יושבים במליאה¹ ושם הם עורכים דיונים, מקבלים החלטות, נושאים נאומים וכדומה. אך לרוב הם מבצעים את עבודתם במסגרת ועדות, העוסקות בעניינים השונים. יש ועדות קבועות, כגון: ועדת הכנסת, ועדת החינוך, ועדת הכספים, ועדת הפנים ויש ועדות המוקמות לצורך עניין מסוים.

תפקידי הוועדה הקבועה בתחום העניינים המסורים לה הם: דיון בהצעות חוק, בתקנות לאחר שהותקנו וכן דיון בבקשות של אזרחים, שהוגשו לכנסת או שהוגשו לממשלה והועברו על-ידה לכנסת לדיון ולמסקנה וכן כל עניין אחר אשר נמסר לדיוני הוועדה על-ידי הכנסת.

[1] מליאה: התכנסות שמשותפים בה כל החברים המשתייכים לגוף או ארגון רשמי מסוים (לכנסת, לעירייה, למועצה, לוועידה וכד'), אסיפה כללית של חברים.

(מתוך: רב מילים, מט"ח)

הוועדה בכנסת הצעירה

1. בכנסת הצעירה תפעל וועדה אחת בלבד, בהתאם לנושא הנדון.
  - ראה רשימה מדגמית של וועדות הכנסת בנספח 9.א (עמוד 44).
2. יושב ראש הוועדה הוא יושב ראש האופוזיציה.
3. נציגי המפלגות לוועדה ייבחרו על-פי המפתח הבא:
  - מפלגת המותגים - 2
  - מפלגת הדגמ"חים - 3
  - מפלגת המעונבים - 5
  - מפלגת צבעי הקשת - 5 (ראה נספח טבלת חלוקה בעמוד 26)
4. את הרכב הוועדה תלו על לוח כנסת צעירה.

מידע

י"ר הכנסת נבחר על-ידי הכנסת מבין חבריה, לעמוד בראשה ולנהל את ענייניה. י"ר הכנסת נבחר בדרך כלל בישיבה הראשונה של כנסת חדשה, בבחירות גלויות, לכל תקופת כהונתה של הכנסת. תפקידיו של י"ר הכנסת הם:

1. לנהל את ענייני הכנסת.
2. לייצג את הכנסת כלפי חוץ.
3. לשמור על כבודה של הכנסת, על סדר ישיבותיה ועל קיום התקנון שלה.
4. לקבוע את סדר היום לישיבות הכנסת.

5. לשבת בישיבות הכנסת, לנהלן ולהכריז על התוצאות של כל הבחירות המתקיימות בכנסת.
6. שמירת חסינותם של חברי הכנסת ושל משכן הכנסת ורחבתו.
7. אחראיות על תקציב הכנסת, מזכיר הכנסת, קצין הכנסת ועובדי הכנסת.
8. מילוי מקום נשיא המדינה בהעדרו. כאשר מתפנית משרתו של נשיא המדינה וטרם מונה נשיא חדש מכהן י"ר הכנסת כנשיא המדינה בפועל.

(מתוך: הכנסת, מבוחר מונחים, האגף לקשרי חוץ והסברה, 1993)

- תלמידים המעוניינים בתפקיד י"ר הכנסת הצעירה יגישו את מועמדותם.
- י"ר הכנסת הצעירה יבחר
- בבחירות גלויות.

שלב ו':

ישיבה חגיגית - פתיחת מושב הכנסת

בישיבה חגיגית זאת יכריז/תכריז י"ר הכנסת הצעירה על פתיחת מושב הכנסת הצעירה.

הי"ר יציג את הקואליציה, את שרי הממשלה ואת האופוזיציה ויברך את הכנסת להמשך דרכה.

כרטיס משימה

הקמת קואליציה - צבעי הקשת

מטרתכם היא להקים קואליציה עם מפלגת המותגים ו/או עם מפלגת הדגמ"חים. לשם כך עליכם לעמוד על העקרונות החשובים לכם, אך מותר גם לוותר ולהתפשר על חלק מהעקרונות. החליטו אילו עקרונות חשובים לכם ועל אילו עקרונות אתם מוכנים לוותר במטרה להקים קואליציה. דרך נוספת למשוך אליכם את שתי המפלגות הקטנות היא להציע להן תפקידים. אתם מפלגת הרוב, לכן שמרו לעצמכם את רוב התפקידים ובעיקר את התפקידים החשובים לכם. לפניכם רשימת תפקידים. אלו תפקידים אתם מעוניינים לשמור ועל אלו תפקידים אתם מוכנים לוותר לטובת מפלגת המותגים והדגמ"חים? עליכם לשמור על הכללים הבאים:

א. המפלגה הגדולה חייבת לשמור לעצמה תפקידים של לפחות שלושה שרים.

ב. המפלגה הגדולה חייבת לשמור לעצמה ראשות של לפחות שתי וועדות.

שימו לב!

בכנסת, המפלגה הגדולה שומרת לעצמה, בדרך כלל, את התפקידים החשובים ומחלקת תפקידים משניים לשאר המפלגות השותפות לקואליציה. תפקידי השרים ברשימה מסודרים על-פי היוקרה והחשיבות שלהם בממשלה. כמו כן, ועדת הכספים, ועדת החוץ והביטחון וכן ועדת הכנסת יוקרתיות וחשובות יותר מהאחרות. עם זאת, תפקידים הם נושא הפתוח למיקוח במשא ומתן קואליציוני.

רשימת התפקידים

1. שר/ת הביטחון
2. שר/ת האוצר
3. שר/ת החוץ
4. שר/ת החינוך
5. שר/ת המדע
6. יושב/ת ראש וועדת החוץ
7. יושב/ת ראש וועדת הכנסת
8. יושב/ת ראש וועדת הרווחה
9. יושב/ת ראש וועדת החינוך
01. יושב/ת ראש הוועדה לקידום מעמד האישה

- 35 ••••• נספח 4.א: כרטיס משימה - הקמת קואליציה צבעי הקשת
- 36 ••••• כרטיס משימה - הקמת קואליציה המעונבים
- 37 ••••• כרטיס משימה - הקמת קואליציה המותגים
- 38 ••••• כרטיס משימה - הקמת קואליציה הדגמ"חים
- 39 ••••• נספח 5.א: הסכם קואליציוני לכנסת צעירה
- 40 ••• נספח 6.א: כרטיס משימה - התייעצות בתוך מפלגה - צבעי הקשת/המעונבים
- 41 ••••• כרטיס משימה - התייעצות בתוך מפלגה - המותגים/הדגמ"חים
- 42 ••••• נספח 7.א: כרטיס משימה - ניהול משא ומתן על הסכם קואליציוני
- 43 ••••• נספח 8.א: כרטיס משימה - הנחיות לאנשי תקשורת
- 44 ••••• נספח 9.א: שמות ועדות הכנסת ותפקידיהן

כרטיס משימה

הקמת קואליציה - המותגים

מטרתכם היא לשבת בקואליציה כדי שתוכלו להשיג את מטרותיכם. מפלגת הרוב זקוקה לכם ולכן, אתם יכולים להציג בפניה רשימת דרישות. אתם חברי מפלגה קטנה יותר ממפלגת הדגמ"חים ולכן אתם יכולים להציג פחות דרישות ממנה.

1. הכינו רשימת דרישות ממפלגת צבעי הקשתה המעונבים:

- אילו מטרות חשובות לכם להשיג אם תשתתפו בקואליציה עם אחת המפלגות הגדולות?
- מהם הקווים האדומים שלכם? על מה לא תתפשרו? על מה אתם מוכנים להתפשר?
- אילו דרישות ניתן להציג בפני מפלגת צבעי הקשת ואילו ממפלגת המעונבים? (התחשבו במטרות כל אחת מהמפלגות).

2. לפניכם רשימת תפקידים. באילו תפקידים אתם מעוניינים?

התייחסו לכללים הבאים:

- א. המפלגה הגדולה חייבת לשמור לעצמה תפקידים של לפחות שלושה שרים.
- ב. המפלגה הגדולה חייבת לשמור לעצמה ראשות של לפחות שתי וועדות.

שימו לב!

בכנסת, המפלגה הגדולה שומרת לעצמה, בדרך כלל, את התפקידים החשובים ומחלקת תפקידים משניים לשאר המפלגות השותפות לקואליציה. תפקידי השרים ברשימה מסודרים על-פי היוקרה והחשיבות שלהם בממשלה. כמו כן, ועדת הכספים, ועדת החוץ והביטחון וכן ועדת הכנסת יוקרתיות וחשובות יותר מהאחרות. עם זאת, תפקידים הם נושא הפתוח למיקוח במשא ומתן הקואליציוני.

רשימת התפקידים

1. שר/ת הביטחון	2. שר/ת האוצר	3. שר/ת החוץ	4. שר/ת החינוך	5. שר/ת המדע	6. יושב/ת ראש וועדת החוץ	7. יושב/ת ראש וועדת הכנסת
8. יושב/ת ראש וועדת הרווחה	9. יושב/ת ראש וועדת החינוך	10. יושב/ת ראש וועדת לקידום מעמד האישה				

כרטיס משימה

הקמת קואליציה - המעונבים

מטרתכם היא להקים קואליציה עם מפלגת המותגים ו/או עם מפלגת הדגמ"חים. לשם כך עליכם לעמוד על העקרונות החשובים לכם, אך גם מותר לוותר ולהתפשר, על חלק מהעקרונות. החליטו אלו עקרונות חשובים לכם ועל אלו עקרונות אתם מוכנים לוותר, במטרה להקים קואליציה. דרך נוספת למשוך אליכם את שתי המפלגות הקטנות, היא להציע להן תפקידים. אתם מפלגת הרוב, לכן שמרו לעצמכם את רוב התפקידים ובעיקר את התפקידים החשובים לכם.

לפניכם רשימת תפקידים. אלו תפקידים אתם מעוניינים לשמור ועל אילו תפקידים אתם מוכנים לוותר לטובת מפלגת המותגים והדגמ"חים? עליכם לשמור על הכללים הבאים:

- א. המפלגה הגדולה חייבת לשמור לעצמה תפקידים של לפחות שלושה שרים.
- ב. המפלגה הגדולה חייבת לשמור לעצמה ראשות של לפחות שתי וועדות.

שימו לב!

בכנסת, המפלגה הגדולה שומרת לעצמה, בדרך כלל, את התפקידים החשובים ומחלקת תפקידים משניים לשאר המפלגות השותפות לקואליציה. תפקידי השרים ברשימה מסודרים על-פי היוקרה והחשיבות שלהם בממשלה. כמו כן, ועדת הכספים, ועדת החוץ והביטחון וכן ועדת הכנסת יוקרתיות וחשובות יותר מהאחרות. עם זאת, תפקידים הם נושא הפתוח למיקוח במשא ומתן הקואליציוני.

רשימת התפקידים

1. שר/ת הביטחון
2. שר/ת האוצר
3. שר/ת החוץ
4. שר/ת החינוך
5. שר/ת המדע
6. יושב/ת ראש וועדת החוץ
7. יושב/ת ראש וועדת הכנסת
8. יושב/ת ראש וועדת הרווחה
9. יושב/ת ראש וועדת החינוך
10. יושב/ת ראש וועדת לקידום מעמד האישה

כרטיס משימה

הסכם קואליציוני לכנסת הצעירה

בין מפלגת: _____ לבין מפלגת: _____

הואיל ומפלגת _____ הגיעה להסכמה עם מפלגת _____ בדבר הקמת קואליציה ביניהן; והואיל ולמפלגת _____ יש דרישות מיוחדות, שתחולנה בכנסת הצעירה; מסכימות בזה מפלגת _____ ומפלגת: _____ - כדלקמן:

1. קווי היסוד למדיניות הממשלה הם: _____

2. מפלגת _____ עומדת על כך ש: _____

3. תפקידים ואחריות:
- א. שר/ת הביטחון ת/יהיה: _____
  - ב. שר/ת האוצר ת/יהיה: _____
  - ג. שר/ת החוץ ת/יהיה: _____
  - ד. שר/ת החינוך ת/יהיה: _____
  - ה. שר/ת המדע ת/יהיה: _____
  - ו. יושב/ת ראש וועדת החוץ ת/יהיה: _____
  - ז. יושב/ת ראש וועדת הכנסת ת/יהיה: _____
  - ח. יושב/ת ראש וועדת הרווחה ת/יהיה: _____
  - ט. יושב/ת ראש וועדת החינוך ת/יהיה: _____
  - י. יושב/ת ראש הוועדה לקידום מעמד האישה ת/יהיה: _____

ובאנו על החתום היום: _____ (תאריך):
 ראש מפלגת: _____ (שם):
 ראש מפלגת: _____ (שם):

כרטיס משימה

הקמת קואליציה - הדגמ"חים

- מטרתכם היא לשבת בקואליציה כדי שתוכלו להשיג את מטרותיכם. מפלגת הרוב זקוקה לכם ולכן, אתם יכולים להציג בפניה רשימת דרישות. 1. הכינו רשימת דרישות ממפלגת צבעי הקשת והמעונבים:
- אילו מטרות חשוב לכם להשיג אם תשתתפו בקואליציה עם אחת המפלגות הגדולות?
  - מהם הקווים האדומים שלכם? על מה לא תתפשרו? על מה אתם מוכנים להתפשר?
  - אילו דרישות ניתן לדרוש ממפלגת צבעי הקשת ואילו ממפלגת המעונבים? (התחשבו במטרות כל אחת מהמפלגות).
2. לפניכם רשימת תפקידים. באילו תפקידים אתם מעוניינים? התייחסו לכללים הבאים:
- א. המפלגה הגדולה חייבת לשמור לעצמה תפקידים של לפחות שלושה שרים.
- ב. המפלגה הגדולה חייבת לשמור לעצמה ראשות של לפחות שתי וועדות.

שימו לב!

בכנסת, המפלגה הגדולה שומרת לעצמה, בדרך כלל, את התפקידים החשובים ומחלקת תפקידים משניים לשאר המפלגות השותפות לקואליציה. תפקידי השרים ברשימה מסודרים על-פי היוקרה והחשיבות שלהם בממשלה. כמו כן, ועדת הכספים, ועדת החוץ והביטחון וכן ועדת הכנסת יוקרתיות וחשובות יותר מהאחרות. עם זאת, תפקידים הם נושא הפתוח למיקוח במשא ומתן הקואליציוני.

רשימת התפקידים

- 1. שר/ת הביטחון
- 2. שר/ת האוצר
- 3. שר/ת החוץ
- 4. שר/ת החינוך
- 5. שר/ת המדע
- 6. יושב/ת ראש וועדת החוץ
- 7. יושב/ת ראש וועדת הכנסת
- 8. יושב/ת ראש וועדת הרווחה
- 9. יושב/ת ראש וועדת החינוך
- 10. יושב/ת ראש הוועדה לקידום מעמד האישה

כרטיס משימה

התייעצות בתוך המפלגה

מפלגת המותגים / מפלגת הדגמ"חים

- האם יש עקרונות/תפקידים, שאתם מוכנים לוותר עליהם?
- האם יש עקרונות/תפקידים, שאינכם מוכנים לוותר עליהם?

אל תשכחו

עליכם להיות נאמנים לבוחרים שלכם, שבחרו בכם בשל עקרונותיכם. תוכלו להשפיע גם אם תהיו באופוזיציה!

כרטיס משימה

התייעצות בתוך המפלגה

מפלגת צבעי הקשת / מפלגת המעונבים

- האם הדרישות של המפלגות הקטנות נראות לכם?
- האם יש עקרונות/תפקידים, שאתם מוכנים לוותר עליהם?
- האם יש עקרונות/תפקידים, שאינכם מוכנים לוותר עליהם?

אל תשכחו

עליכם להיות נאמנים לבוחרים שלכם, שבחרו בכם בשל עקרונותיכם. תוכלו להשפיע גם אם תהיו באופוזיציה!

כרטיס משימה

הנחיות לאנשי התקשורת

1. הקפידו על סיקור הוגן של כל המפלגות ואל תתערבו בניהול המשא ומתן.
2. נסו להשיג "סקופ" (ידיעה עיתונאית ראשונית, ייחודית ובלעדית, המתפרסמת בחשיפה ראשונה - לפני איש התקשורת האחר).
3. דווחו על התנהלות המשא ומתן בין הצוותים השונים:
  - האם המשא ומתן התנהל בצעקות ובחוסר הקשבה או באופן תרבותי ומכובד?
  - האם היה משא ומתן קל או קשה, ארוך או קצר?
  - נתחו את ההסכמים הקואליציוניים: האם היו בהם ויתורים מפליגים?
  - מי נאלץ להתפשר יותר? האם המפלגות ויתרו על קווי היסוד שלהן ועל הדברים שהם מאמינות בהם?
  - מה דעתכם על הממשלה שהוקמה? האם היא תקייה לאורך זמן?
  - צטטו חלקים מראיונות שניהלתם עם חברי הכנסת הצעירה.
  - מומלץ לדווח גם על דברים פיקנטיים ומיוחדים, וכמובן - גם על ה"סקופים" שחשפתם.

כרטיס משימה

ניהול משא ומתן על הסכם קואליציוני וחתימה

1. לרשותכם 30 דקות לחתום על ההסכמים הקואליציוניים.
2. עליכם להסכים על שלושה קווי יסוד משותפים לכל שלוש המפלגות. למשל: הקואליציה תבטיח חופש הופעה לתלמידים תוך שמירה על גבולות הטעם הטוב:
  - לכל אחד מותר להתלבש ולהופיע כפי שהוא רוצה.
  - אסורה הופעה פרובוקטיבית וקיצונית (פירסינג, שרשראות ותסרוקות פנקיסטיות).
3. עליכם להסכים על חלוקת התפקידים (היעזרו בדוגמה להסכם קואליציוני שקיבלתם).
4. המפלגה הגדולה שתצליח לחתום ראשונה על הסכם קואליציוני עם כל אחת מהמפלגות הקטנות, היא זאת שתקים את הממשלה.
5. אם שתי המפלגות הצליחו להגיע להסכם קואליציוני באותו הזמן, או שאף אחת מהן לא הצליחה להגיע להסכם קואליציוני בתוך הזמן המוקצב, תיערך הגרלה.

שמות ועדות הכנסת ותפקידיהן

ועדת הכנסת

עוסקת בתחומים הבאים: תקנון הכנסת, חסינות חברי הכנסת, תלונות על חברי כנסת או דיון בתלונות חברי כנסת, העברת בקשות המוגשות לכנסת מן הציבור ליושב ראש הכנסת או לוועדות המתאימות, תשלומים לחברי כנסת ועוד. בכנסת הצעירה הוועדה תעסוק בתחומים הבאים: מעמד חברי הכנסת, התנהגותם, פניות הציבור ועוד.

ועדת חינוך

עוסקת בתחומים הבאים: חינוך, תרבות, מדע, אומנות, שידור, קולנוע, תרבות הגוף. בכנסת הצעירה הוועדה תעסוק בהיבט החינוכי בכל הנושאים, שהועברו לסמכות התלמידים. למשל, כיצד תשפיע דרישה להופיע לבית-הספר בכל סוגי התסרוקות על ההיבט החינוכי בבית-הספר.

ועדת העבודה והרווחה

עוסקת בתחומים הבאים: עבודה, ביטחון סוציאלי כולל מערכת הבטחת הכנסה, המוסד לביטוח לאומי, בריאות, סעד, שיקום, נכים ושיקומם ועוד. בכנסת הצעירה הוועדה תעסוק בהיבט רווחת התלמידים בכל הנושאים שהועברו לסמכות התלמידים, תוך התחשבות במצבם וביכולתם הכללית של התלמידים ושל משפחותיהם. כיצד ישפיעו, למשל, דרישותיה של מפלגת המותגים על תלמידים הבאים מרקע כלכלי שאינו מאפשר להם לרכוש בגדים יוקרתיים.

ועדת החוץ והבטחון

עוסקת בין היתר במדיניות החוץ של המדינה. בכנסת הצעירה הוועדה תעסוק בתדמית בית-הספר בכל הנוגע לנושאים שהועברו לסמכות התלמידים. למשל, איזו תדמית תהיה לבית-ספר שתהיה בו הקפדה על תלבושת אחידה.

הוועדה לקידום מעמד האישה

עוסקת בקידום מעמד האישה לקראת שיווין. בכנסת הצעירה הוועדה תדאג לקידום ענייניהן של הבנות. למשל, כיצד תשפיע הטלת הגבלות לתסרוקות של הבנות על שיווין המינים בבית הספר.

סדנת חקיקה

- פרק -

סדנת חקיקה

העשרה

סדנא זו תעסוק בפן המעשי של הליך החקיקה - מתחילתו ועד סופו. התערבות שלטונית - גבולות התערבות המדינה בחיי הפרט (עמוד 114)

רקע

הכנסת היא הרשות המחוקקת של מדינת ישראל ותפקידה העיקרי הוא לחוקק חוקים.

כל החוקים מתקבלים בהליך מסודר ובתמיכה של הרוב בכנסת (בדרך כלל, הכוונה היא לרוב המשתתפים בהצבעה). ההליך הוא:

קריאה ראשונה - דיון כללי במליאה בהצעת החוק; דיון מפורט בוועדות הכנסת הנוגעות בדבר.

קריאה שנייה - דיון והצבעה בכל אחד מסעיפי החוק אשר הוגשו; הסתייגויות להם; הצבעה על הנוסח הסופי: הצעת החוק, כפי שהתגבשה ותוקנה לאור הדיונים בוועדה ובמליאה. **קריאה שלישית** - לאחר פרסום החוק ברשומות (העיתון הרשמי של מדינת ישראל), הוא מקבל תוקף ומצטרף למסכת החוקים של המדינה.

השלב החשוב ביותר בלידתו של חוק הוא יוזמת החקיקה. את רוב החוקים המתקבלים בסופו של דבר בכנסת הממשלה יוזמת, אך גם חבר כנסת יחיד, קבוצה של חברי כנסת או ועדה מוועדות הכנסת, יכולים ליזום חוק. יוזמה זאת נקראת: **הצעת חוק פרטית**.

במערך זה יתנסו התלמידים בכל שלבי חקיקת חוק - החל מרגע לידתו ועד לרגע החתימה עליו ופרסומו. התנסות חווייתית מסוג זה תעמיק את ההבנה של תהליכי קבלת החוקים ושל מהותם העמוקה של חוקים בכלל.

מטרות

- להכיר את תהליכי חקיקת חוק בכנסת ולהתנסות בכך בדרך מעשית וחוייתית.
- להבין כיצד באים לידי ביטוי העקרונות והערכים הדמוקרטיים בתהליך החקיקה.

מתודה

התלמידים ישתתפו בסדנת הדמיה של הכנסת. הם ישמשו בה חברי כנסת צעירה ויתנסו באופן מעשי בהליך של חקיקת חוק על-ידי בית המחוקקים.

- לוח קיר פעיל** - לקראת מערך זה תלו על לוח הקיר הפעיל חומרי העשרה שונים, הקשורים לנושאי חקיקה ולהליכי חקיקה. למשל:
- חוקים קצרים ולא מורכבים שיאפשרו לתלמידים לראות מה זה חוק וכיצד הוא נראה. לדוגמה: הגבלת העישון במקומות ציבוריים (נספח ב.3. עמודים 63-64).
  - דף מידע - הליך חקיקת חוק בישראל נספח ב.4 (עמודים 65-67)
  - חוקים מההיסטוריה: עשרת הדברות, חוקי חמורבי וכדומה.
  - תקנונים שונים: תקנון בית-הספר, תקנון של תנועת נוער וכדומה.

הכנה לפעילות הכנסת הצעירה

1. פעילות ההכנה כוללת עבודה של וועדת החינוך, השדולות, הנציגים השונים, אנשי התקשורת ודיונים משותפים במליאה. מומלץ לקיים אותה במקום גדול - באולם, בכיתה גדולה או בשתי כיתות במקביל. אם הפעילות תתבצע בכיתה אחת, קבעו מקום לעבודת הוועדות ולדיונים במליאה.
2. תלו על לוח הקיר הפעיל את הצעת חוק התלבשות האחידה. הצעת החוק היא ממשלתית ולכן אם מפלגת צבעי הקשת הקימה את הקואליציה תלו את הצעת החוק שלה (עמוד 61) אם מפלגת המעונבים - תלו את הצעת החוק שלה (עמוד 60).

3. מנו תלמיד/ה לתפקיד חבר/ת הכנסת הצעירה, (ממפלגת הקואליציה צבעי הקשת או המעונבים), אשר יגיש/תגיש את הצעת החוק הממשלתית. הכינו אותו/ה לתפקידו/ה במהלך הפעילות על פי נספח ב.5. (עמוד 68).
4. מנו את כל התלמידים שאינם חברים בוועדת החינוך לתפקידים הבאים:
  - **חברי שדולות**, בכל שדולה יהיו 3 תלמידים: שדולת הפנקיסטים, שדולת הספרים ושדולת הנשים.
  - **נציגים שיופיעו בפני הוועדות**: שלושה נציגי תלמידים, שלושה נציגי הורים ושלושה נציגי הנהלה.
  - מנו שני אנשי תקשורת (רצוי להחליף את אנשי התקשורת, כדי שהתלמידים יתנסו במגוון תפקידים).

המלצה

הקליטו את הדיונים במליאה ו/או מנו בכל פעם תלמיד/ה אחר/ת, לסיכום ולרישום בראשי פרקים של הדברים הנאמרים בזמן הדיון במליאה. הפרוטוקולי יודפס וייתלה על לוח הקיר הפעיל. המטרה: לבחון שוב את הדברים שנאמרו ולבדוק האם הם נאמרו בצורה מכובדת - בהתאם לכללים של תרבות השיח בכנסת.

[1] פרוטוקול: רישום מדויק או סיכום הנקודות העיקריות של מהלכם של ישיבה, משא ומתן, חקירה וכדומה ושל החלטות שהתקבלו בהם: זיכרון דברים, דין וחשבון בכתב של דברים שנאמרו במהלך כינוס, אסיפה וכדומה.

(מתוך: רב מילים, מט"ח)

לסיכום - כל הפינות בלוח הפעיל

1. חומרי העשרה הקשורים לחקיקת חוק
2. הצעת החוק של מפלגת המעונבים וצבעי הקשת.
3. דף מידע - הליך חקיקת חוק בישראל.
4. החלוקה לתפקידים:

חברי וועדת החינוך (בהתאם להחלטת חברי הוועדה המסדרת):

חברי שדולת הפנקיסטים:

חברי שדולת הספרים:

חברי שדולת הנשים:

נציגי ההורים:

נציגי התלמידים:

נציגי ההנהלה:

אנשי התקשורת:

---

5. פרוטוקולים של הדיונים במליאה.

מהו חוק ולשם מה צריך חוקים?

מטרת הדיון

להבין את חשיבותו של החוק ולברר את הקשר בין חוקים, מוסר ומצוות.

נושא ראשון - הבנת הצורך בחוקים בחברה

הפעלת פתיחה - ארץ בליחוקים

1. הקטע הבא הוא סיפור הרקע להפעלה. הציגו אותו לתלמידים.

סיפור הרקע

בארץ בליחוקים החליטו האזרחים שהם אינם מעוניינים בחוקים. הם חשבו: "אם כל אחד ינהג על-פי מצפוננו ובאחריות אישית, החיים יתנהלו כסדרם. החוקים רק מגבילים את החופש של האזרחים בארץ הזאת לפעול כרצונם."

(על-פי ציד"ה לדרך, לבתי-הספר היסודיים, היחידה לאקטואליה ולהפעלות, מט"ח, המנהל לחינוך ערכי בשיתוף משרד החינוך, התרבות והספורט. ערכה 3: חוקים. תשנ"ט, 1998-1999)

2. **אירוע בלי חוק** - חלקו את הכיתה לקבוצות. כל קבוצה תקבל סעיף חוק שבוטל בארץ בליחוקים ותחבר אירוע, המדגים מה יקרה בארץ זאת ללא סעיף החוק הזה.

3. **תחרות** - בין הקבוצות תתקיים תחרות באופן הבא:

- כל קבוצה תיתן ביטוי לאירוע שחברה, ותציג אותו בפני מליאת הכיתה. הביטוי יכול להיות בכרזה, בהצגה, בשיר וכדומה.
- הקבוצות האחרות ינסו לזהות את סעיף החוק שבוטל.
- הקבוצה הראשונה שתזהה את סעיף החוק שבוטל - תקבל נקודה.
- מנצחת: הקבוצה שתצבור את מספר הנקודות הרב ביותר.

שימו לב!

ניתן לבחור בחלק מהפעילויות, בהתאם לזמן העומד לרשותכם.

- צלמו וחלקו לתלמידים את נספח ב.6 - לקט מקורות (עמודים 69-70).

סעיפי החוק שבוטלו בארץ "בליחוקים"

1. כל אדם הנוהג ברכב, חייב לציית לתמרורים ולרמזורים.
2. כל אדם זכאי להגנה על רכושו. אין לקחת רכוש של אדם אחר ללא רשותו המפורשת.
3. כל אדם זכאי להגנה על גופו, על חייו ועל כבודו. אסור לנהוג באלימות או לפגוע בכבודו של אדם.
4. כל אדם זכאי לפרטיות. אסור להיכנס לביתו של אדם ללא רשותו.
5. כל אדם זכאי לפרסם מסמכים אישיים של אדם ללא רשותו.
6. לכל אזרח, ללא הבדל דת, מין או גזע, יש זכות להצביע בבחירות.
7. מעביד חייב לשלם את המשכורת של העובד בזמן.
8. מותר להוציא רישיון רק מגיל 17 ומעלה.
9. כל אזרח חייב לשלם מסים למדינה.

שאלות לדיון

1. האם לדעתכם חברה יכולה להתקיים ללא חוקים? הסבירו.
2. האם בבית-הספר שלכם יש כללים, שאתם חייבים לנהוג לפיהם?
3. האם הייתם רוצים שהכללים הללו יבוטלו? מה לדעתכם יקרה אם הם יבוטלו?

מובאה

שלטון החוק עומד בניגוד לאנרכיה - בניגוד ל"כל דאליים גבר"; פירושו כי ההסדר המשפטי, הקבוע מראש, הוא המתיר איסורים והיתרים מחייבים. שלטון החוק הוא טכניקה של התארגנות חברתית, שלאור הניסיון האנושי, היא כמעט בלתי נמנעת. (מתוך: המשפט הקונסטיטוציוני של מדינת ישראל, מאת: פרופסור אמנון רובינשטיין, הוצאת שוקן/ירושלים ותל אביב, 1980, עמוד 163)

מונח במקום

אנרכיה

1. חוסר סדר או הפקרות, השוררים בעקבות העדרה של סמכות או בשל אוזלת יד; מצב של תוהו ובוהו, בייחוד עקב העדר שלטון או בשל כישלוננו לשלוט.
  2. אנדרלמוסיה ואי-סדר, הנובעים מהעדרם של הוראות או של כללים מדויקים, או מהעדרו של עיקרון מנחה או מאחד.
- (מתוך: רב מילים, מט"ח)

חוק

הוראה קבועה, יציבה, שהכנסת קובעת לגבי זכויותיו וחובותיו של אדם, חברה ציבורית, גוף כלשהו, או כל נושא בעניין כלשהו. הכנסת ידועה בכינויה "בית-המחוקקים", או "הרשות

נושא שני - חוקים, מוסר, מצוות ומה שביניהם

הפעלת פתיחה: חוקים, מצוות דת ונורמות מוסריות

1. לפניכם חוקים, מצוות דת ונורמות מוסריות. כתבו (או הדפיסו) אותם על כרטיסיות.
2. חלקו את הכיתה לשלושה צוותים, ותנו לכל צוות 10 כרטיסיות מקטגוריות שונות.
3. המטרה: כל צוות יאסוף, לפי בחירתו, 10 כרטיסיות מקטגוריה אחת מתוך השלוש (חוקים או מצוות דת או נורמות מוסריות).

המחוקקת", שבה מחוקקים את חוקי מדינת ישראל.

(על-פי: הכנסת - מבחר מונחים, הכנסת, האגף לקשרי חוץ והסברה, יחידת ההסברה לתלמידים ולמחנכים, ומשרד החינוך והתרבות, מרכז ההסברה, שירות הפרסומים, 1993.)

כל דאליים גבר

החזק הוא המנצח, מי שהכוח בידו - גובר על האחרים. (מתוך: רב מילים, מט"ח)

שאלות לדיון

1. מדוע החוק הוא בלתי נמנע?
2. מה עלול לקרות - אם לא יהיו חוקים במדינה?
3. האם יש נושא הקשור אליכם, שהייתם רוצים שהחוק יטפל בו?

4. כדי להגיע למטרה, יחליפו הצוותים כרטיסיות עם צוותים אחרים.
5. צוות שיאסוף 10 כרטיסיות מקטגוריה אחת, ייתן אותן למורה.
6. עצרו את המשחק לאחר ששלושת הצוותים יגישו לכם את הכרטיסיות שאספו. בקשו מנציגי הקבוצות לספר למליאה איזו קטגוריה בחרו (חוקים, מצוות, נורמות מוסריות), אילו כרטיסיות אספו ואיך הן מתאימות לקטגוריה.

שימו לב!

יש כרטיסיות המתאימות ליותר מקטגוריה אחת. לדוגמה: אסור לגנוב - חוק, מצווה דתית וגם נורמה מוסרית. אם יתגלעו מחלוקות על סיווג הכרטיסיות - היעזרו בהן לקדם את הדיון.

חוקים	מצוות דת	נורמות מוסריות
אסור להעיד עדות שקר	אסור להעיד עדות שקר	אסור להעיד עדות שקר
אסור לגנוב	אסור לגנוב	אסור לגנוב
אסור למכור חמץ בפסח	אסור לאכול חמץ בפסח	חובה לשמור סוד
חובה לחגור חגורת בטיחות	חובה לכבד הורים	חובה לכבד הורים
אסור לפתוח עסק בשבת	חובה לשמור על השבת	אסור לקלל
חובה להשיב אבידה לבעליה	חובה להשיב אבידה לבעליה	חובה להשיב אבידה לבעליה
חובה לעזור לאדם הנמצא בסכנת חיים	חובה לעזור לאדם הנמצא בסכנת חיים	חובה לעזור לאדם הנמצא בסכנת חיים
אסור לעכב משכורת של עובד/ת	אסור לגבר ללבוש בגדי אישה	אסור לנצל את הזולת
אסור לקטוף פרחי בר מוגנים	חובה להלוות כסף לאדם הנמצא במצוקה	חובה לסייע לאדם נכה
אסור גלות סודות של המדינה	חובה לאהוב את הזולת	חובה לתרום כסף למטרות צדקה

(מתוך: ציד"ה לדרך, לבתי-הספר היסודיים, היחידה לאקטואליה ולהפעלות, מט"ח, המנהל לחינוך ערכי בשיתוף משרד החינוך, התרבות והספורט. ערכה 3: חוקים. תשנ"ט, 1998-1999)

שאלות לדיון

- האם נתקלתם בקושי לסווג את הכרטיסיות לקטגוריות השונות (חוקים, מצוות דת ונורמות מוסריות)? האם היו כרטיסיות שהתאימו ליותר מקטגוריה אחת? הסבירו.
- נסו להגדיר את המושגים: חוק, מצווה דתית, נורמה מוסרית.

- קראו את ההגדרות הבאות והשוו להגדרות שלכם. הסבירו את ההבדלים בין חוק, מצווה דתית ונורמה מוסרית.

חוק

הוראה רשמית מחייבת בכתב, הנקבעת על-ידי המוסד המחוקק של המדינה (במדינת ישראל - הכנסת), ואשר חלה על כל הציבור.

מצווה דתית

חובה דתית, שחלה על אדם מאמין.

נורמה מוסרית

דפוס התנהגות מקובל בחברה ואמת מידה, המבטאת את הדרך שראוי לנהוג בה בחברה זאת.

נושא שלישי - האם צריך לחייב התנהגות מוסרית באמצעות חוק?

הקטע הבא הוא סיפור הרקע להפעלה. הציגו אותו לתלמידים.

הפעלת פתיחה

להציל את הילד

אדם עמד ליד נהר ולפתע ראה ילד נופל למים. אמנם המים לא היו עמוקים מאוד, אבל הילד החל לטבוע... האדם עמד והתבונן. לרגע התלבט אם לקפוץ למים ולמשות את הילד, אבל חשש לקלקל את חליפתו החדשה. הוא התקשר למשטרה ודיווח על הטביעה.

לאחר מכן התניע את מכוניתו ונסע. (מתוך: ציד"ה לדרך, לבתי-הספר היסודיים, היחידה לאקטואליה ולהפעלות, מט"ח, המנהל לחינוך ערכי בשיתוף משרד החינוך, התרבות והספורט. ערכה 3: חוקים. תשנ"ט, 1998-1999)

שאלות לדיון

- האם ההתנהגות של האדם באירוע מוסרית בעיניכם?
- האם לדעתכם צריך לחוקק חוק, שיחייב להושיט עזרה לאדם הנמצא בסכנת חיים?
- האם ניתן להניח כי אנשים יושיטו עזרה גם אם החוק אינו מחייב זאת.

מידע

לאחרונה נחקק החוק: 'לא תעמוד על דם רעך'. חוק זה מגדיר מתי חייבים להושיט עזרה למי שנמצא בסכנה.

שאלות לדיון

- מה דעתכם על החוק? (התייחסו להטלת החובה להושיט עזרה בשעת סכנה, ולעונש שנקבע לעוברים על חוק זה.)
- האם הייתם קובעים בחוק חובה להושיט עזרה גם אם הדבר מסכן את נותן העזרה?
- האם לדעתכם צדק המחוקק הישראלי באמצע את הציוויים, הדתי והמוסרי, המחייבים להושיט עזרה?
- האם לדעתכם הקביעה בחוק, שחובה להושיט עזרה, מלמדת משהו על החברה הישראלית?

העשרה: תרבות השיח בכנסת

מומלץ לקיים בכיתה דיון קצר (במשך כ-15 דקות) בנושא תרבות השיח בכנסת.

אחד מתפקידי של יושב יו"ר הכנסת הוא שמירה על כבודה של הכנסת. חברי הכנסת חייבים בכללי התנהגות נאותים: לשמור על כבוד הכנסת וכבוד חבריה ולנהוג בדרך ההולמת את מעמדם כחברי הכנסת. כאשר מתנהל דיון בכנסת, הנואמים עולים על דוכן הנואמים, שנמצא מימין לכיסאו של יו"ר הכנסת. יו"ר הכנסת הצעירה ממונה גם על ניהול הדיון - מתן רשות דיבור לחברי הכנסת הצעירה וגם על רמת דיון תרבותית.

אקטואליה

בכנסת ישראל אנו שומעים, חדשות לבקרים, ביטויים קשים, פוגעים ובלתי ראויים. למשל: בקרב מילולי חריף במליאה בין ראש מרצ, יוסי שריד, לבין ראש ש"ס, אלי ישי, כינה שריד את ישי "שקרן" וישי השיב לו ב"שונא ילדי ישראל"...

(מתוך: מעריב, 2.8.2000)

שאלות לדיון

1. אם כך נבחרו ציבור מתבטאים בכנסת, כיצד הדבר יכול להשפיע על התנהגותו של הציבור כולו?
2. איזו תמונת חברה נוצרת כאשר נבחרו ציבור מתבטאים כך?
3. כיצד אנחנו יכולים להשפיע על תמונת החברה הזאת ולתרום ליצירת חברה סובלנית ותרבותית יותר?

שימו לב!

ניתן לעסוק בהיבט זה בהרחבה, בהתאם לזמן העומד לרשותכם ולפנות למערכים העוסקים בתרבות השיח בכנסת ואמנות הנאום.

פעילות 1: הצגת הצעת החוק

לפני כל תלמיד תונח הצעת החוק הממשלתית של הקואליציה (נספח 1.ב עמודים 60-61) ודף המידע על הליך חקיקת החוק (נספח 4.ב עמודים 65-67).

היזמה לחקיקה

יזמה לחקיקה יכולה לבוא מצד חבר כנסת יחיד, קבוצה של חברי כנסת, וועדה מוועדות הכנסת והממשלה. אולם, רוב החוקים המתקבלים בסופו של דבר בכנסת הם חוקים שהממשלה יזמת.

בכנסת הצעירה

הצעת החוק היא ממשלתית. חבר/ת כנסת צעירה מטעם המפלגה הגדולה, היושבת בקואליציה (מפלגת המעונבים או מפלגת צבעי הקשת), ת/יציג בפני יושב ראש הכנסת הצעירה את הצעת חוק התסרוקות.

פעילות 2:

אישור יושב ראש הכנסת הצעירה

יו"ר הכנסת לא יאשר הצעת חוק שהיא לדעתו גזענית במהותה או שוללת את קיומה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי.

אם אין מניעה להנחת הצעת החוק על שולחן הכנסת הצעירה, יושב ראש הכנסת יאשר להניחה.

פעילות 3: הצגת החוק ודיון

במליאה בקריאה ראשונה

הקריאה הראשונה היא דיון כללי במליאת הכנסת על הצורך בחוק המוצע. גם אם חברי הכנסת מסתייגים מחלק מסעיפי החוק - הם יכולים לתמוך בו, מתוך תקווה שיוכלו לתקן את הסעיפים האלה בדיונים בוועדות. אם התיקונים לא נעשו, חברי הכנסת המסתייגים יכולים להצביע נגדו בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. אם החוק הצליח לעבור בקריאה ראשונה, הוא יעבור לוועדה המתאימה. אם לא, הוא חוזר לממשלה לבחינה מחודשת.

הצגת הצעת החוק

חבר/ת הכנסת הצעירה י/תציג את החוק ו/תנמק, בשם עקרונות מפלגתו/ה, מדוע הוא/היא מגישה אותו. מטרת חבר הכנסת הצעירה היא לשכנע את חברי הכנסת הצעירה לגבי נחיצותו של החוק.

דיון בהצעת החוק

- מטרת הדיון: להחליט אם יש צורך בחוק המוצע.
- נושא הדיון: האם הכנסת הצעירה מעוניינת להסדיר בחוק את נושא התסרוקות בבית-הספר ולקבוע כללי תסרוקות מותרים ואסורים.
- מהלך הדיון: כל חכ"צ שמעוניין/ת בכך, י/תבקש רשות דיבור מיושב ראש הכנסת. רק לאחר קבלת רשות הדיבור י/תביע החכ"צ את דעתו/ה בדבר הצעת החוק ונחיצותה. יושב ראש הכנסת יקפיד על כך שכל מפלגה תשמיע את קולה. משך הנאום של כל חכ"צ: 2 דקות.

שימו לב!

במליאת הכנסת הצעירה: כל חכ"צ מייצג/ת את המפלגה שלו. יש מפלגות המעוניינות בחוק המגביל את התסרוקות ויש כאלה המתנגדות לכך. כל המפלגות מעוניינות להשמיע את קולן ולהביע את דעתן. במקרה שאף חבר/ת מפלגה לא י/תביע את דעתו/ה, י/תעשה זאת ראש המפלגה.

שאלות לדיון בקריאה הראשונה

1. לשם מה בכלל צריך חוקים בנושא תסרוקות בבית-הספר?
2. מהם השיקולים בעד חוק בנושא תסרוקות ומהם השיקולים נגדו?
3. האם אתם מעוניינים להגביל את הנושא של תסרוקות בבית-הספר או שלדעתכם כל אחד צריך לנהוג כרצונו?

פעילות 4: הצבעה - קריאה ראשונה

בתום הדיון תיערך הצבעה להצעת החוק בקריאה ראשונה. חברי הכנסת הצעירה יצביעו בשאלה: **האם החוק נחוץ באופן כללי?** אם יהיה רוב בעד - יש להעביר את הצעת החוק לוועדה המתאימה; אם לא יהיה רוב - יש להסירו מסדר היום.

שימו לב!

על מנת שהפעילות לא תופסק בשלב זה, נסו לכוון את התלמידים לתת תשובה חיובית לשאלת נחיצות החוק. מכיוון שלקואליציה יש רוב בכנסת, סביר להניח שהחוק יתקבל כחוק נחוץ. אם למרות זאת יחליטו חברי הכנסת הצעירה שהחוק אינו נחוץ, המשיכו את הפעילות מתוך הנחה שהוחלט כי החוק אכן נחוץ. הסבירו לתלמידים שהליך החקיקה משמש לשם הדגמת הליך חקיקת חוק בכנסת.

פעילות 5: דיון בוועדה

הדיונים בוועדה - לאחר קבלת הצעת החוק בקריאה הראשונה הוא עובר לדיון בוועדה המתאימה. בכנסת הצעירה תדון בהצעת החוק וועדת החינוך.

1. בעיבוד הצעת החוק, הוועדה מתיעצת עם נציגי היועץ המשפטי ושומעת את דעותיהם של גופים שיש להם עניין בנושא ההצעה.
2. הוועדה מוסמכת להציע תיקונים בהצעת החוק, ככל שייראה לה ובלבד שהתיקונים לא יחרגו מהנושא של הצעת החוק.
3. הדיון בוועדה מסתיים בהצעה מתוקנת, בצירוף הסתייגויות לסעיפים השונים.
4. הבאת הצעת החוק לקריאה שנייה.

אל חברי הוועדה

שימו לב!

סעיפי החוק אינם מושלמים. עלולות להיות פרצות בסעיפים או בנקודות שלא התייחסו אליהן בהצעת החוק. עליכם לתקן את סעיפי החוק, כך שיכסו כמה שיותר אפשרויות ושלא יהיו בהם פרצות שיאפשרו מצבים בעייתיים מבחינתכם.

דוגמה: בסעיף 2 בהצעת החוק של מפלגת המעונבים נאמר: "צבע תסרוקתו של תלמיד, הנמצא בבית-הספר, לא יהיה כחול, ירוק, אדום או סגול".

פרצה זאת "קוראת לגנב", כי תלמידים יוכלו לצבוע את שערם לצבעים אחרים (תכלת, ורוד, כתום וכדומה). כמו כן, אתם יכולים לנסות לשנות את הסנקציות לעובר על סעיפי החוק.

פעילות השדולות - חברי שדולת הפנקיסטים, הספרים והנשים יחפשו דרכים להפעיל לחץ על חברי הוועדות במטרה לקדם את ענייניהם.

[1] שדולה - קבוצה של אנשים, המבקשת לגייס תמיכה בקרב בעלי תפקידים בכנסת, לטובת עניין מסוים. השדולה פועלת למען אינטרס מוגדר והיא שואפת להשפיע על השלטון בנושא, שלמענו התארגנה.

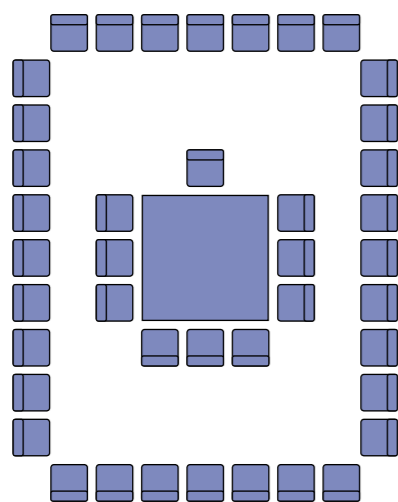

מהלך הפעילות בוועדה

1. צלמו וחלקו את כרטיסי המשימה (נספח 7.ב. עמודים 71-78) לחברי וועדת החינוך, לנציגי התלמידים, ההורים והמנהלים, לחברי השדולות ולאנשי התקשורת בהתאמה.
2. כל בעלי התפקידים יתכוננו לתפקידים באמצעות כרטיסי המשימה במשך 10 דקות.
3. הנציגים יעבירו ליושב-הראש את רשימת הסעיפים עליהם הם רוצים להגיב (עד 3 סעיפים).
4. הכיתה תתכנס לעבודה משותפת באמצעות מתודת האקווריום²:
  - א. במרכז הכיתה תשב וועדת החינוך, סביבה יישבו שאר התלמידים.
  - ב. יושב-ראש הוועדה יציג כל

[2] מתודת האקווריום (עיין שרטוט) -

שיטה בה פועלים המשתתפים בשתי קבוצות. קבוצת משתתפים קטנה מקיימת דיון במעגל פנימי, כאשר שאר המשתתפים צופים (מעגל חיצוני) בדיון כמשקיפים, שונים בדיון מצטרפים אליו.

- א. סעיף, ייתן את רשות הדיבור לנציגים (על-פי טבלת חלוקה - נספח 2.ב. עמוד 62) לאחר דברי הנציגים ייערך דיון על-ידי חברי הוועדה בנוגע לאותו סעיף.
- ג. אנשי התקשורת יסקרו את המתרחש.
- ד. חברי וועדת החינוך יקדישו עוד זמן קצר לגיבוש ההסתייגויות והתיקונים שלהם בהתאם לבקשות השדולות והנציגים.
- ה. הדיון יתנהל לעיני כל התלמידים.

פעילות 6: דיון במליאה על כל סעיף והצבעה בקריאה שנייה

הקריאה השנייה - דיון במליאת הכנסת בהצעת החוק, כפי שעובדה בוועדה. הדיון נסוב על כל סעיף בנפרד. חברי הכנסת מצביעים על כל סעיף בנפרד והוויכוח הוא על הנוסחים השונים של הסעיפים ובכלל זה ההסתייגויות שהגישו חברים בוועדה.

מהלך הדיון בקריאה שנייה במליאה - הנחיות ליושב ראש הכנסת הצעירה

1. הקפד/הקפידו לתת רשות דיבור לפחות לנציג אחד מכל מפלגה.
2. יו"ר וועדת החינוך יציג את נוסח החוק של הוועדה בפני המליאה.
3. חברי המליאה יחזרו לתפקידם הקודם - כל אחד מהם יציג את מפלגתו.
4. חכ"צים המבקשים להתייחס לסעיפים שונים יוכלו לדבר במשך דקה אחת!
5. הצבעה - בתום הדיון בכל סעיף יוצגו כל הנוסחים המוצעים (הנוסח המקורי, נוסח הוועדה ונוסח המסתייגים מנוסח הוועדה), ותיערך הצבעה על הנוסח המועדף:
  - א. הסתייגויות
  - ב. וועדה
  - ג. מקורי
 כך עד אשר נוסח אחד מתקבל.
6. יושב ראש הכנסת הצעירה יהיה אחראי לכך שהנוסח שהתקבל בקריאה השנייה, יודפס ויתלה על לוח הקיר.

פעילות 7: קריאה שלישית

בשלב הקריאה השלישית הצעת החוק כולה עומדת להצבעה, כפי שנתקבלה בקריאה השנייה. אם לא התקבלו הסתייגויות לנוסח הוועדה, תבוא הקריאה השלישית מיד לאחר סיום הקריאה השנייה. אם בקריאה השנייה נתקבלו הסתייגויות, תידחה הקריאה השלישית, כדי לוודא שאין צורך בניסוח חדש, על-פי התיקון שהתקבל וכן כדי לתת שהות לממשלה להחליט שמא לאור ההסתייגויות שנתקבלו, יש ברצונה להסיר מעל סדר היום את הצעת החוק. בכנסת הצעירה, הניסוח הסופי יעשה בשלב הקריאה השנייה. הקריאה השלישית כאמור, היא הצבעה על החוק כולו כמקשה אחת. הכנסת הצעירה תצביע בקריאה שלישית לגבי הצעת החוק כולה. אם יהיה רוב בעד החוק - החוק יתקבל!

שימו לב!

כל החכ"צים מתבקשים לזכור את מטרות המפלגה שהם משתייכים אליה, אך הם רשאים להצביע כרצונם, על פי צו מצפונם.

פעילות 8: פרסום החוק

נוסח החוק שהתקבל בקריאה שלישית ייחתם ויפורסם ברשומות. **בכנסת הצעירה:** יושב ראש הכנסת יכין את הנוסח הרשמי של החוק שהתקבל, ידפיס אותו ויתלה אותו על לוח הקיר הפעיל.

פעילות 9: מהדורת חדשות מסכמת

הכתבים יציגו את מהדורת החדשות המסכמת בהתאם לכרטיס המשימה שקיבלו.

- נספח 1.2: הצעת חוק ממשלתית' 60
- נספח 2.2: טבלת חלוקה - חברי וועדה, שדולות ונציגים 62
- נספח 3.2: חוק הגבלת העישון במקומות ציבוריים 63
- נספח 4.2: דף מידע - הליך חקיקת חוק 65
- נספח 5.2: כרטיס משימה - חבר/ת כנסת צעירה 68
- נספח 6.2: לקט מקורות 69
- נספח 7.2: כרטיסי משימות לוועדת החינוך 71
- כרטיס משימה - ועדת החינוך 71
- כרטיס משימה - נציגי התלמידים 72
- כרטיס משימה - נציגי ההורים 73
- כרטיס משימה - נציגי ההנהלה 74
- כרטיס משימה - שדולת הספרים 75
- כרטיס משימה - שדולת הנשים 76
- כרטיס משימה - שדולת הפנקיסטים 77
- כרטיס משימה - אנשי תקשורת 78

הצעת חוק ממשלתית

מגישה: מפלגת צבעי הקשת הצעת חוק התסרוקות

1. כל סוגי התסרוקות מותרים בבית-הספר ללא הגבלה.
2. אין הגבלה על צבעי התסרוקות, למעט צבעים זרחניים.
3. אין הגבלה על אביזרים הקשורים לשיער.
4. אסור לגלח את השער בצורת סמלים.
5. שיער ארוך ופזור - מותר ללא הגבלה.
6. אסור לענוד יותר משני עגילים על אוזן אחת.
7. מותר לבוא לבית-הספר בתספורות שעוצבו על-ידי ספרי צמרת ועם אביזרי שיער יוקרתיים, ללא הגבלה.
8. העובר על סעיף מסעיפי חוק זה, דינו: יום הרחקה מבית-הספר.

הגדרות

תלמיד: לרבות תלמידה, אלא אם נקבע אחרת במפורש.
תסרוקת: האופן שבו תלמיד מסדר את שער, לרבות צבע השיער, אורכו והאופן שבו הוא אסוף. תסרוקת, לרבות חלק מהשיער.

הצעת חוק ממשלתית

מגישה: מפלגת המעונבים הצעת חוק התסרוקות

1. תסרוקת של תלמיד הנמצא בבית-הספר לא תהיה פרועה או בלתי מסודרת.
2. צבע תסרוקתו של תלמיד הנמצא בבית-הספר לא יהיה כחול, ירוק, אדום או סגול.
3. שערו של תלמיד (זכר) הנמצא בבית-הספר לא יהיה ארוך מקו האוזניים.
4. תלמידה חייבת לאסוף את שיערה.
5. מותר לחבוש כובע בבית-הספר.
6. תלמיד (זכר) הנמצא בבית-הספר, לא ישלב אביזרים כלשהם בשיערו, למעט כובע.
7. קרחת אסורה על תלמידה.
8. שיער אסוף בהרבה צמות קטנות - אסור.
9. תלמיד רשאי לשנות את צבע שיערו פעם בחודש בלבד.
10. מותר לבוא לבית-הספר בתספורות שעוצבו על ידי ספרי צמרת ועם אביזרי שיער יוקרתיים, כל עוד הם מכובדים וצנועים.
11. העובר על סעיף מסעיפי חוק זה, דינו: יום הרחקה מבית-הספר.

הגדרות

תלמיד: לרבות תלמידה, אלא אם נקבע אחרת במפורש.
תסרוקת: האופן שבו תלמיד מסדר את שער, לרבות צבע השיער, אורכו והאופן שבו הוא אסוף. תסרוקת, לרבות חלק מהשיער.

טבלת חלוקה חברי ועדה, שדולות ונציגים

ועדה	יושב ראש	1 (מהאופוזיציה)
	מפלגת המותגים	2
	מפלגת הדגמ"חים	3
	מפלגת המעונבים	5
	מפלגת צבעי הקשת	5
	שדולה	ספרים
	נשים	3
	פנקיסטים	3
	נציגים	הורים
	הנהלה	3
	תלמידים	3

חוק הגבלת העישון במקומות ציבוריים

חוק הגבלת העישון במקומות ציבוריים, התשמ"ג - 1983

1. איסור עישון

- א. לא יעשן אדם במקום המפורט בתוספת (להלן - מקום ציבורי).
- ב. לא יחזיק אדם במקום ציבורי סיגריה, סיגר או מקטרת כשהם דלוקים.

2. קביעת שלטים

- א. האחראי על מקום ציבורי, למעט מעלית לנשיאת בני אדם בבית מגורים, יקבע בו שלטים המורים על איסור העישון ויחזיקם במצב תקין.
- ב. יצרן או יבואן של מעלית המיועדת לנשיאת בני אדם בבית מגורים יקבע בה, לפני הכנסתה לשימוש, שלט המורה על איסור העישון במעלית.

3. היתר עישון בבית קולנוע

- א. בתחומה של רשות מקומית, להוציא מועצה אזורית שיש בה יותר מחמישה בתי קולנוע, יכול שיהיה בית קולנוע אחד שבחלק מוגדר ממנו לא יחולו הוראות איסור העישון בעת הקרנת סרטי קולנוע.
- ג. האחראי על בית קולנוע שנקבע כאמור בסעיף קטן (ב) יקבע בפתח בית הקולנוע הודעה על היתר עישון בחלק ממנו שהוקצה לכך.

4. עונשין (תיקון: תשמ"ד, תשמ"ה, תשמ"ו, תשמ"ז, תשמ"ט, תשנ"ג, תשנ"ו)

- א. העובר על הוראות סעיף 1, דינו - קנס על סך 230 ש"ח.
- ב. העובר על הוראות סעיף 2, דינו - קנס על סך 470 ש"ח.

המשך ◀

חוק הגבלת העישון במקומות ציבוריים (המשך)

5. סמכות מפקח או סדרן לדרוש זיהוי

- א. עישן אדם במקום ציבורי, או החזיק שם סיגריה, סיגרילה, סיגר או מקטרת כשהם דלוקים, לעיניו של מפקח או סדרן, רשאי המפקח או הסדרן לדרוש ממנו לזהות עצמו ואם סירב לעשות כן, רשאי הוא לעכבו באותו מקום עד לבוא שוטר, אך לא יותר ממשך שעה אחת.
- ב. לענין סעיף זה, "סדרן" - מי שהאחראי על מקום המפורט בפסקאות 2, 4, 1 ו-5 של התוספת מינהו להיות סדרן באותו מקום והוא עונד תג בולט המעיד על תפקידו ומציג תעודה על מינויו כסדרן.
- ג. שר הבריאות יקבע בתקנות הוראות בענין סייגים למינוי סדרן, התעודה שתניתן לו, צורת התג ואופן ענידתו.

6. סמכות נהג

- א. נהג של כלי רכב שהעישון בו אסור לפי הוראות חוק זה רשאי לאסור כניסת אדם המעשן או מחזיק סיגריה, סיגרילה, סיגר או מקטרת כשהם דלוקים, לכלי הרכב.
- ב. עישן אדם בכלי רכב כאמור, או החזיק בו סיגריה, סיגרילה, סיגר או מקטרת כשהם דלוקים, לעיניו של הנהג, רשאי הנהג לדרוש ממנו לזהות עצמו ואם סירב לעשות כן, רשאי הוא לעכב אותו בכלי הרכב עד לבוא שוטר, אך לא יותר ממשך שעה אחת וכן רשאי הוא להסיע אותו בכלי הרכב לתחנת המשטרה הקרובה.

דף מידע - הליך חקיקת חוק

כל חוק חייב להתקבל בהליך מסודר ומקובל, ובתמיכת הרוב בכנסת.

שלבי החקיקה בכנסת

- 1. היוזמה לחקיקה:** יוזמת החקיקה יוצאת על פי רוב מן הממשלה, המעבירה את הצעתה ליו"ר הכנסת לשם הנחתה על שולחן הכנסת. מיד לאחר מכן ההצעה עוברת לכנסת לקריאה ראשונה. היוזמה לחקיקה יוצאת גם מוועדות הכנסת. גם חבר כנסת יכול ליזום הצעת חוק הקרויה הצעת חוק פרטית. במקרה זה ההצעה מובאת לכנסת לדיון מוקדם (דיון טרומי).
- 2. דיון מוקדם:** חבר הכנסת שיזם את הצעת החוק, מנמק את הצעתו ולאחר דיון, הכנסת מחליטה אם להסיר את ההצעה או להעבירה לוועדה. אם ההצעה מועברת לוועדה, היא מכינה את ההצעה לקריאה ראשונה ומביאה אותה בפני הכנסת.
- 3. הקריאה הראשונה:** דיון כללי במליאה על הצורך בחוק המוצע. אם חברי כנסת מסתייגים מחלק מפרטי החוק, הם יכולים לתמוך בו מתוך תקווה שיוכלו לתקן את הסעיפים בדיונים בוועדות. אם התיקונים לא נעשו, חברי כנסת אלה יכולים להצביע נגדו בקריאה שנייה ושלישית. אם החוק עבר בקריאה ראשונה, הוא יעבור לוועדה המתאימה. אם לא, הוא חוזר לממשלה.
- 4. הדיונים בוועדה:** לאחר הקריאה הראשונה החוק עובר לוועדה המתאימה. עבודת הוועדה נעשית בדלתיים סגורות וללא פרסום. עיבוד החוק על-ידי הוועדה נעשה תוך שיתוף פעולה עם נציגי היועץ המשפטי ותוך שמיעת דעותיהם של גופים שיש להם עניין בנושא החקיקה. הוועדה מוסמכת להציע תיקונים בהצעת החוק, ככל שיראה לה ובלבד שתיקונים כאלה לא יחרגו מגדר הנושא של הצעת החוק. הדיון בוועדה מסתיים בהצעה מתוקנת, בצירוף הסתייגויות לסעיפים השונים. כך מובאת ההצעה לקריאה שנייה.

◀ המשך

הליך קבלת חוק בכנסת

* שלב זה מתקיים רק במקרה שהצעת החוק היא פרטית.

דף מידע - הליך חקיקת חוק (המשך)

5. **הקריאה השנייה:** הדיון במליאת הכנסת בהצעת החוק, כפי שעובדה בוועדה, נסוב על כל סעיף בנפרד וחברי הכנסת מצביעים על כל סעיף בנפרד. הוויכוח הוא על הנוסחים השונים של הסעיפים ובכלל זה - ההסתייגויות שהגישו החברים בוועדה.

6. **הקריאה השלישית:** הצעת החוק כולה עומדת להצבעה, כפי שנתקבלה בקריאה השנייה. אם לא התקבלו הסתייגויות לנוסח הוועדה, תבוא הקריאה השלישית מיד לאחר הקריאה השנייה. אם הרוב מצביע בעד - החוק התקבל. אם נתקבלו הסתייגויות בקריאה השנייה, תידחה הקריאה השלישית כדי לוודא שאין צורך בניסוח חדש, על פי התיקון שהתקבל וכן כדי לתת שהות לממשלה להחליט שמא לאור ההסתייגויות שנתקבלו, יש ברצונה למשוך את הצעת החוק חזרה.

7. **החתימה על החוק:** כל חוק שעבר בקריאה שלישית, יחתם על-ידי ראש הממשלה ועל-ידי השר או השרים הממונים על ביצוע החוק. נשיא המדינה יחתום על כל חוק, חוץ מהחוקים הנוגעים לסמכויותיו.

8. **פרסום החוק:** כל חוק יפורסם ברשומות תוך עשרה ימים מיום קבלתו בכנסת.

(מתוך: המשפט הקונסטיטוציוני של מדינת ישראל, מאת: אמנון רובינשטיין, 1980, עמודים 295-291)

לקט מקורות

מקור 1 - כל היכול להציל את חברו

כל היכול להציל את חברו ואינו מצילו, עובר על לא תעמוד על דם רעך, לפיכך הרואה את חברו טובע בים או שליטים באים עליו, יכול להצילו, או ששמע שאנשים חושבים עליו לרעה וטומנים לו פח ולא גילה אוזן חברו להודיעו, הרי זה עובר על מה שנאמר בתורה "לא תעמוד על דם רעך". (הרמב"ם פרק א', הלכות רוצח, הלכה י"ד)

מקור 2 - חוק לא תעמוד על דם רעך, התשנ"ח - 1998

1. א. חובה על אדם להושיט עזרה לאדם הנמצא לנגד עיניו, עקב אירוע פתאומי, בסכנה חמורה ומידית לחייו, לשלמות גופו או לבריאותו, כאשר יש לאל-ידו להושיט את העזרה, מבלי להסתכן או לסכן את זולתו.
 2. ב. המודיע לרשויות או המזעיק אדם אחר היכול להושיט את העזרה הנדרשת, יראוהו כמי שהושיט עזרה לעניין חוק זה; בסעיף זה, "רשויות" - משטרת ישראל, מגן דוד אדום ושירות הכבאות.
 העובר על הוראות סעיף 1 לחוק זה, דינו קנס.
 (מתוך: ספר החוקים 1670, ו' בתמוז התשנ"ח, 30.6.1998)

מקור 3 - חוק ומצוות

יחסי הגומלין שבין מצות דתיות, כללים מוסריים ואיסורים משפטיים העסיקו ומעסיקים משפטנים, פילוסופים וסוציולוגים. ניתן לתאר את התפתחותם של יחסי גומלין אלה בהתרחקותם ההדרגתית של שלושה מעגלים זה מזה. בתחילה היה מעגל אחד ויחיד שכלל בתוכו את ציווי הדת, המוסר והמשפט; כוחם המחייב של כל הציוויים הללו יוחס למקור אלוהי והסנקציה על הפרתם, אף אם הופעלה בידי אדם, נעשתה בשם שמים. עשרת הדברות ובעקבותיהם כל המשפט העברי, הם דוגמה לאחדות משולשת זו שבין דת, מוסר וחוק. לא תרצח, איסור נשיאת שם ה' לשווא ומצוות כיבוד אב ואם נכרכו וניתנו למשה בסיני. ככל שהתקדמה החברה האנושית, כך התרחקו שלושת המעגלים מן המרכז ויצרו מסגרות נפרדות, אם כי בחלקן משיקות ואף חופפות זו לזו. 'לא תרצח' מסווג היום כנורמה משפטית, הנאכפת על-ידי המדינה ומוסדותיה. האיסור של נשיאת שם ה' לשווא מסווג כאיסור דתי הנאכף, לדעת המאמינים, על ידי סנקציה אלוהית. כיבוד אב ואם הם בגדר נורמה מוסרית, שכוחה המחייב בא לה ממוסכמות חברתיות. אך צריך לומר, כי למרות היפרדות הדרגתית זו של שלושת המעגלים, נותר אזור חפיפה שבו מתקיים האיחוד המשולש הקדמוני: רצח הוא עבירה על דיני העונשין, הפרת מצווה דתית ופגיעה בכלל מוסרי בסיסי.

(מתוך: אכיפת מוסר בחברה מתרנית, מאת: פרופסור אמנון רובינשטיין, הוצאת שוקן ירושלים - ת"א, תשל"ה, עמוד 7)

כרטיס משימה

חבר/ת הכנסת הצעירה

1. עיין/י בכל סעיפי החוק.
2. רשום/רשמי לעצמך, ליד כל סעיף, כיצד את/ה מנמק/ת אותו.

דוגמא:

- א. אם מדובר בהצעת החוק של מפלגת המעונבים: תסרוקת של תלמיד הנמצא בבית-הספר, לא תהיה פרועה או בלתי מסודרת. בית-ספר הוא מקום מכובד המיועד ללימודים, ולכן אין בו מקום לתסרוקות פרועות ולא מסודרות.
- ב. הסבר/הסבירי, באופן כללי, מדוע חשוב לחוקק חוק המגביל/לא מגביל את התסרוקות בבית-הספר. המטרה שלך היא לשכנע את הכנסת הצעירה שהחוק שלך חשוב ונחוץ.

כרטיס משימה

ועדת החינוך

ועדת החינוך עוסקת בהיבט החינוכי של כל הנושאים שהועברו לסמכות התלמידים. הוועדה תשמע את נציגי התלמידים, ההורים והמורים וכן את חברי שדולת הפנקיסטים, הספרים והנשים.

1. דונו בשאלות החינוכיות העולות מהסעיפים השונים של הצעת חוק התסרוקות.
2. אם יש לכם הסתייגויות לסעיפים - העלו אותן.
3. ניתן גם לקבל את סעיפי הצעת החוק, כפי שהוצעו - ללא הסתייגות.

דוגמאות להסתייגויות לסעיפים בהצעת החוק בוועדת החינוך:

- בסעיף 2 בהצעת חוק התסרוקות של מפלגת המעונבים כתוב: צבע תסרוקותו של תלמיד הנמצא בבית-הספר, לא יהיה כחול, ירוק, אדום או סגול.
או:
בסעיף 2 בהצעת חוק התסרוקות של מפלגת צבעי הקשת כתוב: אין הגבלה על צבעי התסרוקות, למעט צבעים זרחניים.

שאלות ועדת החינוך של הכנסת הצעירה יכולות להיות:

- האם הגבלה לצבעים מסוימים אינה פתח להתחכמויות ולצביעת השיער בגוני הצבעים, כגון: תכלת?
או:
• האם זה חינוכי להתיר בבית-הספר שער צבוע?

הסתייגויות ועדת החינוך לסעיף 2 יכולות להיות:

- צריך לפרט יותר צבעים ולציין גם את גוני הצבעים, כדי למנוע צבעי שער לא רצויים.
או:
• צריך לציין רק את הצבעים המותרים בבית-הספר - חום על גווניו, שחור וגי'נג'י.

מקור 4 - עליונות החוק

העבריינות האידיאולוגית, להבדיל מהעבריינות הפלילית, מציבה אתגר רעיוני קשה בפני העיקרון של שלטון החוק. היא טוענת, בדרך-כלל מתוך שכנוע עצמי, כי החוק בנושא מסוים אינו צודק או נוגד ערך חשוב ונשגב ממנו. לדוגמא, אדם או קבוצה מכריזים כי לא יצייתו לחוק של הכנסת או להחלטה של הממשלה, אם אלה יחייבו מסירת השליטה על יהודה, שומרון וחבל עזה או חלק משטחים אלה לידי שלטון זר, משום שחוק או החלטה כאלה יהיו נוגדים את הרעיון הציוני; או חיילים המסבירים את סירובם לשרת בשטחים אלה בכך ששירות זה נוגד את המוסר או את מצפונם.

מי שמפר חוק כדי לפתור לעצמו בעיה אידיאולוגית טועה אם הוא רואה עצמו כמי שפועל באופן מוסרי. הוא נהנה ביודעין ומבקש להמשיך וליהנות, מכל ההגנות, החירויות והשירותים שהחוק מעניק לו. אין זה מוסרי שיהנה מן הזכויות ויתכחש לחובה הבסיסית - שהיא התנאי לכל הזכויות האלה - של הציות לחוק גם כאשר אין החוק נראה בעיניו צודק או ראוי. פעולה זו בניגוד לחוק בדמוקרטיה אמיתית - והרי אין מדברים על החובה המוסרית לציית לחוק במשטר דמוקרטי - היא כשלעצמה בלתי-מוסרית.

(מתוך: עליונות החוק, מאת: פרופסור יצחק זמיר, הארץ, 11.9.1988)

כרטיס משימה

נציגי ההורים בוועדת החינוך

- את/ה מייצג/ת את ההורים, בהופעתם בפני ועדת החינוך.
- עליך להופיע בפני הוועדה ביחד עם נציגי התלמידים וההנהלה ולטעון את טיעונכם בעד ונגד סעיפי החוק המוצע.
- הזמן המוקצב לכם: 5 דקות.

מה תאמרו לוועדה?

- אנחנו מתנגדים לכך שילדינו ייראו כמו פנקיסטים או זמרי רוק.
- הגיע הזמן שבת-הספר יחנך את התלמידים ויקפיד יותר על המשמעת!

הוסף/הוסיפי עוד טיעונים ונימוקים.

כרטיס משימה

נציגי התלמידים בוועדת החינוך

- את/ה מייצג/ת את התלמידים, בהופעתם בפני ועדת החינוך.
- עליך להופיע בפני הוועדה ביחד עם נציגי ההורים וההנהלה ולטעון את טיעונכם בעד ונגד סעיפי החוק המוצע.
- הזמן המוקצב לכם: 5 דקות.

מה תאמרו לוועדה?

- ועדת החינוך לא צריכה להתערב בתסרוקות התלמידים.
- בית-הספר צריך לתת לתלמידים ידע ולא להתערב בחיים שלהם.

הוסף/הוסיפי עוד טיעונים ונימוקים.

כרטיס משימה

שדולת הספרים

אתם שדולה¹ המבקשת להשפיע ולהשיג תמיכה מבעלי תפקידים בכנסת, כדי לקדם את ענייניכם. אתם מנסים להשפיע בכנסת הצעירה על חוק התסרוקות.

אתם ספרים המעוניינים להמשיך ולעצב תסרוקות של תלמידים. אתם רוצים שתלמידי בית-הספר יראו טוב ואתם חוששים לאבד את פרנסתכם.

1. התייחסו לנקודות הבאות:

- כיצד לדעתכם צריך להראות השיער?
  - מה דעתכם על תספורות לא מעוצבות?
  - כיצד ישפיע חוק התסרוקות על המקצוע שלכם?
2. הכינו כרזה, דף הסברה, סיסמאות או כל דבר אחר, שיעזור לכם לקדם את ענייניכם. הקדישו לכך 10 דקות.

[1] שדולה: קבוצה של אנשים, המבקשת לגייס תמיכה בקרב בעלי תפקידים בממשל (כנסת, סנאט, בית נבחרים וכדומה) לטובת עניין מסוים (בלועזית: לובי).

כרטיס משימה

נציגי ההנהלה בוועדת החינוך

- את/ה מייצג/ת את הנהלת בית-הספר בהופעתם בפני ועדת החינוך.
- עליך להופיע יחד עם נציגי ההורים והתלמידים ולטעון את טיעוניכם בעד ונגד סעיפי החוק המוצע.
- הזמן המוקצב לכם: 5 דקות.

מה תאמרו לוועדה?

אנחנו יודעים שלבני נוער בגיל הזה חשוב להתלבש ולהיראות על-פי טעמם. אנחנו לא רוצים להתערב יותר מדי, אבל גם לא רוצים שהתלמידים יגזימו: הרי בית-הספר הוא בכל זאת מוסד חינוכי...

הוסף/הוסיפי עוד טיעונים ונימוקים.

כרטיס משימה

שדולת הפנקיסטים

אתם שדולה¹, המבקשת להשפיע ולהשיג תמיכה מבעלי תפקידים בכנסת, כדי לקדם את ענייניכם. אתם מנסים להשפיע בכנסת הצעירה על חוק התסרוקות.

אתם פנקיסטים הדוחים את המסד ומוחים נגד המוסכמות החברתיות. אתם מבטאים זאת בסגנון ההופעה שלכם.

1. התייחסו לנקודות הבאות:

- באילו תסרוקות אתם רוצים להופיע בבית-הספר?
  - באילו צבעי שיער אתם מעוניינים?
  - באילו אביזרים אתם מעוניינים?
  - האם אתם רוצים לגלח את הראש ולצייר עליו סמלים שונים?
2. הכינו כרזה, דף הסברה, סיסמאות או כל דבר אחר, שיעזור לכם לקדם את ענייניכם. הקדישו לכך 10 דקות.

[1] שדולה: קבוצה של אנשים, המבקשת לגייס תמיכה בקרב בעלי תפקידים בממשל (כנסת, סנאט, בית נבחרים וכדומה) לטובת עניין מסוים (בלועזית: לובי).

כרטיס משימה

שדולת הנשים

אתם שדולה¹, המבקשת להשפיע ולהשיג תמיכה מבעלי תפקידים בכנסת, כדי לקדם את ענייניכם. אתם מנסים להשפיע בכנסת הצעירה על חוק התסרוקות.

אתם/ן דואגים/ות דואגות לקידום ענייניהן של הבנות בבית-הספר בנושאים שונים ולקידום שוויון הזכויות בבית-הספר, בין בנים ובנות.

1. התייחסו לנקודות הבאות:

- כיצד חוק התסרוקות משפיע על מעמד הבנות בבית-הספר?
  - מדוע צריך להגביל תסרוקות של בנות?
  - האם יש סעיפים בחוק התסרוקות הפוגעים בבנות?
2. הכינו כרזה, דף הסברה, סיסמאות או כל דבר אחר, שיעזור לכם לקדם את ענייניכם. הקדישו לכך 10 דקות.

[1] שדולה: קבוצה של אנשים, המבקשת לגייס תמיכה בקרב בעלי תפקידים בממשל (כנסת, סנאט, בית נבחרים וכדומה) לטובת עניין מסוים (בלועזית: לובי).

כרטיס משימה

אנשי התקשורת

בשלב ההכנה

1. עברו בין השדולות, הנציגים וחברי הוועדה וכתבו את מה שמתרחש. התייחסו לנקודות הבאות:

- באיזו אגורה מתנהל הדין?
- על מה מתנהל הדין בכל קבוצה?
- מה דעתם של חברי הקבוצה על החוק?
- ועוד...

2. ראינו כמה חברי וועדה/שדולה/נציגים בנפרד. התייחסו לנקודות הבאות:

- כמה מאמינה הוועדה/שדולה/קבוצה שלכם?
- איזו אגורה יש אצלכם?
- ועוד...

3. הכינו כתבת חדשות מסכמת. התייחסו לנקודות הבאות:

- סיקורים שהכנתם על מה שהתרחש בכל קבוצה
- קטעי ראיונות מעניינים במיוחד
- סיקור הדין במליאה

השתדלו לתת מידע חשוב, אך גם להיות מעניינים.

פיקוח הכנסת על פעולת הממשלה

- פרק -

פיקוח הכנסת על פעולות הממשלה

מהם אמצעי הפיקוח של הכנסת על פעולות הממשלה?

1. **הצבעת אי-אמון** - הממשלה יכולה להתקיים כל עוד היא זוכה באמון הכנסת והיא חדלה להתקיים כאשר הכנסת מביעה בה אי-אמון. יכולתה של הכנסת להביע אי-אמון בממשלה עומדת במרכז השיטה הפרלמנטרית של ישראל אך מבחינה מעשית, אמצעי זה הוא מוגבל ביותר: למרות הגשתן של הצעות אי-אמון רבות, אלה מתקבלות לעיתים נדירות מאוד. הסיבה לכך היא שברוב המקרים את הצעות האי-אמון יוזמת האופוזיציה. כיון שלממשלה יש, בדרך כלל, רוב בכנסת, הרוב הזה אינו ממהר להצטרף לאופוזיציה להפלת הממשלה, גם אם אינו מרוצה מתפקודה של הממשלה. נציגי הסיעות המרכיבות את הממשלה, דהיינו נציגי הקואליציה, חשים מחויבות לבחוריהם, למנהיגיהם ולמפלגותיהם. מחויבות זאת מונעת מהם לחצות את הקווים ולהצביע עם האופוזיציה נגד הממשלה. גם שאר חברי הקואליציה שאינם יושבים בממשלה מעוניינים להמשיך בתפקידם ולא להדיח את עצמם...לכן מרד של חברי הקואליציה בממשלה הוא דבר נדיר.

"היום הממשלה עומדת מעל החוק, הן הרוב שישנו בבית אינו שולט בממשלה או מדריך אותה, אלה להפך: הממשלה מטילה את רצונה על הרוב."

(מנחם בגין, 1950. מתוך: בנימין נויברגר, ממשל ופוליטיקה, כנסת מול ממשלה, האוניברסיטה הפתוחה. עמוד 138)

כיצד נדאג לכך שהממשלה תפעל לפי רצון העם ולא תטיל את רצונה על הרוב?

רקע

במשטר הפרלמנטרי הנהוג בישראל, אחד מתפקידיה העיקריים של הכנסת, מלבד החקיקה, הוא הפיקוח על הרשות המבצעת - הממשלה. הממשלה מעצבת ומבצעת את המדיניות, שהיא נבחרה לבצע והכנסת מספקת על הממשלה, כדי שתגשים את רצון העם שבחר בה. במילים אחרות: אמצעי הפיקוח של הכנסת על הממשלה הם בעצם, אמצעי הפיקוח של העם על הממשלה כדי שתלך בדרך הרצויה לו.

2. תקציב המדינה ומסים - הכנסת מפקחת על הוצאות הממשלה ועל הכנסותיה, בכך שהיא מאשרת את תקציב המדינה. נוסף לכך, כל הטלת מס על אזרחי המדינה מחייבת חקיקה של הכנסת.

3. הצעות לסדר היום ושאלות - הפיקוח של הכנסת מתבטא גם בהגשת הצעות לסדר היום (דחופות ורגילות) לשם העלאת נושאים בעייתיים לדין הציבורי ובהגשת שאלות, שמטרתן לחשוף ליקויים בעבודת הממשלה.

4. מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור - הכנסת בוחרת את מבקר המדינה ואת נציב תלונות הציבור, שתפקידם לבדוק את התחומים הבאים: חוקיות פעולות הממשלה, טוהר המידות במשרדי הממשלה, יעילות משרדי הממשלה, השמירה על נהלים תקינים ועוולות שנעשו לאזרחים. מבקר המדינה הוא זרועה של הכנסת ועובד בשיתוף פעולה הדוק עם ועדת הכנסת לביקורת המדינה.

5. ועדת חקירה - הכנסת מוסמכת להקים ועדת חקירה בעיקר בנושאים בהם יש חשש שהממשלה כשלה.

מטרות

- להכיר את האמצעים השונים העומדים לרשות הכנסת לצורך פיקוח על הממשלה.
- להגביר את המודעות ליכולת שלנו - האזרחים - לפקח על הממשלה ועל עבודתה ולהשפיע עליה, באמצעות הכנסת ובאופן ישיר.
- להתנסות בשימוש באמצעי הפיקוח השונים.

מתודה

סדנה חווייתית לביקורת של הכנסת על עבודת הממשלה מתוך עולם התלמידים בבית-הספר.

שימו לב!

מכיוון שלכנסת יש כלים רבים לפיקוח על הממשלה, ניתן לבחור רק בחלק מהכלים המתאימים להפעלה בכיתה שלכם ולהזכיר בקצרה את שאר הכלים, בהתאם לזמן העומד לרשותכם.

הכנה לפעילות

1. תלו על לוח הקיר הפעיל את החומרים הבאים:
  - א. נספח ג.2: שאילתות - דוגמאות לשאילתות (עמוד 92)
  - ב. נספח ג.3: חוק יסוד - מבקר המדינה (עמוד 93)
  - ג. נספח ג.4: סעיף 22 לחוק יסוד הכנסת - סעיף זה דן במינוי ועדת חקירה על-ידי הכנסת (עמוד 94)
  - ד. נספח ג.5: סעיפים מחוק יסוד הממשלה (עמוד 95)
  - ה. תלו על לוח הקיר הפעיל (רצוי לצלם בהגדלה) את האירוע הדמיוני הבא:

אירוע

בארץ אחת רחוקה נבחרה ממשלה ברוב גדול. הממשלה החלה בעבודתה והחלטה הראשונה שהחליטה הייתה:
החלטה מספר 1: העלאת המשכורות של כל השרים. מובן שלצורך העניין, דרוש כסף רב ולכן יש לקצץ מיד בהוצאות. לצורך זה הוחלטה **החלטה מספר 2:** סגירת כל גני הילדים למשך שנה. אחרי שנה נראה מה יהיה. אולם בקיצוץ הזה לא די ויש צורך גם להכניס כסף לקופת המדינה ומהר! מייד התכנסה הממשלה והגיעה **להחלטה מספר 3:** הטלת מס חדש על תושבי המדינה: מס מדרכות. על פי ההחלטה - כל מי שהולך על המדרכה, יצטרך לשלם לממשלה 100 שקלים לשנה. משום שכל אחד הולך לפעמים על המדרכה, על כל האזרחים לשלם את המס הזה...

2. ערכו דיון קצר בכיתה בנושא: מדוע לדעתכם חשוב לפקח על הממשלה? מטרת הדיון להסביר את הנושא לתלמידים באמצעות שאלות מנחות והעלאת תרחישים המבוססים על המציאות.

3. קראו בקול את סיפור האירוע שתליתם על לוח הקיר הפעיל.
  - המשיכו בסיפור הדמיוני:

- אזרחי המדינה נרעשים ונסערים. מה יעשו? הממשלה הזו לא רק לא טובה אלא שהיא גרועה מאוד... אבל הבחירות הבאות יתקיימו רק בעוד שלוש שנים וחצי. כיצד ילחמו בהחלטות הבלתי נסבלות האלה עד אז?
- נסו להגדיר את הפסול בהחלטות הממשלה.

התייחסו לנקודות הבאות

1. הממשלה הטילה על האזרחים מס מרושע ודרקוני - מס המדרכות!
2. הממשלה משתמשת בכספי המדינה, כדי לשלם משכורות גבוהות לשרים, במקום להפעיל את גני הילדים!

שאלה

האם אתם מכירים אמצעים המבטיחים הגנה על האזרח מפני החלטות שרירותיות של הממשלה? אילו אמצעים?

מידע

אחד התפקידים של הכנסת הוא לפקח על הממשלה: לדאוג שהממשלה לא תעשה כל מה שמתחשק לה! אמנם לממשלה יש רוב בכנסת, אך לכנסת יש כלים שונים שנועדו לביקורת על הממשלה ולפיקוח עליה. ובתקופה שלנו כשהתקשורת פעילה וחזקה מאוד - לפעמים מספיק שפעולות הממשלה מתפרסמות בציבור, כדי לגרום לה לתקן את דרכיה ואולי אף להימנע מן וברור לממשלה שאם לא תעשה כן - היא לא תיבחר שוב!

קראו עם התלמידים את האירוע הדמיוני הבא:

אירוע דמיוני

בתחילת השנה נבחרו בכיתתכם חמישה תלמידים לכהן בוועדת התרבות של הכיתה. תפקידה של ועדת התרבות הוא לארגן לכיתה פעילויות שונות, שמטרתן לגבש את הכיתה ולאפשר לכולם לעשות דברים כיפיים יחד - בשעות הלימודים ובהפסקות וגם בשעות אחר הצהריים ובחופשות. חנוכה כבר מאחורינו, אבל... ועדת התרבות עדיין לא ארגנה שום דבר. הכיתה התחילה להשמיע ביקורת על הוועדה. בהתחלה היתה הביקורת מתונה ושקטה, אך מהר מאוד היא נשמעה בקול רם וברור: יש ילדים הדורשים להחליף את חברי הוועדה! חברי הוועדה נסערים מאוד. הרי הם נבחרו לשנה שלמה ובקושי עבר שליש ובכלל, הם לא אשמים. זה פשוט צירוף מקרים: מיד אחרי החגים הם ארגנו סיקניק בפארק, אבל ברגע האחרון הוא בוטל, כי ירד גשם. שבועיים לאחר מכן הייתה אמורה להיות מסיבה באולם ההתעמלות, אך שעתים לפני המסיבה המנהל הודיע שאי אפשר להשתמש באולם. ועכשיו הם משקיעים בהכנת קרנבל פורים... אך, למרות כל ההסברים, יש תלמידים שסבורים שקובעות התוצאות ולא הכוונות והם רוצים לעשות הצבעה על הנושא!

הציגו לתלמידים את המידע הבא:

מידע

הצבעת אי-אמון - הממשלה יכולה להתקיים רק כל עוד היא זוכה באמון הכנסת והיא חדלה להתקיים כאשר הכנסת מביעה בה אי-אמון. יכולתה של הכנסת להביע אי-אמון בממשלה עומדת במרכז השיטה הפרלמנטרית של ישראל, אך מבחינה מעשית, אמצעי זה הוא מוגבל ביותר: למרות הגשתן של הצעות אי-אמון רבות, אלה מתקבלות לעיתים נדירות מאוד.

לפי סעיף 3 לחוק יסוד הממשלה, הממשלה מכהנת מכוח אמון הכנסת. כלומר, הממשלה יכולה להתקיים כל עוד היא זוכה באמון הכנסת והיא חדלה להתקיים כאשר הכנסת מביעה בה אי-אמון, בהצבעת אי-אמון.

לפי סעיף 21 לחוק יסוד הממשלה, יודיע יושב ראש הכנסת לנשיא המדינה על הבעת אי-אמון. את הממשלה רואים כאילו התפטר ביום הבעת אי-אמון.

תרגיל

הכיתה תשמש כמליאת הכנסת הצעירה, חברי ועדת התרבות יכהנו כחברי ממשלה.

1. בחרו חמישה תלמידים לחברי ועדת התרבות.
2. חלקו את יתר תלמידי הכיתה לחברי קואליציה ואופוזיציה; לקואליציה יהיה כמובן רוב, אך לא גדול.
3. שלושת הקבוצות (הועדה-ממשלה, הקואליציה והאופוזיציה) יערכו דיון מקדים לתיאום עמדות.
4. הנחו את הקבוצות לפעול על-פי ההנחיות המתאימות להן (נספח 6.ג עמוד 96).

פעילות 1 - דיון במליאה

1. הממשלה תציג את טיעוניה לפני מליאת הכנסת הצעירה. הממשלה תתייחס הן לנימוקים הענייניים לאי החלפתה והן לנימוקים הפוליטיים (חברתיים). מטרתה, לשכנע את האופוזיציה להצביע בצורה אחראית ועניינית לפי טובת העם (הכיתה) ולא רק במטרה להפיל את הממשלה בכל מחיר. עליה גם להזכיר לקואליציה שהיא חלק מהממשלה והיא אמורה להיות נאמנה לעקרונותיה.
2. טיעוני חברי הכנסת הצעירה - לחברי הקואליציה והאופוזיציה תהיה זכות להגיב (דקה אחת לכל תגובה).
3. הצבעת אי-אמון - ערכו הצבעת אי-אמון בממשלה. לכל אחד מחברי הכנסת הצעירה יש חופש הצבעה.
4. ספירת הקולות של ההצבעה - ערכו טבלה על הלוח וסמנו את הקולות - לפי חלוקה לקואליציה ולאופוזיציה. גם לחברי הממשלה יש כמובן זכות הצבעה.

פעילות 2

דיון בכיתה על תוצאות ההצבעה

- האם הכנסת הצעירה הביעה אמון בממשלה ונתנה לה אפשרות להמשיך לכהן ולבצע את תפקידיה או שמא הכנסת איבדה את אמונה (אי-אמון) בממשלה והחליטה על החלפתה?
- האם רוב חברי הקואליציה הצביעו בעד הממשלה או נגדה? האם רובם הצביעו לפי טובת העם או בהתאם לנאמנותם הקואליציונית?
- האם רוב חברי האופוזיציה הצביעו בעד הממשלה או נגדה? האם רובם הצביעו לפי טובת העם או בהתאם או לפי שיקולים פוליטיים (חברתיים)?
- מה דעתכם - האם הצבעת אי-אמון היא כלי יעיל, המגן על העם מפני שרירותה של הממשלה או שזהו כלי המיועד לניגוח פוליטי בלבד (ניסיון של האופוזיציה להתגרות בקואליציה)?

פעילות 1 - רקע

1. הציגו לתלמידים את הרקע להפעלה:

רקע

לכל בית-ספר יש תקציב. תקציב בית הספר משקף את סדר העדיפויות של ההנהלה שמתבטא בתכנון ההוצאות וההכנסות השנתיות. ההכנסות של בית הספר מגיעות מתקציב משרד החינוך, הרשות המקומית, תשלומי הורים ועוד. הוצאות בית הספר הן סך הכספים המשולמים על ידו למילוי צרכיו, כגון: צרכי משרד, חוגי העשרה ועוד. כמו כל ארגון, בית-הספר מתכנן כמה כספים יוציא, תוך התחשבות בגובה ההכנסות שלו. בדרך כלל יש יותר צרכים מאשר הכנסות... לכן בית-הספר צריך להחליט מהם סדרי העדיפויות שלו, מה חשוב מאוד ועל מה הוא מוכן לוותר. בבית-הספר שלכם הכינה ההנהלה תקציב שנתי והיא הביאה אותו לאישור הכנסת הצעירה. תכנון ההוצאות מתאים להכנסות (תקציב מאוזן).

2. הפנו את התלמידים לנספח 7.2 שבעמוד 97.

3. קראו עם התלמידים את המידע:

מידע

תקציב המדינה הוא המסמך הקובע את מדיניותה של הממשלה ואת חלוקת הכספים לצורך ביצוע מדיניות זו. אישור התקציב על-ידי הכנסת נועד לאפשר לכנסת להשפיע על כיווני פעולת הממשלה ולהנחות את הממשלה בעניין זה.

דוגמה

כאשר הכנסת סבורה כי יש להשקיע בחינוך, היא לא המאשר תקציב שבו אין הקצאת כספים מספקת לחינוך. גובה התקציב בתחום מסוים הוא המאפשר לפתח תחום זה ולקדמו.

התקציב הוא חוק כמו כל חוק רגיל ועל כן חייב לעבור הליך חקיקה. הוצאת כספים על-ידי הממשלה בניגוד לחוק התקציב, עבור מטרות שלא אושרו או בסכומים שונים מאלה שאושרו, היא עבירה על החוק.

כל מס שהממשלה מבקשת לגבות מהאזרחים למימון פעולותיה, חייב באישור הכנסת בדרך של חקיקה. הממשלה אינה רשאית לגבות מאזרחים מיסים ללא אישור הכנסת.

פעילות 2

תרגיל

1. במציאות, כל משרד ממשלתי (כל שר) מנסה להשיג תקציב גדול יותר לצורכי המשרד. חלקו את התלמידים בכיתה לחמש קבוצות אינטרס (מחוננים, בנות, בנים, ספורטאים, חובבי מחשבים וכדומה). כל קבוצה תקבל את כרטיס המשימה - אישור תקציב בית-הספר (נספח 8.2 עמוד 98) ותנהל דיון פנימי בתקציב.
2. הקבוצות ינהלו משא ומתן על התקציב וינסו להגיע להסכם משותף עם קבוצות אחרות, במטרה להשיג תקציב גדול יותר לצרכים שלהן.
3. כל קבוצה (או מספר קבוצות שהגיעו להסכמה) תציג את ההצעה שלה במליאה, בצירוף נימוקים לשינויים. רשמו את כל ההצעות על הלוח. בתום הבאת ההצעות תיערך הצבעה בכנסת הצעירה על התקציב.
4. ערכו דיון מסכם בכיתה על התקציב כאמצעי לפיקוח על החלטות הממשלה.
  - האם הכנסת הצעירה אישרה את תקציב הממשלה?
  - האם התקציב החלוסי שהתקבל שונה בהרבה מהתקציב המוצע?
  - אילו עקרונות מקדם התקציב החדש על פני הישן?
  - האם התקציב החדש הוגן יותר מהתקציב הישן?

חלק שלישי: הצעות לסדר היום ושאלות

פעילות 1 - רקע

קראו עם התלמידים את המקור הבא:

רקע

בית-הספר הוא מקום פעיל ודינמי. באחריות ההנהלה והמורים להשיג את מטרות בית הספר ולדאוג לפעילותו השוטפת.

בבית-הספר צריך להתקיים מנגנון המאפשר לתלמידים להעלות בפני ההנהלה נושא אשר לדעתם אינו מטופל כראוי בבית-הספר וכמו כן, לברר מה נעשה בנדון או איך מתכוננת ההנהלה לפעול.

מנגנון כזה קיים בכנסת. הממשלה אחראית לניהול המדינה באמצעות משרדי הממשלה. חברי הכנסת מפקחים על פעילותה באמצעות שאלות אל השרים במליאה. מטרתה של שאלתה היא לברר כיצד משרדי הממשלה מטפלים בנושאים שבתחום סמכותם (למשל: חינוך, בריאות, ביטחון, משפטים, עבודה ורווחה וכדומה).

פעילות 2 - הכנת שאלתה

1. חלקו את התלמידים לקבוצות של חמישה.
2. הפנו את התלמידים לנספח ג.9 - אירועים דמיוניים (עמוד 99)
3. הפנו את התלמידים לנספח ג.10 - שאלות והצעות לסדר היום (עמודים 102-100).
4. חברי הכנסת הצעירה יכינו שאלות להנהלת בית-הספר. הם יכולים לבחור אחת משתי אפשרויות:
  - א. לנסח שאלות בעקבות שלושת האירועים הדמיוניים
  - ב. לנסח שאלות בנושאים המטרידים אותם בבית-הספר
5. כדי להקל על התלמידים את מלאכת הניסוח, כדאי לחלק להם עותקים נוספים של השאלות התלויות על לוח הקיר (נספח ג.2 עמוד 92).

המלצה

הנהלת בית-הספר תשיב על השאלות: אפשר לבצע את הפעילות הזאת בשיתוף עם הנהלת בית-הספר. המנהל/ת או מי שימונה מטעמו/ה, יחליט באילו נושאים התלמידים יכולים להיות מעורבים (מראה בית-הספר, בטיחות בית-הספר וכדומה) ומה הם הכללים להגשת השאלות (סגנון, הימנעות מפגיעה וכדומה). המנהל/ת או מי שימונה מטעמו/ה יקבלו את השאלות של התלמידים ויוזמנו להשיב עליהן, תוך תקופה שתיקבע במשותף. לאחר שתקבל תשובת ההנהלה, התלמידים יגיבו עליה ויערך דיון קצר עם נציג/ת ההנהלה בנושאים שהועלו.

המלצה

ועדת מעקב של הכנסת הצעירה: ניתן למנות ועדת מעקב של הכנסת הצעירה. הוועדה תעקוב אחר תיקון הליקויים שעלו בשאלתה ואשר ההנהלה התחייבה לטפל בהם. הוועדה תדווח על ממצאיה למליאת הכנסת הצעירה בזמן מיוחד, שיוקצה לכך ו/או על גבי לוח הקיר הפעיל. בדרך זאת יחוו התלמידים את יעילותו של מכשיר השאלתה, ככלי לפיקוח על הרשות המבצעת.

פעילות 3: דיון מסכם

1. לצורך הדיון הפנו את התלמידים לנספח ג.1: מובאות על תפקידי הכנסת (עמוד 91).
2. קיימו בכיתה דיון מסכם בנושא: "כיצד אנו האזרחים יכולים לפקח ולהשפיע על הממשלה, בצורה ישירה או באמצעות הכנסת?"

היעזרו בשאלות הבאות

- האם לדעתכם במדינה שלנו לאזרחים יש השפעה על הממשלה?
- האם לדעתכם רוב האזרחים במדינה שלנו הם אזרחים אכפתיים, אשר פונים לשרים ולחברי כנסת ומביעים את דעתם?
- אילו אזרחים אתם רוצים להיות?
- האם לדעתכם ממשלה שאינה מתחשבת ברחשי הלב של הציבור תוכל להתקיים לאורך זמן? הסבירו.

מובאות על תפקידי הכנסת

1. כנסת מול ממשלה

"על הממשלה להפנות תמיד את מבטה לאחור, כדי לראות אם הולכים אחריה. אם אין הולכים אחריה, חובה עליה לשנות כיוון, שכן מן הבחינה הזאת, ומן הבחינה הזאת בלבד, דמוקרטיה היא באמת שלטון העם על-ידי העם. מכאן שממשלה, אפילו נהנית מרוב עצום, אינה יכולה להתעלם מרגשות הפרלמנט."

(Jennings בתוך: כנסת מול ממשלה, יחידות 4-5 בקורס "ממשל ופוליטיקה בישראל", האוניברסיטה הפתוחה, 1998. עמוד 145)

2. חברי הכנסת הם ערוץ התקשורת של האזרחים אל הרשויות

"הדיונים בכנסת הם פומביים כדי להשפיע על הרחוב ולשמוע בחזרה את דעת הרחוב" (צידון, 331). ואכן, תפקידם של חברי הכנסת אינו רק להביא את דברם לציבור, אלא הם אמורים לשמש גם ערוץ להעברת פניות, הצעות, בקשות, טרוניות והלכי רוח של ציבור האזרחים או של חלקים ממנו לרשויות ולהעלותם לדיון.

חברי הכנסת עומדים על הלך הרוחות בציבור בדרכים שונות, ובהן פניות אישיות המגיעות אליהם, ...זימונם של מומחים ונציגי ציבור לוועדות הכנסת, סיורים של ועדות הכנסת בצבא, בתעשייה, בהתיישבות, בבתי-חולים, בבתי סוהר, באוניברסיטאות או בבתי-ספר, פגישות עם מפגינים... ועוד. (על-פ: בנימין נויברגר, כנסת מול ממשלה, יחידות 4-5 בקורס "ממשל ופוליטיקה בישראל", האוניברסיטה הפתוחה, 8991. עמודים 93-04)

נספח ג.1: מובאות על תפקידי הכנסת 91

נספח ג.2: שאילתות 92

נספח ג.3: חוק-יסוד: מבקר המדינה 93

נספח ג.4: חוק-יסוד: הכנסת 94

נספח ג.5: חוק-יסוד: הממשלה 95

נספח ג.6: כרטיסי הנחיות: הממשלה, הקואליציה והאופוזיציה 96

נספח ג.7: תקציבי בית הספר 97

נספח ג.8: כרטיס משימה - אישור תקציב בית הספר 98

נספח ג.9: ארועים דימוניים 99

נספח ג.10: מידע - שאילתות והצעות לסדר היום 100

שאלות

שאלתה של חבר הכנסת גדעון פת (ליברלים/ליכוד) לשר החוץ יגאל אלון (27.1.1976):

- בדוח השנתי של מבקר המדינה מסופר על אחזקה יקרה של שליחי המשרד בארצות-הברית. נוכח זאת, אבקש להשיב לי:
1. כמה שליחים יש בארה"ב?
  2. מהי משכורתו של שליח כזה?
  3. מה הן ההטבות שזכאי להן שליח המשרד בחוץ-לארץ?
  4. האם שליח יכול להשאיר בידי סכומי כסף שנועדו לכיסוי הוצאותיו?
  5. אם כן - כיצד ומהו הסכום?

שאלתה של חבר הכנסת אליעזר זנדברג (צומת) לראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין (3.1.1994):

ביום 19.12.1993 פורסמה בעיתון מעריב הכתבה שהעתקה מצורף בזאת. מן הכתבה עולה כי חיילי המילואים אשר שירתו בבסיס צאלים מתלוננים על אי-קיום נוהלי בטיחות ומזהירים מפני אסון. החיילים אף פנו בעניין אל נציב קבילות החיילים ואל סגן הרמטכ"ל.

- אתכבד לשאול:
1. האם נבדקו הטענות המועלות על ידי החיילים במכתבם? אם כן - מה תוצאות הבדיקה?
  2. נוכח ריבוי הטענות בדבר אי-קיום נהלי בטיחות - האם בכוונתך לשקול מחדש עמדתך בעניין הקמת אגף בטיחות בצה"ל בראשות קצין בדרגת אלוף? אם לא - מדוע?

שאלתה של חברת הכנסת נעמי חזן לשר הפנים משה שחל (12.6.1994):

לפני כשנתיים הורה בג"צ להקצות קרקע לקבורה אזרחית על-ידי עמותת "מנוחה נכונה" בתוך זמן שהוגדר "סביר". הקצאה כאמור לא נעשתה. ברצוני לשאול:

1. מי במשרד הפנים אחראי להקצאת קרקע לקבורה?
2. מה נעשה בשנתיים האחרונות במשרד הפנים כדי לקדם את נושא הקבורה האזרחית?
3. מה יעשה משרדך כדי לפעול במצוות בג"צ?

(על-פי: בנימין נויברגר, כנסת מול ממשלה, יחידות 4-5 בקורס "ממשל ופוליטיקה בישראל", האוניברסיטה הפתוחה, 1998. עמוד 34)

חוק-יסוד: מבקר המדינה

נחקק בידי הכנסת ה-11 ב-15 בפברואר 1988
(כ"ז בשבט התשמ"ח).

1. מהות

ביקורת המדינה נתונה בידי מבקר המדינה.

2. ביקורת המדינה

- מבקר המדינה יקיים ביקורת על המשק, הנכסים, הכספים, ההתחייבויות והמינהל של המדינה, של משרדי הממשלה, של כל מפעל, מוסד או תאגיד של המדינה, של הרשויות המקומיות ושל גופים או מוסדות אחרים, שהועמדו על-פי חוק לביקורתו של מבקר המדינה.
- מבקר המדינה יבחן את חוקיות הפעולות, טוהר המידות, הניהול התקין, היעילות והחסכון של הגופים המבוקרים וכל אחד שיראה בו צורך.

3. חובה להמציא ידיעות

גוף העומד לביקורתו של מבקר המדינה ימציא למבקר ללא דיחוי, לפי דרישתו, ידיעות, מסמכים, הסברים וכל חומר אחר שלדעת המבקר דרושים לו לצורכי הביקורת.

4. תלונות הציבור

מבקר המדינה יברר תלונות מאת הציבור על גופים ואנשים, כפי שייקבע בחוק או לפיו; בתפקידו זה יכהן מבקר המדינה בתואר "נציב תלונות הציבור".

6. אחריות בפני הכנסת

במילוי תפקידו יהיה מבקר המדינה אחראי בפני הכנסת בלבד ולא יהיה תלוי בממשלה.

12. קשר עם הכנסת והגשת דו"חות

- מבקר המדינה יקיים קשר עם הכנסת, כפי שייקבע בחוק.
- מבקר המדינה יגיש לכנסת דיונים וחשבונות וחוות דעת בתחום תפקידיו ויפרסם אותם ברבים והכל בדרך ובסייגים שייקבעו בחוק.

יצחק שמיר - ראש הממשלה
חיים הרצוג - נשיא המדינה

(מתוך: אתר הכנסת - <http://www.knesset.gov.il/laws/special/heb/yesod9.htm>)

חוק-יסוד: הכנסת

נחקק בידי הכנסת ה-3 ב-12 בפברואר 1958
(כ"ב בשבט התשי"ח).

22. ועדות חקירה

הכנסת רשאית למנות ועדות חקירה, אם על ידי הסמכת אחת הוועדות הקבועות ואם על ידי בחירת ועדה מבין חבריה, כדי לחקור דברים שהכנסת קבעה; סמכויותיה ותפקידיה של ועדת חקירה ייקבעו על ידי הכנסת; בכל ועדת חקירה יהיו גם נציגים של סיעות שאינן משתתפות בממשלה, לפי יחסי הכוחות של הסיעות בכנסת.

דוד בן-גוריון - ראש הממשלה
יצחק בן-צבי - נשיא המדינה

(מתוך: אתר הכנסת - <http://www.knesset.gov.il/laws/special/heb/yesod2.htm>)

חוק-יסוד: הממשלה

(בגרסתו החדשה) נחקק לראשונה בידי הכנסת השישית ב-13 באוגוסט 1968 (י"ט באב התשכ"ח). החוק הוחלף על ידי הכנסת ה-12 ב-18 במרץ 1992 (י"ג באדר ב' התשנ"ב) לצורך שינוי שיטת הבחירה של ראש הממשלה לשיטת בחירה ישירה. החוק הוחלף פעם נוספת, על מנת לבטל את שיטת הבחירה הישירה בידי הכנסת ה-15 ב-7 במרץ 2001 (י"ב באדר התשס"א).

3. מקור הסמכות והרכב

- הממשלה מורכבת מראש הממשלה ומשרים.
- ראש הממשלה מכהן מכוח היבחרו בבחירות כלליות, ארציות, ישירות, שוות וחשאיות, לפי חוק הבחירות לכנסת ולראש הממשלה.
- השרים ימונו על-ידי ראש הממשלה; מינוים טעון אישור הכנסת.
- דחתה הכנסת את הצעת ראש הממשלה בדבר הרכב הממשלה, רואים כאילו הביעה הכנסת אי-אמון לראש הממשלה והוראות סעיף 19 (ב) יחולו.

19. הבעת אי-אמון

- הכנסת רשאית, ברוב של חבריה, להביע אי-אמון בראש הממשלה.
- הבעת אי-אמון של הכנסת בראש הממשלה, יראוה כהחלטת הכנסת על התפזרותה לפני גמר תקופת כהונתה.

20. התפזרות מפאת אי-קבלת חוק התקציב

לא נתקבל חוק התקציב תוך שלושה חודשים לאחר תחילתה של שנת הכספים, יראו בתום התקופה האמורה כאילו החליטה הכנסת על התפזרותה לפני גמר תקופת כהונתה.

21. בחירות מוקדמות

- הביעה הכנסת אי-אמון לראש הממשלה, או שלא נתקבל חוק התקציב כאמור בסעיף 20, ייערכו בחירות לכנסת ולראש ממשלה ביום ג' האחרון שלפני תום 60 הימים מיום הבעת אי-האמון או מתום התקופה האמורה בסעיף 20.
- הוראות סעיפים 134-135 לחוק יסוד: הכנסת לא יחולו לעניין התפזרות הכנסת לפי סעיפים 19 ו-20.
- על הבעת אי-אמון כאמור או על אי קבלת חוק התקציב כאמור יפרסם יושב-ראש הכנסת הודעה ברשומות.

יצחק שמיר - ראש הממשלה
חיים הרצוג - נשיא המדינה
דב שילנסקי - יושב ראש הכנסת

(מתוך: אתר הכנסת - <http://www.knesset.gov.il/laws/special/heb/yesod14.htm>)

תקציב בית הספר

הכנסות:	
משרד החינוך:	₪ 25,000
העירייה:	₪ 25,000
תשלומי הורים:	₪ 200,000 (גובה האגרה לתלמיד: 1,000 ₪)
סה"כ:	₪ 250,000
הוצאות:	
טיולים וימי כיף:	₪ 16,000
מחשוב:	₪ 15,000
תגבור לחלשים:	₪ 16,000
תגבור למחוננים:	₪ 31,000
מזגן בחדר מורים ובספרייה:	₪ 25,000
מכונת קפה בחדר מורים:	₪ 16,000
השתלמויות מורים:	₪ 28,000
שיפוץ שירותי בנות:	₪ 25,000
רכישת ספרים לספרייה:	₪ 6,000
חוגי העשרה:	₪ 22,000
צרכי משרד:	₪ 50,000
סה"כ:	₪ 250,000

נתונים נוספים על צרכי בית הספר

- בבית הספר אין מזגנים. עלות מיזוג כל בית-הספר: 09,000 ₪.
- אולם הספורט של בית-הספר במצב גרוע. עלות שיפוץ מלא: 51,000 ₪. ניתן גם לשפץ חלקית.
- שירותי הבנים הם במצב מחפיר.
- הערה: מחצית מההורים הם בעלי אמצעים, והמחצית השנייה הם בעלי הכנסה נמוכה.

כרטיס הנחיות - הממשלה (ועדת התרבות)

1. רשמו טיעונים נגד עריכת הצבעה על החלפתכם (הצבעת אי-אמון). דוגמה: אנחנו נמצאים בעיצומם של מאמצים להכין את מסיבת פורים, זה לא הזמן להחליף אותנו.
2. הכינו טיעונים, שישכנעו את חברי האופוזיציה לפעול לפי מצפונם ולהצביע עניינית ולא רק כדי להפיל את הממשלה בכל מחיר. דוגמה: אם תצביעו נגדנו, יהיה קשה למצוא בזמן קצר אנשים שיחליפו אותנו, ולכן גם שאר האירועים לא יתקיימו.

כרטיס הנחיות - הקואליציה

1. גבשו את עמדתכם: האם לדעתכם, טובת הכיתה מחייבת את החלפת הממשלה או לא?
2. אם החלטתם שטובת הכיתה מחייבת את החלפת הממשלה, החליטו האם אתם רוצים להצביע באופן ענייני - לטובת הכיתה או לתמוך בממשלה בכל מקרה.
3. זכרו: הממשלה היא חלק מהקואליציה ולקואליציה יש נאמנות לממשלה.

כרטיס הנחיות - האופוזיציה

1. גבשו את הטיעונים שלכם: מדוע אתם רוצים להפיל את הממשלה?
2. זכרו: מטרתה העיקרית של האופוזיציה היא להביא להחלפת הממשלה במקרה של הצבעת אי אמון.

כרטיס משימה

אישור תקציב בית הספר

התקציב השנתי של בית הספר הוא 250,000 ₪. השתתפות ההורים בתקציב הזה הוא בשיעור של 200,000 ₪ - פי שמונה מהשתתפות משרד החינוך והעירייה. למעשה, החלק הגדול של התקציב בא מכיס ההורים. כל הורה נדרש לשלם 1000 ₪ בשנה!

1. קראו את התקציב וראו את ההתפלגות של הוצאת הכספים למטרות השונות. שימו לב: כמה מקבלים המורים וכמה התלמידים?
2. האם החלוקה הזאת נראית לכם?

נקודות למחשבה

- א. האם זה הוגן שההורים נושאים ברוב הנטל? האם זה לא סוג של מס נוסף?
- ב. האם יש חלוקה שוויונית של משאבים בין המגזרים השונים בבית-הספר? האם יש הצדקה לחוסר השוויון? (בנים-בנות, עניים-עשירים, מורים-תלמידים, מחוננים-חלשים)
- ג. בדקו כל סעיף וסעיף בתקציב. האם הסכום שמוקצה לו נראה לכם מתאים, ביחס לסכומים בסעיפים אחרים?
3. נסחו את הדברים שמפריעים לכם בחלוקת המשאבים בתקציב בית הספר.
4. הכינו הצעת תקציב חדשה אשר תשקף יותר את סדר העדיפויות הרצוי לכם. זכרו: אינכם יכולים לשנות את הסעיפים בתקציב, אלא רק את הסכומים. אתם רשאים לפצל סעיפים ולהוסיף מטרות נוספות.

שלושה אירועים דימוניים

אירוע דמוני 1 - ליד השוק העירוני

השוק העירוני נמצא ממש ליד בית-הספר שלנו ובכל יום ארגזים ושאריות של אוכל נערמים כאן. זה ממש מטרד ונראה לנו שלאף אחד לא אכפת. אנחנו סובלים מהלכלוך, מהריח ומהרעש. לדעתנו, שכנות של בית-ספר ושל שוק היא בלתי נסבלת. חייבים למצוא פתרון!

אירוע דמוני 2 - מגרש הספורט

מגרש הספורט שלנו במצב גרוע ואפילו מסוכן! מרצפות חסרות, מרצפות בולטות, ואחרות דווקא שקועות. לא פעם מעדנו שם ונפצענו. הגיע הזמן לשפר את המגרש הזה!

אירוע דמוני 3 - החורשה

החורשה בבית-הספר מוזנחת! עשבים שוטים גדלים בה ובקיץ - קוצים... אף אחד לא טורח לטפח את החורשה הזאת, להשקות את העצים, לגזום אותם או לשתול פרחים. זה לא רק מכוער - זה אפילו מסוכן. אנחנו רוצים חורשה יפה יותר!

3. השר/ה חייבת להשיב על השאלתה תוך מועד קצוב
 לאחר האישור של יושב ראש הכנסת, השאלתה עוברת לשר/ה הנוגע/ת בדבר והוא/היא או הסגן/ית חייבים להשיב על השאלתה. רק במקרה אחד רשאי/ת השר/ה לסרב להשיב: אם לדעתו/ה, התשובה ברבים עלולה לפגוע בענייני (בטחון) המדינה. המועד לתשובה הוא 12 ימים. מותר להאריך תקופה זאת בעוד 12 ימים על-ידי הודעה לשואל/ת וליושב ראש הכנסת. לאחר מועד זה - כל הארכה חייבת לקבל את הסכמת יושב ראש הכנסת.

לאחר מתן התשובה - השואל/ת רשאי/ת לשאול בעל-פה שאלה קצרה נוספת - ובלבד שתהיה נובעת מתוכן התשובה.

4. שאלות בעל-פה
 שאלתה כזאת יש להגיש ליושב ראש הכנסת עד צהרי יום ב'. על פי שיקול דעתו/ה של יושב ראש הכנסת, יבחרו לא יותר משבע שאלות וביום רביעי הן נשאלות במליאת הכנסת.

איך משיבים על שאלתה בעל-פה?
 השר/ה מקבל/ת מראש את השאלות שאושרו בנושא משרדו/ה ועליו/ה להשיב עליהן בשלוש דקות. שואל/ת השאלתה רשאי/ת להגיב על תשובת השר/ה ואחר כך יושב ראש הכנסת רשאי/ת לאפשר לשני חברי כנסת - אחד מהקואליציה ואחד מהאופוזיציה - לשאול את השר/ה שאלה נוספת באותו עניין. לעניין זה מוקצבות שתי דקות. לאחר אלה - השר/ה עונה על התגובה של שואל/ת השאלתה ועל השאלות הנוספות. כך, בעקבות השאלתה בעל-פה, מתפתח בכנסת דיון קצר בנושא אקטואלי חשוב. בדיון יש ספונטניות ועימות ישיר בין המתווכחים, יותר מאשר ברוב דיוני הכנסת.

מידע: שאלות והצעות לסדר היום

אחת מסמכויות הכנסת היא לדרוש - ולקבל - מהממשלה מידע על פעולותיה ולהעלות נושאים אלה לדיון. שני הכלים העיקריים המשרתים את חברי הכנסת לצורך זה הם:
 א. שאלתה
 ב. הצעה לסדר היום

א. שאלתה
1. מהי שאלתה, איך מגישים אותה ומה מטרתה?
 השאלתה היא שאלה בנושא מסוים, שחבר/ת כנסת מפנה אל הממשלה כולה או אל השר/ה הממונה על המשרד הממשלתי העוסק בנושא זה (למשל: חינוך, בריאות, ביטחון, משפטים, עבודה ורווחה וכדומה).
 את השאלתה אפשר להגיש בכתב או בעל-פה ולעיתים מקיימים במליאת הכנסת דיון קצר בנושא.

מטרת השאלתה: לחשוף ליקויים בפעולות של הממשלה - באמצעות שאלות אל השר/ה בקשר לפעולות של משרדו. אמנם תקנון הכנסת קובע שהשאלתה נועדה רק לאשש (לחזק ולבסס) עובדות, אך למעשה, חברי הכנסת מציגים גם שאלות לא מעטות, המבקרות את הממשלה ותובעות ממנה לעשות מעשים.

2. מה מותר לשאול בשאלות?
 כל חבר/ת כנסת רשאי/ת לפנות בשאלתה על עניין עובדתי. בתחום תפקידו של השר/ה הנשאל/ת. השאלתה מוגשת ליושב ראש הכנסת והוא/היא מחליט/ה אם לאשר אותה או לא. ייפסלו שאלות שיש בהן גילוי דברים שפרסומם אינו הכרחי להבנת השאלה, או שיש בהן ויכוח, חריצת משפט, כינוי או ביטוי מעליב וכן שאלות העוסקות בעניין היפותטי או שהן פוגעות בכבוד הכנסת או במוסר המקובל.

דוגמה לשאלתה:

שאלתה של חבר הכנסת יעקב שמאי לשר איכות הסביבה (5.7.94):
 תושבים במבשרת ציון התלוננו בפני, כי זה לילות רבים הם מתקשים
 לישון בשל מספר רב של יתושים החודרים לבתיהם.
 ברצוני לשאול:

1. האם מודע משרדך לבעיה הקשה ביישוב זה?
2. מה יעשה משרדך לחיסול המטרד, נוכח כישלון המוצצה
 המקומית בפתרון הבעיה?

(מתוך: כנסת מול ממשלה, יחידות 4-5 בקורס "ממשל ופוליטיקה
 בישראל", האוניברסיטה הפתוחה, 1998. עמוד 34)

ב. הצעות לסדר היום

לפי סעיף 75 לתקנון הכנסת - כל ח"כ רשאי/ת להציע לכנסת לכלול
 בסדר יומה נושא מסוים. יו"ר הכנסת מחליט/ה אם ההצעה כשרה
 (אם אין בה עלבון לאדם, חריצת משפט, חזרה על הצעה קיימת, או
 שהועלתה בעבר הקרוב, או שיש בה התערבות בהליכי משפט).
 לאחר שנקבעה כשרותה של ההצעה לסדר, היא מועברת לדין
 בכנסת והכנסת מצביעה אם לכלול אותה בסדר היום, להעבירה
 לוועדה או להסירה מסדר היום.
 ההצעה לסדר היום מאפשרת לסיעות וגם לחברי כנסת בודדים
 להעלות נושאים המחייבים תשובה של הממשלה ובירור פרלמנטרי
 וכך למקד אליהם תשומת לב ציבורית.

מערכי העשרה

- פרק -

הזכות להיבחר לכנסת ומשמעותה

מתודה

- אירוע מחיי התלמידים: עולים שעלו לארץ זה מכבר ונער המביע דעות גזעניות, מעוניינים להיבחר לגוף המייצג של התלמידים.
- דיאלוג ומשחק תפקידים מעולמם של התלמידים. הדיאלוג והמשחק ממחישים את הדילמות שהזכות להיבחר לכנסת מעוררת.
- סוגיות ודילמות מהמציאות הישראלית, הקשורות לזכות לבחור ולהיבחר. דוגמה: פסילת רשימת "כך".

רקע

במשטר דמוקרטי לכל אחד ואחת יש זכות להביע את דעתם ולהשפיע, הן באופן ישיר והן באופן עקיף - באמצעות נציגים. לכן הזכות לבחור ולהיבחר היא מהותית בדמוקרטיה.

מערך זה עוסק בנושא: הזכות להיבחר לכנסת ומשמעותה.

מי רשאי להיבחר לכנסת?

במדינת ישראל הזכות להיבחר לכנסת כמעט אינה מוגבלת. כל אזרח, שגילו מעל 21 שנים (למעט מי שהורשע בעברות נגד ביטחון המדינה), רשאי להגיש את מועמדותו ולהיבחר לכנסת. אין דרישות מוקדמות: כישורים מיוחדים, השכלה, רקע מיוחד, מעמד כלכלי או השתייכות חברתית. במערך זה ננסה להבין עד כמה עיקרון זה הוא לב ליבו של שלטון העם במיטבו.

האם לכל דעה, עמדה ותפיסה יש מקום בכנסת?

משמעותה של הזכות הבסיסית להביע דעה ולהשפיע היא שלכל דעה, עמדה ותפיסה יש זכות קיום וייצוג בכנסת (ראו גם את מערך ההעשרה: חסינות חברי הכנסת). אך יש יוצאים מן הכלל והם: דעות הסותרות את הדמוקרטיה וחותרות תחתיה, דעות המבטאות עמדות גזעניות ודעות השוללות את קיומה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי.

במערך זה נכיר את הדילמות הקשורות לפסילתן של מפלגות, של דעות ושל רעיונות במדינה דמוקרטית.

מטרות

1. להכיר את הזכויות הדמוקרטיות הבסיסיות לבחור ולהיבחר.
2. להתמודד עם הדילמות העולות בעקבות פסילת מפלגות במדינה דמוקרטית.

אירוע פתיחה: לקראת בחירות למועצת התלמידים.

מאיה: "טוב, צריך לבחור נציג למועצת התלמידים. מי רוצה?"
עומר: "כל אחד יכול?"
מאיה: "כן, לכולם יש זכות להיבחר. זאת דמוקרטיה אמיתית. לא?"
סושה: "אם אפשר - אני הייתי רוצה לייצג את הכיתה."
עומר: "אבל אתה הגעת לארץ רק לפני חודשיים. יש לך עוד כמה דברים ללמוד לפני שתוכל לייצג אותנו. אתה בכלל לא מכיר את השפה, המנהגים, את התרבות שלנו..."

בן: "אני בכלל חושב שכולכם צריכים ללמוד בכיתה נפרדת. אתם לא כמונו... אתם מתנשאים, קרים, לא חברותיים וקצת משונים! אתם יודעים מה... אני רוצה להיות נציג."
דנה: "זה לא אישי, אבל אני חושבת שאפילו לא צריך להרשות לכם להציג את המועמדות שלכם. אני רוצה להיות נציגה."
מאיה: "אז מה? פתאום רק לחלק יש זכות להיבחר? זאת כבר לא דמוקרטיה אמיתית?"

שאלות לדיון

1. מדוע התלמידים חושבים שמי שרק הגיע לארץ אינו יכול להציג את מועמדותו?
2. האם אתם מסכימים איתם?
3. האם לדעתכם בן, שמציע להקים כיתה נפרדת לעולים חדשים ומתייחס אליהם כאל מתנשאים ומשונים, ראוי להיות נציג הכיתה?

תרגיל 1

- לפניכם רשימת מועמדים לבחירות לכנסת. אילו מהם אינם ראויים לדעתכם להיבחר לכנסת? מדוע?
1. עודד, בן 28. סיים בית-ספר יסודי והיום הוא עובד במוסך עם אביו.
  2. אריה, בן 50. בהיותו נער השתתף בקטטת נערים אלימה, שהסתיימה ברצח. השתחרר לפני מספר שנים מהכלא.
  3. אדיון, בן 30. עלה מאתיופיה לפני שנה.
  4. נועה, בת 55. ירדה מהארץ לפני שלושים שנה וחזרה לפני חצי שנה.

מידע

הזכות להיבחר לכנסת

כל אזרח ישראלי, שביום הגשת רשימת המועמדים הכוללת את שמו, הוא בן עשרים ואחת שנה ומעלה, זכאי להיבחר לכנסת, אך לכך יש סייגים: אם בית המשפט שלל מאזרח זכות זאת, או שהוא נדון לעונש מאסר בפועל לתקופה של חמש שנים או יותר בשל עבירה נגד בטחון המדינה... וטרם עברו חמש שנים מהיום שגמר לרצות את עונש המאסר.

(על-פי חוק יסוד הכנסת (סעיף 6א),

אתר הכנסת:

<http://www.knesset.gov.il/laws/special/heb/yesod2.htm>

דיאלוג

כמעט בכל המקצועות נדרשים לימודים ותנאי קבלה. מדוע בכנסת כל אחד יכול לייצג אותנו?

- חברי הכנסת הם נציגיהם של האזרחים. כמו שכל אחד יכול להצביע ולהביע את דעתו, כך גם אפשר לבחור כל אדם כנציג בכנסת - ללא קשר למקצועו.
- אם כך, יש סכנה שאנשים לא מתאימים יבחרו לכנסת.
- אנחנו הבוחרים נחליט מי מתאים ומי לא. זה בדיוק העניין.

תרגיל 2

דרושה/חבר/ת כנסת:

חלקו את הכיתה לחמש קבוצות. כל קבוצה תנסח מודעת דרושים לכנסת. חשבו: אילו תכונות וכישורים הייתם רוצים שיהיו לחברי הכנסת? כל קבוצה תציג לכיתה את מודעת הדרושים שלה ותסביר מדוע בחרה בתכונות ובכישורים אלה.

מידע

מי לא יהיה מועמד לכנסת?

(מניעת השתתפות רשימת מועמדים): רשימת מועמדים לא תשתתף בבחירות לכנסת, אם יש במטרותיה או במעשיה אחד מאלה:

1. שלילת קיומה של מדינת ישראל
2. שלילת העם היהודי
3. שלילת האופי הדמוקרטי של המדינה
3. הסתה לגזענות

(על-פי חוק יסוד הכנסת (סעיף 7א),

אתר הכנסת:

<http://www.knesset.gov.il/laws/special/heb/yesod2.htm>

תרגיל 3

משחק תפקידים: חופש להביע כל דעה? לקראת הבחירות למועצת התלמידים אמר בן: "אני בכלל חושב שכולכם צריכים ללמוד בכיתה נפרדת. אתם לא כמונו... אתם מתנשאים, קרים, לא חברותיים וקצת משונים!..."

שני תלמידים יערכו משחק תפקידים. תלמיד/ה א' יאמר/תאמר: "זאת דעה גזענית. אסור להרשות למי שיש לו דעות גזעניות להיבחר!"

תלמיד/ה ב' יאמר/תאמר: "למה לא? במדינה חופשית מותר להביע כל דעה!"

מובאה

השופט אהרון ברק: "כאשר רשימה מצהירה מפורשות במצעה הפוליטי כי מטרתה היא לגרום להכחדת הפיזית של המדינה, ו/או להביא לערעור הדמוקרטיה, וחברי הרשימה אכן פועלים בצורה אלימה לשם הגשמת מטרות אלו, אזי יש לדמוקרטיה זכות להגן על עצמה, ולא להותיר לאותה רשימה ייצוג בבית הנבחרים כך שתוכל לקדם את מגמותיה באמצעים חוקיים."

(מתוך: הדמוקרטיה בישראל, בהוצאת האוניברסיטה הפתוחה, ר. כהן-אלמגור, גבולות הסובלנות והחירות - תיאוריה ליברלית והמאבק בכהנאות, 1994)

התרסה

פסילת מועמדים היא בעצם סתימת פיות! במדינה דמוקרטית לכולם יש זכות להביע את דעתם ולקדם אותה. מה דעתכם?

מערך העשרה 2

הכנסת כמוסד המייצג את המגזרים השונים באוכלוסייה

האם רצוי שלכל מגזר באוכלוסייה יהיה ייצוג בכנסת?

ייצוג של כל הקבוצות במדינה ייצור בבית נבחרים מפלגות רבות, קטנות וסקטוריאליזם (מגזריות). מכיון שכל מפלגה שואפת לקדם את האינטרסים של המגזר שלה, מצב זה יקשה על התפקוד של בית הנבחרים:

1. הוא יגביל את יכולתו של הרוב לשלוט ולנהל.
2. הוא יעמיד את הרוב תחת מכש של סחיטה מצד מפלגות קטנות ותובעניות. מפלגות קטנות מצליחות להשיג עבור עצמן ועבור הציבור שלהן הרבה יותר מהמגיע להן, באופן יחסי לחלקן באוכלוסייה, בהיותן לשון מאזניים בהצבעות על חוקים.

הייצוג הבלתי מאוזן בכנסת מעורר בין היתר את השאלות הבאות:

1. האם לכלל מגזר באוכלוסייה צריך להיות ייצוג בכנסת?
2. כיצד ניתן להגן על המגזרים החלשים, שאינם זוכים לייצוג בכנסת?
3. מה קורה לכנסת, כאשר הרבה מגזרים קטנים מיוצגים בה?

רקע

מי שולט במשטר הדמוקרטי?

שיטת המשטר הנהוגה כיום ברוב מדינות המערב וגם בישראל היא הדמוקרטיה. אמנם הדמוקרטיה היא שלטון העם, אך העם אינו שולט באופן מעשי, אלא בוחר את נציגיו והם אלה שמחליטים החלטות ומחוקקים חוקים. כידוע, העם אינו עשוי מקשה אחת. הוא מורכב מיחידים ומקבוצות שונים ומגוונים, בעלי דעות ותפיסות עולם שונות ואף מנוגדות. האתגר של חברה רב תרבותית כמו שלנו, הוא לחיות ביחד בשביעות רצון, כך שכל אחד ואחת ירגישו שיש מקום בחברה גם להם ולקבוצה שהם שייכים אליה.

מערך זה עוסק בנושא: הכנסת כמוסד המייצג את מגוון הקבוצות באוכלוסייה, את עמדותיהן שאיפותיהן ומטרותיהן השונות

הייצוג הדמוקרטי בכנסת ובעיותיו

ייצוג דמוקרטי הוא שליחות של אדם שציבור מסוים בחר בו כדי שישקול, יחליט ויצביע במוסדות פוליטיים שונים, על-פי האינטרסים של בוחריו. האם בפועל יש בכנסת ייצוג לכלל המגזרים באוכלוסייה? לא רק שאין ייצוג לכלל המגזרים, אלא שגם הייצוג הקיים אינו מתאים באופן יחסי לגודלם באוכלוסייה. למשל: קיים תת-ייצוג בכנסת למגזרים אלה: נשים, צעירים, ערבים ועוד; לפחות 50% מהאוכלוסייה הם נשים, אך מספר חברות הכנסת ה-15 הוא רק 15 (!) מתוך 120 חברי הכנסת (12.5%).

שאלות לדיון

1. מדוע לדעתכם פסילת רשימות מעוררת התלבטויות ואינה נעשית באופן אוטומטי?
2. האם זה מסוכן לשלול ממישהו את הזכות להיבחר לכנסת? מדוע?
3. האם זה מסוכן לא לשלול זכות מבעלי דעות, המסכנות את קיום הדמוקרטיה או את קיום המדינה? מדוע?

מחשבה

בדמוקרטיה כל האזרחים שווים. אותן הזכויות הבסיסיות מגיעות לכל אחד ואחת. למשל: הזכות לכבוד ולחירות, הזכות לבחור ולהיבחר ועוד. אך מצד שני, גזענות היא יחס מפלה ופגיעה בזכויות של קבוצות בחברה על רקע הבדלי דת, מין, עדתיות ועוד...

- האם לדעתכם גוף הדוגל בגזענות רשאי להשתמש בכלים דמוקרטיים, כדי לקדם את המטרות שלו?

מידע

פסילת רשימה לכנסת:

בבחירות לכנסת ה-11 סירבה ועדת הבחירות המרכזית לאשר את השתתפות שתי הרשימות: "כך" ו"הרשימה המתקדמת לשלום".

הסירוב לאשר את השתתפות "כך" נבע משום היותה דוגלת בעקרונות גזעניים ואנטי-דמוקרטיים, תומכת בגלוי במעשי-טרור ושוללת במטרותיה את האופי הדמוקרטי של המדינה. הסירוב לאשר את הרשימה המתקדמת לשלום נבע מהטעם שברשימה קיימים יסודות חתרניים, שכן חבריה דוגלים בעקרונות המסכנים את שלמותה של מדינת ישראל.

על החלטות הוועדה הוגש ערעור לבית המשפט העליון. בית המשפט קבע שלא היה מקום לפסול את רשימת "כך", משום שלא הוכח כי מדובר בגוף שרצונו לפגוע בעצם קיומה של המדינה או השולל את קיומה של מדינת ישראל. לגבי "הרשימה המתקדמת לשלום" נקבע שאין לסרב לרושמה בהעדר חומר ברור, חד-משמעי ומשכנע בנוגע לטענות נגדה.

שתי הרשימות נכנסו לכנסת ה-11. כנסת זאת סתמה את הפרצה בחוק והכניסה תיקון לחוק יסוד הכנסת - סעיף 4א. באמצעות סעיף זה ניתן היה לפסול את רשימת "כך" בבחירות לכנסת ה-12, אך לא את "הרשימה המתקדמת לשלום".

(על-פי: יצחק זמיר (עורך), אמנון רובינשטיין, רענן הר-זהב, פירוש לחוק-היסוד, המכון למחקרי חקיקה ולמשפט השוואתי, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית ירושלים, 1993).

1. להכיר את תפקידה המייצג של הכנסת ואת המושג ייצוג.
2. להגביר את המודעות לחשיבותה של הכנסת, המייצגת את המגזרים השונים באוכלוסייה.
3. להתמודד עם הבעיות שהייצוג בכנסת מעורר.
4. לבחון את הפתרונות המוצעים.

- התלמידים יצטרפו לקבוצות על-פי המגזר שהם מרגישים שייכים אליו ויפעלו בשמו.
- התלמידים ידונו בדילמות דומות מהמציאות הישראלית: האם לשריין מקומות במסלגות לקבוצות חלשות?

רקע

בכל חברה יש קבוצות שונות
 בכל חברה יש מגזרים שונים: דתיים וחילוניים, נשים וגברים וכדומה. גם הכיתה שלכם היא חברה ויש בה קבוצות שונות. לכל קבוצה יש צרכים, רצונות וסדרי עדיפויות משלה, ביחס למורים, ביחס לבית-הספר וביחס לתלמידים אחרים. כל קבוצה מעוניינת לקדם את העניינים החשובים לה.

1. בתרגיל זה נדמה בחירות למועצת התלמידים. אתם הבוחרים תבחרו את נציגי הכיתה למועצת התלמידים, תוך התחשבות במגזרים השונים שיש בכיתה.
2. הגדירו את המגזרים השונים בכיתה ורשמו אותם על הלוח.

דוגמאות למגזרים שונים בכיתה:

- א. בנים
- ב. בנות
- ג. תלמידים מחוננים
- ד. תלמידים טובים
- ה. תלמידים חלשים
- ו. אספני בולים
- ז. עולים חדשים (לפי ארצות המוצא)
- ח. חובבי ספורט (לפי ענפי הספורט)
- ט. חובבי מחשבים
- י. חובבי מדע בדיוני
- יא. חובבי אומנות
- יב. צמחונים
- יג. חובבי טיולים
- יד. גבוהים
- טו. נמוכים
- טז. ג'ינג'ים

3. דונו ברשימה שעל הלוח: האם חשוב שכל המגזרים האלה יהיו מיוצגים במועצת התלמידים? נמקו את תשובתכם.
4. הורידו מהרשימה מגזרים, שלדעתכם הם אינם מצדיקים ייצוג במועצת התלמידים ואינם זקוקים לייצוג בה.
5. התלמידים יתחלקו לקבוצות על-פי המגזרים השונים. כל תלמיד או תלמידה יצטרפו אל המגזר, שהם מרגישים שייכים אליו. אלה שמרגישים שייכות ליותר ממגזר אחד יצטרפו אל המגזר החשוב להם ביותר!
6. כל קבוצה (מגזר) תכין סיסמה שתייצג אותה ותכין את רשימת הנושאים שהיא מעוניינת לקדם בבית-הספר באמצעות מועצת התלמידים. בזמן הכנת רשימת הנושאים בררו: מה תפקידה של מועצת התלמידים? האם למשל עליה לדאוג לצרכים ולרצונות פרטיים של כל תלמיד/ה?
7. כל קבוצה תבחר בראש קבוצה והוא או היא יתמודדו בבחירות לנציגות הכיתה במועצת התלמידים.
8. כל ראש קבוצה יציג/תציג בפני הכיתה את הסיסמה ואת הדרישות של הקבוצה.
9. הכיתה תבחר שני נציגים (משני מגזרים שונים), שייצגו אותה במועצת התלמידים.

אחרי הבחירות:

1. מי נבחר לייצג את הכיתה שלכם במועצת התלמידים?
2. האם מישהו מרגיש שלא קיבל ייצוג במועצת התלמידים? מדוע?
3. כיצד ניתן לדעתכם לפתור את בעיית הייצוג במועצת התלמידים?

- ניתן לאחד כמה מגזרים ביחד, כדי שהייצוג לא יהיה נקודתי.
- הנציגים הנבחרים ידאגו לכלל המגזרים בכיתה.
- מועצת התלמידים והנציגים של הכיתה ידאגו להיות בקשר עם כלל המגזרים בכיתה.

מידע

מי הם נציגי העם בכנסת?

אחד התפקידים של הכנסת הוא לייצג את ההשקפות, את הקבוצות והאינטרסים העיקריים בחברה. מה פירושו של ייצוג זה? איזה תפקיד מוטל על הנציגים? ברור שהרכב הבית אינו מתיימר לשקף במדויק את הרכב האוכלוסייה בהתאם לגיל, למין או למקצוע. ברוב הפרלמנטים בעולם אין ייצוג מספיק למגזרים (כמו נשים, צעירים, קשישים, פועלים וסטודנטים). גם בכנסת הישראלית ייצוגם של צעירים, נשים, ערבים ופועלים אינו משקף את גודלן האמיתי של קבוצות אלה מתוך כלל האוכלוסייה. הקבוצות הזכות לייצוג הן בדרך כלל הקבוצות החזקות בחברה.

(מתוך: ממשל ופוליטיקה בישראל, יחידות 4-5 בקורס: ממשל ופוליטיקה, האוניברסיטה הפתוחה, 1998. עמודים 25-26)

תרגיל 2 - שריון מקומות ברשימות לכנסת.

שאלות לדין

1. האם בבחירות לנציגות למועצת התלמידים זכו הקבוצות החלשות בכיתה לייצוג? מי זכה למרבית הייצוג - הקבוצות החזקות או החלשות? האם לדעתכם צריך לשריין (לשמור מראש) בכנסת מספר מקומות קבוע מראש לקבוצות חלשות?
3. בכמה מפלגות, שבחרו את רשימת מועמדיהן לכנסת, שוריינו (נשמרו) מקומות לקבוצות החלשות בחברה?
4. אילו קבוצות מהרשימה הבאה זקוקות לדעתכם לשריין מקומות מדוע?
  - א. נשים
  - ב. ערבים
  - ג. עולים חדשים
  - ד. אומנים
  - ה. נכים
  - ו. קשישים

מחשבה

האם ייצוג בכנסת מגיע לכל קבוצה שרוצה בכך? למשל: קבוצת אוהדי בית"ר ירושלים או קבוצת חובבי הזמר המזרחי או תיאטרון?

אירוע (דמיני)

חברי כנסת העלו חוק חשוב להצבעה בכנסת. הדעות לגביו חלוקות. לשון המאזניים (מי שיכריע את ההצבעה) היא סיעה בת שני חברי כנסת, המייצגת את זכויות אוהדי הכדורגל בישראל. תמורת תמיכתה בחוק סיעה זאת דורשת תקציב של 25 מיליון ₪, כדי לבנות גגות לכל יציעי המגרשים בארץ - למחסה מפני הגשמים בחורף.

- האם דרישות הסיעה הוגנות?
- כיצד אתם מציעים לתומכי החוק לפעול? האם עליכם להסכים לדרישת סיעת אוהדי הכדורגל או לוותר על חוק חשוב ומהותי?

תרגיל 3 - אחוז החסימה

בכל מערכת בחירות משתתפות גם מפלגות קטנות מאוד, המייצגות מגזרים מצומצמים מאוד. למשל: התאחדות התימנים, נאמני הר הבית, התנועה לעצירת העלייה ועוד. כיום אין אפשרות לכל מפלגה להיבחר לכנסת. זאת כיון שנקבע אחוז חסימה בחוק: לכנסת תיכנס רק מפלגה שזכתה באחוז וחצי לפחות מכלל קולות המצביעים.

שאלות לדין

1. לשם מה נועד אחוז החסימה?
2. מדי פעם נשמעת הדרישה להעלות את אחוז החסימה, על מנת להגביל עוד יותר את כניסתן של מפלגות קטנות לכנסת. מה דעתכם?

[1] אחוז החסימה: הגבלה מספרית על רשימת מועמדים לבית נבחרים, במטרה למנוע בעדה להכניס נציג לבית הנבחרים - אם מספר הקולות שקיבלה נמוך מסף מסוים. ההגבלה מחושבת באחוזים מסך כל הקולות שנמנו בבחירות, והיא מיועדת למנוע פיצול סיעתי רב מדי.

(מתוך: רב מילים, מט"ח)

תרגיל 4 - שיטות ממשל

מידע

צורות שלטון שונות:

במדינה מודרנית דמוקרטית, כדוגמת ישראל, יש חשיבות רבה למפלגות. הן מאפשרות לאזרחים להתחבר לקבוצה, המייצגת את עמדתם ובבחירות כל אחד בוחר במפלגה אחת מכל המפלגות המציגות את מועמדותן לכנסת. אך זאת אינה השיטה היחידה. ישנן שיטות שלטון שונות:

- מערכת שלטון חד-מפלגתית ללא אופוזיציה - השלטון אינו מתחלק אלא אותה המפלגה ממשיכה לשלוט גם אחרי הבחירות. למשל: סוריה.
- מערכת שלטון דו-מפלגתית - שתי מפלגות גדולות מתחרות ביניהן על השלטון ויש עוד מספר מפלגות קטנות וחסרות משמעות. למשל: בריטניה.
- מערכת שלטון רב-מפלגתית - בגלל ריבוי המפלגות בבית הנבחרים כמעט בלתי אפשרי שמפלגה אחת תקבל את רוב המושבים. לכן, כדי ליצור רוב, המפלגה הגדולה נאלצת להקים קואליציה עם מספר מפלגות קטנות. למשל: ישראל.

שאלות לדין

1. איזו שיטה משלוש השיטות מאפשרת ליותר מגזרים לבטא את דעתם ולהשיג את דרישותיהם?
2. מהם החסרונות של שיטה זאת?

תרגיל 5 - ייזום חוק חדש

גם אתם, בני הנוער, מהווים מגזר באוכלוסייה וגם אתם בעלי צרכים ושיאיות משלכם. אתם דור העתיד! האם אתם מרגישים שהכנסת עוסקת בדברים החשובים לכם? האם יש נושאים חשובים לכם, שהייתם רוצים שנבחר העם יטפלו בהם? למשל: הורדת הגיל לקבלת רישיון נהיגה או להשתתפות בבחירות.

- בחרו בכיתה נושא, שהייתם רוצים לקדם בכנסת. העלו הצעה לחוק חדש או לשינוי בחוק קיים.

התערבות שלטונית - גבולות ההתערבות של המדינה בחיי הפרט

רקע

בתפקידה כרשות המחוקקת הכנסת מחוקקת גם חוקים המתערבים בחיי האזרחים ומגבילים אותם.

למה צריך חוקים?

החוקים הם חלק הכרחי בכל חברה אנושית. חברה אינה יכולה להתנהל ללא מערכת חוקים, המסדירה את חיי החברים בה. מצב של אנרכיה - חוסר סדר והפקרות - הנובע מהעדר הוראות או כללים מדויקים, הוא מצב בלתי נסבל. לכן, הכנסת (הרשות המחוקקת) והממשלה (הרשות המבצעת) מתערבות בחיי הפרט, באמצעות חקיקת חוקים ובאמצעות אכיפתם, כל אימת שהתנהגותו של הפרט עלולה לפגוע בזולת, בסדר הציבורי או באינטרס הכללי.

אולם כל ניסיון של המדינה להשפיע על התנהגות האזרחים בתחומים אישיים ופרטיים פוגע בזכויות הפרט ובחופש הפרט והוא, בעצם, חדירה לרשות הפרט.

מתודה

- התמודדות עם רשימת חוקים מגבילים ובדיקת נחיצותם, לעומת מידת הפגיעה שלהם בחירויות הפרט.
- מובאות והיגדים העוסקים במקומם של החוקים בחיינו.
- תרגילים הבודקים את הלגיטימיות של חוקים שונים.

מטרות

1. להתוודע לתפקידם של חוקים בחברה האנושית.
2. להגביר את המודעות לחירויות הפרט ולזכויותיו.
3. לבדוק את גבולות ההתערבות של המדינה בחיי הפרט.

תרגיל 1 - הפעלת פתיחה

לכנסת הצעירה תפקיד חשוב ומרכזי: היא צריכה לחוקק את חוקי ההתנהגות בבית-הספר. אתם חברי הכנסת הצעירה, תחליטו מה יהיו חוקי ההתנהגות בהפסקה ובמהלך השיעורים. זכרו: אתם מייצגים את כל תלמידי בית-הספר והם רוצים בית-ספר בטוח ונעים יותר, אבל גם מתנגדים להתערבות-יתר בחייהם.

1. לפניכם רשימה של תשעה "חוקים":
  - א. אסור לרוץ במסדרון ובמדרגות.
  - ב. אסור לצעוק בהפסקות.
  - ג. מותר לשחק בכדור רק במגרשים המיועדים לכך.
  - ד. אסור לעשן בבית-הספר, גם בהפסקות.
  - ה. אסור לטפס על עצים ועל גדרות.
  - ו. אסור ללעוס מסטיק בהפסקות.
  - ז. חובה לנעול נעליים בבית-הספר.
  - ח. אסור לדבר על פוליטיקה בהפסקות.
  - ט. השפה היחידה המותרת בבית-הספר היא עברית.
2. חלקו את הכיתה לקבוצות בנות 3-4 תלמידים ותנו לכל קבוצה הצעת חוק אחת.
3. כל קבוצה תכין טיעונים, שמטרתם לשכנע את שאר הכיתה לקבל את החוק שבידיה.
4. כל קבוצה תנסה לשכנע, במשך חמש דקות, את הכיתה לקבל את החוק שלה.
5. הכיתה תערוך הצבעה על כל חוק. אם רוב התלמידים יצביעו בעד החוק - הוא יתקבל.
6. רשמו את החוקים הנבחרים על הלוח.

שאלות לדין

1. מדוע נבחרו דווקא החוקים האלה ומדוע נפסלו האחרים? מה ההבדל ביניהם?
2. מהם הקריטריונים לחוק פסול ומהם הקריטריונים לחוק ראוי?
3. התייחסו לנקודות הבאות:
  - האם החוק הוא שרירותי, או שהוא מבוסס על סיבה הגיונית?
  - האם החוק מתערב התערבות יתר בחייהם האישיים של התלמידים?
  - האם התערבות החוק בחיי התלמידים מוצדקת?

שאלות לדין כללי

1. האם לדעתכם חברה אנושית יכולה להתקיים ללא חוקים?
2. האם ניתן לחוקק חוקים, שאינם מתערבים התערבות יתר בחייהם הפרטיים של האזרחים? כיצד?
3. "חוקים רעים הם הצורה הרעה ביותר של עריצות." (אדמונד בירק) הגדירו חוקים "רעים" וחוקים "טובים".

תרגיל 2 - התערבות שלטונית

המדינה מתערבת בחיי הפרט ומחוקקת גם חוקים פֶּטְרוֹנִיִּים¹ (פֶּטְרוֹנְלִיסְטִיִּים). למשל, חוקים המגבילים אדם, כיוון שהוא עלול לפגוע בעצמו (ולא בזולתו). לפניכם מספר הגבלות מסוג זה. האם אתם חושבים שהמדינה צריכה להתערב בנושאים אלה? מדוע?

1. במסגרת מבצע רענון ערכות המגן נפוצו שמועות, שיוטלו קנסות על אזרחים אשר לא יחליפו את ערכותיהם בתחנות החלוקה.
2. משרד התחבורה קבע כי במסגרת המאבק הלאומי בתאונות הדרכים, הנהג וכל הנוסעים מחויבים לחגור חגורת בטיחות, הן בנסיעה בכבישים עירוניים והן בנסיעה בכבישים בין-עירוניים.
3. משרד התחבורה קבע כי רוכבי אופנוע מחויבים לחבוש קסדה בזמן הנסיעה.
4. השימוש בסמים, גם אם הוא נעשה באופן פרטי ובלי קשר לאנשים אחרים, אסור על-פי החוק.

מובאה

התכלית היחידה, שבשבילה מותר להשתמש בכוח הכפייה כלפי חבר אחד בציבור מתורבת, נגד רצונו של אותו איש, היא - למנוע היזק מאחרים. (מתוך: ג'ון סטיוארט מיל, על החירות, עמוד 20, תשכ"ו)

- האם הסיבה היחידה המצדיקה אכיפת חוק היא מניעת נזק מאחרים? מה דעתכם?

[1] פֶּטְרוֹנִי - יחס, שיש בו (או שהוא מפגין) עשיית חסד או מתן חסות - מעמדה של עליונות. (מתוך: רב-מילים, מט"ח)

משל ונמשל

הפרט מצוי בתא מבודד בתוך ספינתה של החברה האנושית. האם בתוך התא הזה הפרט יכול לעשות כרצונו? ומה יקרה, אם למשל, יקדח חור בדופן תאו? הוא יפגע בספינה כולה... (על-פי: פרופ' אמנון רובינשטיין, אכיפת מוסר בחברה מתירנית, 5791. עמוד 96)

- האם אתם מסכימים עם הנמשל? מדוע?

לפעמים אדם פוגע בעצמו אך למעשה הוא פוגע גם באחרים. חשבו על דוגמאות למצבים כאלה.

דוגמה

אדם עובר ברחוב באור אדום ונפגע מרכב; אך גם הנהג יפגע - הוא יואשם בפגיעה והוא עלול לסבול מהעובדה שפגע באדם אחר.

עימותים

עימות 1

- עם איזו עמדה אתם מזדהים? מדוע?
- **עמדה א':** אם אני לא פוגע/ת באף אחד. למדינה אין שום זכות להכת'ב לי כיצד לפעול!
  - **עמדה ב':** המדינה אחראית לרווחתם של אזרחיה ולפעמים חלה עליה חובה להגן עליהם גם מפני עצמם!

עימות 2

- עם איזו עמדה אתם מזדהים? מדוע?
- **עמדה א':** שלטון מתערב הוא שלטון אכפתי ואחראי!
  - **עמדה ב':** שלטון אחראי ואכפתי מכבד את זכות האזרח לחירות ולפרטיות.

תרגיל היגדים

לפניכם ארבעה היגדים. עם אילו היגדים אתם מזדהים? מדוע?

1. החוק הוא תוצאה אחרונה של חוכמת אנוש, הנובעת מניסיון אנוש ומיועדת לטובת הכלל. (סמואל ג'ונסון)
2. החוק הוא המעניק את החופש האמיתי. (גיטה)
3. אין עריצות נוראה מזו המבוצעת בחסות החוק. (שארל מונטסקייה)
4. כשם שהאדם שהגיע לכלל שלמותו, הוא הטוב שבבעלי-החיים, כך, כשהוא נפרד מהחוק ומהיושר, הריהו הגרוע שבכולם. (אריסטו)

(מתוך: ספר הציטטות הגדול, עורך ומלקט: אדיר כהן, 6991)

תרגיל 3 - גבולות ההתערבות של המדינה בחיי הפרט

1. חלקו את התלמידים לקבוצות.
2. כל קבוצה תנסה לקבוע נושאים, שחשוב שהשלטון יתערב בהם (באמצעות חוקים ותקנות), לעומת נושאים שאסור שהשלטון יתערב בהם.
3. התייחסו לנקודות הבאות:
  - א. מניעת נזק לאחרים
  - ב. רווחת האזרחים
  - ג. טובת הכלל
  - ד. מניעת אנרכיה
  - ה. מניעת מצב של קָל דְאֵלִים גָּבַר
  - ו. חירות הפרט
  - ז. זכויות הפרט

בדיקה

- על פי הגבולות שקבעתם, אילו מן החוקים הבאים רשאים הכנסת לחוקק?
1. הגבלת גיל הצפייה בסרטי מין ואלימות בקולנוע.
  2. איסור נסיעות לאזורים בעולם המוגדרים "מסוכנים".
  3. חיוב רוכבי אופניים ואופנועים לחבוש קסדות בזמן הנסיעה.
  4. חקיקת חוק האוסר על אזרחים ועל חיילים לנסוע בטרמפים ברחבי הארץ.
  5. איסור שחייה בים בחופי רחצה לא מותרים ובהעדר מציל.

תרבות השיח בכנסת

רקע

בנוסף לתפקידה כגוף מחוקק, הכנסת היא במה לדיונים. כמו כן, לכנסת יש תפקיד מחנך. אנו צופים בדיוני הכנסת ויכולים ללמוד מהם על התרבות הפוליטית הדמוקרטית - על סובלנות, על כבוד הדדי, על הבעת דעות ועל החלפת דעות באופן חופשי.

בכנסת יושבים נציגינו, ולכן אנו שואפים כי שם, כמו בחברה כולה, תישמר תרבות הדיבור, הכבוד ההדדי, הסובלנות וההקשבה. כמוסד המייצג את כולנו, חשוב לנו שתישמר בה מסגרת תרבותית ומכובדת. חשוב לבקר, להתווכח ולהביע דעה, גם אם הדברים קשים וכואבים, אך חשוב לעשות זאת בדרך נאותה. גם דברים נוקבים, קשים ומשמעותיים ניתן לבטאם בלי לפגוע בכבודו של אדם.

במערך זה נלמד על דרכי ביטוי שונות ונבחן את השפעתם על תרבות הדיבור המקובלת בחברה.

מתודה

- אירוע מחיי התלמידים: יוני, חבר במועצת התלמידים, מתנגד להחלטת החברים ומתווכח אתם בדרך בוטה.
- כתיבת סיסמאות לקידום מסע (קמפיין) לעידוד סובלנות מילולית ותרבות דיבור.
- דילמות הקשורות להתבטאויות בוטות של אישי ציבור.

מטרות

1. להכיר את גבולות ההתבטאות הראויה
2. להתוודע באופן חווייתי להבדלים בין התבטאויות ראויות ללא ראויות
3. להתמודד עם הדילמות שעולות בעקבות התבטאויות פוגעות ועם המגבלות עליהן

תרגיל 1 - הפעלת פתיחה

- במועצת התלמידים יש חלוקה שווה בין נציגי התלמידים לבין נציגי המורים. בדיון על ההופעה בבית-הספר, הציעו המורים מספר כללים:
- בעלי שיער ארוך (בנות ובנים) מחויבים לאסוף את שערם.
  - לבנים אסור ללבוש מכנסיים קצרים.
  - בנות ובנים לא יופיעו בגופיות.

לדעת המורים, כללים אלה יתרמו להופעה מכובדת יותר בבית-הספר. גם רוב התלמידים באספה הביעו את הסכמתם וקיבלו את הצעת המורים. אך יוני היה המום והביע את דעתו באספה: "איזו החלטה מזעזעת! מה עם החופש שלנו? אלה כללים נוקשים מאוד! ככה הנציגים שלנו מייצגים אותנו? זה מה שרוב התלמידים היו רוצים? הנציגים שלנו פשוט חנפנים וטיפשים! ואני ממש לא מאמין שזה באמת מה שהם חושבים!"

1. חלקו את הכיתה לקבוצות של שישה תלמידים: שניים ייצגו את יוני, שניים יהיו צופים ושניים יהיו נציגי התלמידים באספה.
2. שני התלמידים המייצגים את יוני יפנו אל הנציגים האחרים, יגידו להם את דעתו של יוני וינסו לשכנע את האחרים לשנות את החלטתם. הנציגים יענו להם והצופים ירשמו את השיחה ביניהם.
3. צלמו וחלקו לצופים את ההנחיות לצופים בדיון.

הנחיות לצופים בדיון

1. רשמו את עיקרי הדברים שנאמרו בקבוצה.
2. ענו על השאלות הבאות:
  - א. כיצד הדיון מתנהל - האם באווירה תרבותית או מתוך מתח וצערות?
  - ב. איך המתדיינים מתבטאים? האם הם משתמשים בביטויים המכבדים את האחרים או בביטויים בוטים ופוגעים?
  - ג. האם המתדיינים מתייחסים אל נושא הדיון או שהם מתייחסים אישית אל האחרים ופוגעים בהם?

התכנסות במליאה

1. הצופים יתארו את מה שהתרחש בקבוצה שלהם.
2. כתבו את ההתבטאויות על הלוח ומיינו אותן לשני סוגים: התבטאויות ראויות והתבטאויות לא ראויות.

שאלות לדיון

1. מה ההבדלים בין התבטאות ראויה להתבטאות לא ראויה?
2. האם יש קשר בין צורת ההתבטאות לבין ההצלחה במשימת ההידברות והשכנוע? מהו? הסבירו את הקשר.

תרגיל 2 - דו-שיח

יוני: "איזו החלטה מזעזעת! הנציגים שלנו פשוט חנפנים וטיפשים ואני ממש לא מאמין שזה באמת מה שהם חושבים!"
 שירה: "אם אתה לא מסכים עם הרוב, אתה צריך להעליב?!"
 יוני: "ש לי זכות להביע את דעתי, גם אם היא לא מוצאת חן בעיניך!"

שאלות לדיון

1. האם טענתו של יוני עניינית?
2. מה עלול לקרות, אם אנשים יחששו לומר את דעתם בחופשיות ולבקר את חבריהם?
3. האם לדעתכם יש להגביל את החופש להתבטא? אילו מגבלות הייתם קובעים?

מערכי העשרה 5 ו-6 אמנות הנאום

רקע

הכנסת היא בית הנבחרים (הפרלמנט) הישראלי ובה 120 חברים המייצגים מגזרים שונים, דעות שונות והשקפות עולם מגוונות. כל אחד מחברי הכנסת מנסה לשכנע את הרוב בצדקתו ובנכונות דרכו. לצורך כך חברי הכנסת משתמשים בדיבור, בשפה ובתורת הנאום.

רטוריקה - לפי אריסטו (הפילוסוף היווני), היא אמנות השכנוע באמצעות הדיבור: "הכושר לגלות את כל האמצעים האפשריים לשכנע בכל נושא שהוא". ואכן ברטוריקה אפשר להשתמש באמצעים שונים: לוגיים-הגיוניים וסגנוניים-רגשיים.

את יסודותיה של הרטוריקה ניתן ללמוד אפשר להקנות או לרכוש כלים וללמוד כיצד להבהיר היטב את עמדתנו ולהביע אותה בצורה תמציתית וברורה, בהתאמה לקהל היעד, לרמתו ולאופיו.

דמגוגיה - שימוש לרעה בתורת הרטוריקה נקרא דמגוגיה. אמנם גם דמגוגיה היא אמנות השכנוע, אך בניגוד לרטוריקה, מטרתה לפתות את השומע לנהוג בניגוד לאמונתו ולערכיו. הדמגוגיה היא שימוש במילים בצורה בלתי הוגנת למטרות אנוכיות ולרכישת עמדת מנהיגות. לעומת הרטוריקה, המאפשר לשומעים להבין את הבעיה מכל ההיבטים על-ידי פעולה מחשבתית, הדמגוג אינו מעוניין שקהל היעד יהיה מודע לכל ההיבטים והסיכונים ולכן הוא מנסה להלהיב ולרגש ולהביא את שומעיו לעשייה ללא מחשבה מעמיקה.

דמוקרטיה היא שלטון העם, בשביל העם ובאמצעות העם. באופן מעשי, רצון העם מתבטא בעיקר בבחירת נציגיו בבית הנבחרים. העם בוחר את נציגיו גם לפי כשרון הדיבור והשכנוע שלהם ולכן, בכל חברה דמוקרטית, חשוב שיהיו לאזרחים הכלים לבחון ולבקר את נאומי מנהיגיו. ככל שירבו האנשים המסוגלים לחשוב באופן עצמאי ולהבחין בין נימוק הגיוני ולא הגיוני, בין טיעון אמיתי לטיעון שיקרי, תהיה הדמוקרטיה קרובה יותר לאידיאל שלה ויקטנו סיכוייהם של דמגוגים להאדיר את כוחם ולרמות את האזרחים.

היכולות לחשוב באופן עצמאי ולשפוט, לא לקבל דבר כמוכן מאליו, להבחין בין נימוקים הגיוניים לבין הנמקות שקריות וניסיונות השפעה באמצעים רגשיים פסולים, חשובות מאד לביסוסו של שלטון דמוקרטי אמיתי - שלטון העם.

התכנית "כנסת צעירה" עוסקת בהיבטים שונים של פיקוח ושל ביקורת על עבודת הכנסת ועל חבריה. גם במערך זה נעסוק בהיבט מסוים של ביקורת על עבודת הכנסת ועל חבריה: ביקורתו הישירה והבלתי אמצעית של ציבור הבוחרים, אשר באמצעות השכל הישר והתבונה יכול לבחור נציגים ראויים ואמינים ולנפות נציגים מזויפים ופסולים, רודפי שררה וכוח בלבד. כלי ביקורת זה הוא כה חשוב, כי הוא בידי של כל אזרח ואזרח. לכן גם חשוב מאוד שיעשה בו שימוש רב וטוב ככל האפשר.

תרגיל 3 - מן העיתונות

אמצעי התקשורת מדווחים לנו, שוב ושוב, על התבטאויות לא ראויות של חברי כנסת.

דוגמאות

- המקום הזה הוא כמו ביוט סתום שעלה על גדותיו.
(ח"כ רומן ברונפמן [ישראל בעליה] במזנון הכנסת, במהלך שיחה על הסחטנות המפלגתית במסגרת סעיפי חוק ההסדרים)
- יש לנו עסק עם ראש ממשלה שאנחנו מתקשים לתפוס אותו בדבר אמת. איך נקרא לתופעה הזאת שראש הממשלה מוליך שולל, זורה חול בעיניים, מכחש, גונב דעת? אני מציע לכם את כל האופציות, וכל השומע יבחר.
(ח"כ יוסי שריד [מר"צ], במהלך דיון על תהליך השלום ועל בנימין נתניהו. מתוך: ידיעות אחרונות, 1.1.02.999)
- בכנסת ישראל אנו שומעים, חדשות לבקרים, ביטויים קשים, פוגעים ובלתי ראויים. למשל: בקרב מילולי חריף במליאה בין ראש מרצ, יוסי שריד, לבין ראש ש"ס, אלי ישי, כינה שריד את ישי "שקרן", וישי השיב לו ב"שונא ילדי ישראל"....
(מתוך: מעריב, 2.8.0002)

שאלות לדיון

1. אם כך אישי ציבור מתבטאים, כיצד הדבר יכול להשפיע על התנהגותו של הציבור?
2. איזו תמונת חברה נוצרת, כאשר אישי ציבור מתבטאים כך?
3. כיצד אנחנו יכולים להשפיע על תמונת החברה הזאת ולתרום ליצירת חברה מוסרית סובלנית ותרבותית יותר?

תרגיל 4

מן המקורות:

ר' אליעזר בן יעקב אומר:
אדם נאה ומשכח ומוציא דבר מגנה מפיו - משלו למה הדבר דומה?
לטרקלין גדולה וביב של ברסקי קבוצ בתוכה.
(מסכת דרך ארץ זוטא, פרק ג')

- אנשי הציבור אמורים לשמש דוגמה. האם לדעתכם, איש ציבור שהתבטא באופן פוגע, יכול להמשיך לכהן בתפקידו? מדוע?

תרגיל 5

מסע הסברה לעידוד שיח מוסרי ותרבותי:

1. התחלקו לחמש קבוצות.
2. אתם רעיונאים (קופירייטרים?) במשרד פרסום.
3. כחלק ממסע הסברה לעידוד שיח מוסרי ותרבותי בחברה התבקשתם להכין מסע פרסומי עבור יושב ראש הכנסת בנושא: התבטאות ראויה. נסחו יחד שלוש סיסמאות.
4. **דוגמה:** עלבונות אישיים אינם ראויים!

1 [טרקלין - אולם מפואר

2 [ביב של ברסקי - תעלה למים של מצבדי עורות, שיוצא משם ריח רע

3 [קופיריטר - (אנגלית: copywriter) אדם שמקצועו פיתוח וחיבור סיסמאות פרסומת וחומר פרסומי אחר לצורך קידום מכירות של מוצר או של שירות. (בעברית: רעיונאי).

(מתוך: רב מילים, מט"ח)

1. להכיר את הרטוריקה ואת עיקריה ולתרגל תרגול מעשי את אמנות הנאום והשכנוע.
2. ללמוד ולתרגל את ההבחנה בין רטוריקה ראויה לבין דמגוגיה פסולה, ככלי לביקורת על נאומים בכנסת.

סדנת רטוריקה: הכיתה תתחלק לקבוצות ותתנסה בהכנת נאום משכנע, תוך שימוש באמצעים הלגיטימיים של הרטוריקה וכן תתנסה בתצפית ובביקורת על נאומים - לפי עקרונות הרטוריקה.

לקראת השיעור בקשו מהתלמידים שיצפו בבית בערוץ הכנסת (שידור ממליאת הכנסת) וינסו לחשוב האם הנאומים טובים, משכנעים ומעניינים. אפשר לשוחח מעט בכיתה על התרשמותם הראשונית מהנאומים שצפו בהם.

מערך זה הוא מודולרי וניתן להפעילו ברצף או על פני שני שיעורים נפרדים. המערך מחולק לארבעה שלבים:

- **שלב א:** הצגת נושא הרטוריקה
- **שלב ב:** הכנת הנאומים
- **שלב ג:** הצגת הנאומים
- **שלב ד:** דיון מסכם

בחלק הראשון והשני של המערך נתמקד בהכנה ובכתיבה של נאום משכנע ובנוי כהלכה. בחלק השלישי נתמקד בהצגת הנאום בפני קהל שומעים ובטכניקות, שיסייעו לנו להצליח בזמן הצגת הנאום. בסוף המערך נקיים דיון מסכם.

העבודה תיעשה בקבוצות קטנות של 5-6 תלמידים. כל קבוצה תתנסה בהכנת הנאום ובהשמעתו ואחר-כך תתנסה בביקורת הנאומים של הקבוצות האחרות, לפי עקרונות הרטוריקה.

שלבי ההפעלה

שלב א - הצגת נושא הרטוריקה

פתחו את השיעור הראשון בהצגה כללית של נושא הרטוריקה, ובדיון קצר על חשיבות הנושא ועל מטרת הלימוד:

• מהי רטוריקה?

רטוריקה היא אמנות הדיבור והשכנוע, הכושר לגלות את כל האמצעים האפשריים לשכנע בכל נושא שהוא. הרטוריקה היא שיטה. יש לה כללים ואפשר ללמוד אותה. המטרה שלה: לגרום לשומע לראות את הדברים כפי שהנאום/ת רואה אותם.

• למה חשוב ללמוד רטוריקה?

א. כדי לשפר ולשכלל את כישורינו לשכנע את הזולת בעמדתנו באמצעות הדיבור; כדי לתת לנו כלים שיעזרו לנו להבהיר היטב את דעתנו ולהביע אותה בדרך תמציתית, עניינית וברורה; כדי ללמד אותנו כיצד לנסח את דברינו ולהגישם בצורה משכנעת.

ב. כדי לדעת להעריך את דבריהם של אנשים שמנסים לשכנע אותנו וכדי לבחון האם הם עושים זאת באמצעים הוגנים ולמטרות ראויות או לא.

• מהי דמגוגיה?

דמגוגיה היא נאום המשתמש באמצעים פסולים כדי לשכנע. הדמגוג מנסה לרגש ולהלהיב את הקהל ולהביאו לידי עשייה, לא מתוך מחשבה הגיונית ומעמיקה, אלא מתוך רגשות: פחד ושנאה לאחר התלהבות והתרגשות מופרזים וכדומה.

שלב ב - הכנת הנאומים

1. חלקו את הכיתה לקבוצות קטנות של 5-6 תלמידים.
2. כל קבוצה תכין נאום קצר (עד 3 דקות) באחד הנושאים המוצעים הבאים.
3. הקפידו שכל קבוצה תעבוד על נושא שונה. מומלץ שהתלמידים יבחרו נושא שהם לא מזדהים איתו. להלן מספר הצעות לנושאים לנאום (אפשר להציע נושאים אחרים):
  - א. נגד אכילת בשר
  - ב. בעד עונש מוות למחבלים
  - ג. נגד עונש מוות למחבלים
  - ד. נגד השירות הצבאי לחרדים
  - ה. בעד פטור משירות צבאי לבנות
  - ו. נגד תחבורה ציבורית בשבת
4. כל קבוצה תקבל ארבע כרטיסיות עבודה, שיסייעו לה בהכנת הנאום שלה (נספחים ד.1-4. עמודים 127-131).

שלב ג - הצגת הנאומים

- מטרתו של שלב זה להדגיש את החשיבות של אופן השמעת הנאום, החל בהופעה החיצונית של הנאום/ת וכלה בשפת גופו/ה.
- נאום יכול להיות מצוין, כשהוא כתוב על הנייר, אך אם יוקרא מהדף בקול מונוטוני ומשועמם, כאילו לא עשה דבר!

הצעה

אפשר להתחיל בהשמעת נאום אחד מבלי שהתלמידים קיבלו הנחיות כלשהן על אופן הצגת נאום והתלמידים יגיבו ויתייחסו בעזרת דף המשוב לנאומים. אם בוחרים להתחיל בצורה זאת, חלקו את דף המשוב ללא כרטיס המשימה - איך מציגים נאום? בהתאם לזמן העומד לרשותכם.

1. חלקו לתלמידים את כרטיס המשימה - איך מציגים נאום? ואת דף המשוב לנאומים (נספחים 5.ד-6.ד עמודים 132-133).
1. כל קבוצה תבחר בנואם, שייצג אותה בפני הכיתה בהתאם להנחיות בכרטיס המשימה - איך מציגים נאום?
2. לפני השמעת נאום של כל קבוצה, חלקו לכל הקבוצות האחרות את דף המשוב לנאומים, כדי שימלאו אותו בזמן הנאום ובכך יתייחסו לאיכות הנאום מבחינה רטורית.

הערה

אם יש זמן, כדאי לעשות משוב במשותף לפחות לגבי נאום אחד ולרשום את התוצאות על הלוח.

שלב ד - דיון מסכם: רטוריקה ודמוקרטיה

1. בתום ההפעלה ערכו דיון מסכם לכל המערך.
2. דונו בשאלות הבאות:
  - מה הקשר בין דמוקרטיה לרטוריקה?
  - מדוע הרטוריקה חשובה מאוד לביסוס שלטון העם?

מה הקשר בין דמוקרטיה לרטוריקה?

דמוקרטיה היא שלטון העם, בשביל העם ובאמצעות העם. באופן מעשי, רצון העם בא לידי ביטוי בעיקר בעת בחירת נציגיו בבית הנבחרים. העם בוחר את נציגיו גם לפי כשרון הדיבור והשכנוע שלהם ולכן, בכל חברה דמוקרטית, חשוב שיהיו לאזרח הכלים לבחון ולבקר את נאומי מנהיגיו.

מדוע הרטוריקה חשובה מאוד לביסוס שלטון העם?

ככל שרבו האנשים המסוגלים לחשוב באופן עצמאי ולהבחין בין נימוק הגיוני לנימוק לא הגיוני, בין טיעון אמיתי לטיעון שקרי, תהיה הדמוקרטיה קרובה יותר לאידיאל שלה, ויקטן סיכוייהם של דמגוגים להאדיר את כוחם ולרמות את האזרחים.

היכולת לחשוב ולשפוט ולא לקבל דבר כמובן מאליו והיכולת להבחין בין נימוקים הגיוניים לבין הנמקות שקריות וניסיונות השפעה באמצעים פסולים רגשיים - יכולות אלה חשובות מאוד לביסוס של שלטון דמוקרטי אמיתי, שלטון העם. כיצד תורת הרטוריקה משמשת אמצעי לפיקוח של אזרחים על חברי הכנסת,

הנציגים שלהם? - הרטוריקה מאפשרת ביקורת ישירה ובלתי אמצעית של ציבור הבוחרים, אשר באמצעות השכל הישר והתבונה יכול לבחור נציגים ראויים ואמינים ולנפות נציגים מזויפים ופסולים, רודפי שררה וכוח בלבד. כלי ביקורת זה הוא כה חשוב, כי הוא בידיו של כל אזרח ואזרח וחשוב מאוד שיעשה בו השימוש הטוב ביותר.

צו עשה

נראה כי כעת התלמידים מצוידים בהרבה יותר ידע וניסיון בנושא הרטוריקה. עודדו אותם לחזור ולצפות בנאומים בטלוויזיה בערוץ הכנסת ובחדשות ולהביא משוב לגבי הנאומים ששמעו, ביקורת על הנאומים, הן חיוביות והן שליליות. (הצעה: אפשר גם להוריד נאומים מהאינטרנט, להשמיע אותם בכיתה, לנתח אותם ולתלות את הנאומים ואת הניתוח שלהם על לוח הקיר הפעיל.)

משימות אלה אפשר לבצע גם בין שני חלקי המערך, אם המערך מופעל באופן מפוצל וכן לכל אורך התכנית. אפשר להקדיש מספר דקות בתחילתם של מערכים אחרים, למי שרוצה לספר על נאום ששמע ולדברים ששם לב אליהם כשהקשיב לנאום.

ביבליוגרפיה:

משה וולמן, דמגוגיה ורטוריקה, הוצאת פפירוס, 1990.

יוסי בר, צריך לדעת דבר, שיח ושיג, האגודה הישראלית לתרבות הדיון.

כרטיס משימה

תוכן הנאום

שלום נואמים צעירים

בחרתם נושא? אם כן, גשו לעבודה! נתחיל בתוכן של הנאום.

1. **בונים טיעון** - בשלב הראשון ערכו רשימה של כל הטיעונים שלכם. **איך בונים טיעון?**
    - חושבים על כל הנקודות שתומכות בעמדה שלכם.
    - מתמודדים עם כל הנקודות שאינן תומכות בדעה שלכם ומראים למה הן מוטעות או למה העמדה שלכם עדיפה.
    - מתייחסים לשאלה: מה תהיה התוצאה אם הדעה שלכם לא תתקבל?
    - מתבססים על עובדות מוכחות ובדוקות.
    - מתבססים על ניסיון העבר.
    - מתבססים על המוסר, על הצדק ועל ערכים אחרים, שאתם רוצים לקדם.
  2. **בוחרים נקודות עיקריות** - אם ברשימה שהכנתם יש הרבה טיעונים, בחרו מתוכם כמה נקודות עיקריות, שעליהן תרצו לדבר בנאום.
  3. **מסדרים את הנקודות בסדר הגיוני.**
  4. **התחלה, אמצע וסוף** - חשבו: במה כדאי להתחיל? מה יבוא באמצע? במה תסיימו? האם כדאי להשאיר את הטיעונים הכי חזקים לסיום או לפתוח דווקא בנימוק המחץ?
    - כדאי להתחיל בטיעון חזק, שיתפוס את תשומת הלב ויסקרן להקשיב להמשך. האמצע פחות חשוב, לכן מקמו בו את הטיעונים הפחות חזקים. מומלץ לסיים בעוד טיעון חזק - אנו נוטים לזכור את מה ששמענו בסוף!
- מהו טיעון חזק?** טיעון הגיוני, טיעון שיש בו מעט חולשות, טיעון משכנע, טיעון שאין טיעון נגדו.
- מהו טיעון חלש?** טיעון שקל להפריכו, טיעון שיש הרבה טיעונים נגדיים לו, טיעון בלתי הגיוני ומנוגד לעובדות.

נספחים (מערכים 5 ו-6):

- 721 ..... נספח 1.ד: כרטיס משימה - תוכן הנאום
- 821 ..... נספח 2.ד: כרטיס משימה - ניסוח הנאום
- 031 ..... נספח 3.ד: כרטיס משימה - שיפוץ הנאום
- 131 ..... נספח 4.ד: כרטיס משימה - בדיקה אחרונה (ממה להיזהר?)
- 231 ..... נספח 5.ד: כרטיס משימה - איך מציגים נאום
- 331 ..... נספח 6.ד: דף משוב לנאומים

כרטיס משימה

ניסוח הנאום (המשך)

ציטוטים

אם יש לכם ציטוטים, השתמשו בהם. לצורך התרגיל שלנו, אפשר להמציא...

דוגמה:

- חוקר המוח הנודע ד"ר א. הוצנבלוץ קבע חד-משמעית שאכילת סוכרים מעלה את האינטלגנציה!

השוואות

השתמשו בהשוואות לדברים דומים.

דוגמאות

- ממתקים לגוף זה כמו מוסיקה לנשמה. חשבתם פעם להפסיק לשמוע מוסיקה?
- ילדים זקוקים לממתקים בדיוק כמו שהם זקוקים לצעצועים. זה חלק מהילדות שלהם!

ניגודים לצורך הדגשה

כשאתם רוצים להדגיש משהו השתמשו במשפטי ניגוד.

דוגמאות

- הימנעות מוחלטת מאכילת ממתקים לא רק שאינה בריאה, אלא היא ממש מזיקה למערכת הנפשית של האדם!
- אכילת ממתקים לא מזיקה לגוף - היא חיונית לו!

דוגמאות ממחישות וציוריות

הביאו הרבה דוגמאות - ממחישות וציוריות ככל האפשר.

דוגמאות:

- לחיות בלי ממתקים, זה כמו לחיות בעולם ללא צבע: עולם בשחור לבן...
- בשביל ילדים ממתקים זה שיא הכיף. זוכרים את הבית של המכשפה בסיפור עמי ותמי, העשוי כולו ממתקים? זאת התגשמות חלום של כל ילד וילדה!

כרטיס משימה

ניסוח הנאום

עברנו בשלום את השלב הראשון - ארגון התוכן של הנאום. כעת נתחיל בניסוח הדברים עצמם. ניסוח טוב יעשה את הנאום שלכם למשהו חי ומעניין. אם קהל נהנה בנאום הוא גם נוטה להשתכנע. לכן חשוב מאוד לא לשעמם אותו. ישנם אמצעים שונים, שאפשר להשתמש בהם בנאום והם עושים את כל ההבדל. הרי לכם כמה "טיפים", שיהפכו את הנאום שלכם מנאום סתמי למשהו באמת משכנע!

הערה

כל הדוגמאות מבוססות על הנושא הדמיוני: בעד אכילת ממתקים!

שאלות רטוריות

כדאי להתחיל בשאלות רטוריות. אלה שאלות שהתשובות עליהן ברורות לכולם. השומעים מרגישים טוב יותר, כשהם יכולים לתת בעצמם את התשובה. השאלות צריכות להיות קצרות וברורות וכדאי להשתמש בכמה שאלות ברצף.

דוגמאות

- ממתקים זה רע? זה מגעיל? זה רעל?
- אתם מכירים מישהו שלא אוהב לפעמים משהו מתוק? שעוגה טובה לא מסתה אותו?

שאלה ותשובה

במקום לנסח משהו כמשפט ישיר, אפשר לנסחו כשאלה ותשובה. זה מוסיף עניין!

דוגמאות

- מה קורה לגוף שלנו כשאנחנו עצובים? רמת הסוכר בדם יורדת!
- למה חשוב לאכול גם ממתקים? כי תזונה מאוזנת חשובה ובממתקים יש חומרים שהגוף שלנו זקוק להם.

◀ המשך

כרטיס משימה

שיפוץ הנאום

יש לכם כבר נאום כתוב, ערוך לפי סדר הגיוני, מנוסח לא רע. ועכשיו - לשיפוץ הסופי...

שימו לב

לעיתים שימוש נכון במילים הנכונות עוזר להעביר את המסר טוב יותר. זה עניין של סגנון!

רגש חיובי או שלילי

אם אתם רוצים לעורר רגש חיובי כלפי משהו תשתמשו בהרבה מילים חיוביות ולהפך.

דוגמה

• אנשים שאוכלים ממתקים הם עליזים, חייכניים, נחמדים ותמיד שמחים לעזור.

אמינות

חשוב להיות אמינים! כדי לעורר רושם של אמינות, השתמשו הרבה במילים של ספק, כגון: נראה לי; סביר ש...; ייתכן. התבטאות כזאת היא צנועה יותר ומשכנעת יותר ממילים שמבטאות ביטחון וודאות מוחלטת.

הומור

השתמשו בביטויים מצחיקים, בצירופי לשון משעשעים. אל תהיו רציניים מדי.

מגבירים

השתמשו במגבירים - מילים שמביעות עוצמה או הנמכה, כגון: עצום, נפלא, מדהים, כמעט, בקושי, לגמרי, לחלוטין.

חזרה

השתמשו בחזרות על מילים בודדות או על חלקי משפטים, בקצב נעים.

כרטיס משימה

בדיקה אחרונה (ממה להיזהר?)

זהו. הנאום מוכן! לפני שאתם נואמים, בדקו עוד כמה דברים חשובים:

בדקו היטב אם אין יסודות דמגוגים בנאום שלכם. אתם רוצים לשכנע באופן הוגן ולפנות להגיון של השומעים. לפניכם כמה נקודות שצריך להיזהר מהן.

הפחדה, שנאה

האם ניסיתם להשפיע באמצעים: הפחדה, ליבוי יצרים, עידוד לשנאת הקבוצה הדוגלת בדעה הנגדית?

דוגמא

• מי רוצה להיות חבר של ילד ששונא שוקולד? זה כמעט מפחיד!

רחמים

האם ניסיתם לשכנע באמצעות פנייה לרחמי השומעים?

דוגמה

• לנו לזללנים, בכלל לא קל. בדרך כלל אנחנו שמנים ודחויים.

לגופו של עניין או של אדם?

האם תקפתם את היריב (הקבוצה בעלת הדעה ההפוכה) באופן אישי או שהתייחסתם לרעיונותיו בלבד?

דוגמה

• ראיתם את האנורקסי הזה שמתיימר להיות המנהיג שלהם?

לעג

האם השתמשתם בביטויים קיצוניים, מעליבים, בוטים או לעגניים?

דוגמה

• אני מעדיף להיות שמנמן ועליז כמו שרית חדד, מאשר שדוף ודכאוני כמו...

ערפול והטעיה

האם השתמשתם במילים לא ברורות שעלולות לערפל את המסר, ליצור דו משמעות, להטעות את הקהל?

האם זרקתם סתם סיסמאות כלליות בלי נימוקים ובלי הגיון?

דוגמה

• ממתקים זה שמחה!

דף משוב לנאומים

1. דרגו את הנאום ששמעתם, לפי הנקודות הבאות:
1 = טוב מאוד; 2 = בינוני; 3 = אפשר לשפר.
2. תנו ציון לכל אחד מההיבטים הבאים:

תוכן: האם הטענות חזקים וטובים?
 האם הנאום בנוי בסדר הגיוני?
 האם הנאום מעניין?
 • כעת תנו ציון כולל לתוכן

ניסוח ואמצעים: האם נעשה שימוש בשאלות רטריות?
 האם נעשה שימוש בשאלות ותשובות?
 האם היו ציטוטים?
 האם נעשה שימוש בניגודים?
 האם נעשה שימוש בהשוואות?
 • כעת תנו ציון כולל לניסוח ולאמצעים

סגנון: האם הובאו דוגמאות ציוריות וממחישות?
 האם השתמשו במילות ספק?
 האם הנאום היה גם משעשע?
 האם היו חזרות וקצב?
 • כעת תנו ציון כולל לסגנון

אופן הצגת הנאום: האם הנאום/ת היה/הייתה לבוש/ה כראוי?
 האם הנאום/ת קרא/ה מהדף?
 האם הנאום/ת דיבר/ה בקצב טוב ובאופן ברור?
 האם הנאום/ת היה/הייתה נינוח/ה וקולח/ת?
 • כעת תנו ציון כולל לאופן הצגת הנאום

3. לסיכום: תנו דירוג כולל לנאום כולו.
4. כל קבוצה תציג את הנאום שלה, תוך התייחסות להוראת בכרטיס המשימה - איך מציגים נאום? והקבוצות השומעות תמלאנה את דפי המשוב לנאומים.
5. מדי פעם תוכלו לעצור את הנאום ולשאול את הכיתה לגבי נקודה מסוימת, להעיר על אמצעי שנעשה בו שימוש יפה וכדומה.
6. תלו את דפי המשוב על לוח הקיר הפעיל וכל קבוצה תוכל לעיין במשוב שקיבלה.

כרטיס משימה

איך מציגים נאום

יש הבדל בין כתיבת נאום, אפילו מושלם, לבין הצגתו לקהל שומעים. לצורך הצגת נאום באופן מוצלח, צריך להיות גם קצת שחקן...

לפני שאתם שועטים בהתלהבות אל דוכן הנואמים, השתדלו לקחת בחשבון את העצות הקטנות הבאות, כי הן יכולות להפוך את הנאום שלכם ל"פגז" אמיתי.

- האם אתם לבושים כמו שצריך? לא חייבים ללבוש חליפה. אבל כדאי להסתרק, חולצה בפנים וכדומה...
- עמדו זקופים, אל תשימו ידיים בכיסים.
- הישירו מבט אל הקהל שלפניכם, השתדלו לא לקרוא מהדף אלא רק להציץ בו ולדבר ישירות לשומעים.
- דברו בקול ברור ורם, אך אל תצעקו.
- השתדלו להיות נינוחים וגם אם אתם מאוד מתרגשים, כדאי להשתדל לא להראות זאת ולהפגין ביטחון וקור רוח.
- אל תעמדו קפואים בזמן הנאום. אפשר לנוע, אפשר להשתמש בידיים, אך לא יותר מדי...
- אל תדברו מהר מדי, והשתדלו להביט בקהל ולקלוט אם הוא מבין, אם יש נקודות שזקוקות להבהרה, אם הוא משתעמם. נסו להתאים עצמכם אליו.
- הפגינו התלהבות מדבריכם ואמונה בצדקתכם, אך אל תהיו יהירים, מתנשאים או לגלגנים.
- קחו את זה בכיף... זה רק משחק!

בית הנבחרים וערכים

רקע

חברי הכנסת הם שליחיו של הציבור - ידו הארוכה. ביניהם יש מגוון של אנשים ממגזרים שונים, המייצגים דעות שונות. על מנת להגשים את כל המטרות שלשמן הוקם בית הנבחרים ושלמען הוא פועל, חשוב מאוד, שלא הבדל השקפה, השתייכות ואינטרס, יהיו כל חברי הגוף הנבחר כפופים למערכת של ערכים אישיים, ציבוריים ומקצועיים ברמה גבוהה ככל שניתן.

מערך זה עוסק בנושא: ערכים, יושר, הגינות ומוסר בבית הנבחרים במישור האישי ובמישור הציבורי.

לא תמיד מספיק שהנציגים שהציבור בחר יצייתו לחוקים ויפעלו לפי הכללים. חשוב לא פחות מכך שיפעילו את זכויותיהם בתום לב, בהגינות וביושר, כלפי ציבור הבוחרים שלהם, כלפי עמיתיהם וכלפי הציבור כולו. נציג/ה של הציבור גם אחראית/ת כלפיו לפעול במיטב/ה, למען האינטרס הציבורי וזאת מעל לכל אינטרס אחר, אישי או פוליטי.

בית הנבחרים הוא מקום פוליטי ביסודו ולכן אנו עדים, לעיתים קרובות, להתנגשויות ולניגודי אינטרסים בין שיקולים ענייניים לבין שיקולים פוליטיים. הבעיות המתעוררות כתוצאה מניגודי עניינים אלה, הן מהקשות ביותר. אך דווקא במקרים אלה, חשוב לנהוג ביושר אישי ולטובת הציבור.

צד אחר של המטבע הוא נורמות ההתנהגות של חברי הכנסת במישור האישי. נושא זה מעלה כמה שאלות:

- האם יש קשר בין התנהגותו של חבר/ת הכנסת בחייו הפרטיים לבין התנהגותו/ה בחייו הציבוריים?
- האם התנהגותו/ה ורמתו/ה המוסרית של נציג הציבור בחייו האישיים הם קריטריונים רלוונטיים לבחירתו/ה?
- האם צריך להפריד בון התנהגותו של אדם במישור האישי לבין תפקודו במישור הציבורי?

במערך זה נעלה דילמות שונות וקשות, המתמודדות עם הניגוד המובנה בין אינטרסים פוליטיים ואישיים לבין אינטרסים ציבוריים וטובת הכלל. כמו כן, נבחן את הקשר בין התנהגותו/ה של נבחר/ת הציבור בחייו האישיים, לבין תפקודו/ה במישור הציבורי.

מתודה

- הצגת אירועים מחיי התלמידים, בהם נבחרו התלמידים נוהגים בדרך לא הגונה בחייהם האישיים; אירועים, שבהם נבחרו התלמידים מחליטים לפעול למען הגברת הפופולריות שלהם, בניגוד לטובת הכלל; אירועים שבהם הם מתלבטים בשאלה: האם להצביע לפי המצפון או לפי המנדט ולפי ההשתייכות הפוליטית.
- בחירת התכונות החשובות למנהיג.
- תרגיל לבחירת תכונות, הפוסלות את נבחר/ת הציבור מלהמשיך בתפקידו/ה.
- דילמות וסוגיות מהמקורות ומהעבר, הקשורות בשאלות מוסר וערכים של מנהיגים ושל נבחרו ציבור.
- היכרות עם דוגמאות אקטואליות לדילמות של ניגוד בין אינטרסים פוליטיים לבין אינטרסים ציבוריים.

מטרות

1. להכיר את אחריותם של נבחרו הציבור לפעול, מעל לכל, לטובת האינטרס הציבורי.
2. להתמודד עם הניגוד של נבחרו הציבור - בין אינטרסים פוליטיים ואישיים לבין אינטרסים ציבוריים וכלליים.
3. להגביר את המודעות של התלמידים לחשיבות ההתנהגות של נבחרו הציבור במישור האישי.
4. להגדיר את הנורמות, הרצויות בתחום התנהגותם המוסרית של נבחרו הציבור במילוי תפקידם.

נורמות התנהגות במישור האישי

פתיחה

במועצת התלמידים של בית-הספר יש לכל כיתה לפחות נציג אחד או נציגה אחת, שנבחרו על ידי תלמידי כיתתם. בכיתה טו נבחר, ברוב קולות, רוני - תלמיד אהוב ופופולרי.

דיאלוג

אמיר ודן משוחחים על תפקודו של רוני:

אמיר: עבר קצת זמן ואני רואה שרוני מתפקד לגמרי לא רע. הוא מגיע לכל הישיבות של מועצת התלמידים, משתתף, מתעניין ומשתף אותנו בכל הצבעה שלו. מה אני אגיד לך? הוא עושה את העבודה שלו כמו שצריך. **דן:** אולי הוא בסדר בתור נציג, אבל שמעתי אותו מדבר בצורה מזלזלת אל אבא שלו במגרש הכדורגל. **אמיר:** באמת? אם ככה, אני בכלל לא רוצה שהוא יהיה הנציג שלנו. איזו מין התנהגות זו? **דן:** מה זה קשור? הוא יכול להיות לא בסדר בחיים האישיים שלו ונציג מצוין במועצת התלמידים!

• מה דעתכם? האם מי שהתנהגותו האישית אינה מוסרית, ראוי לשמש נציג הציבור?

תרגיל 1 - משאל כיתה

1. בחרו שתי קבוצות מתוך הכיתה, שיטענו את טיעוניהן.
2. שתי הקבוצות יכינו את טיעוניהן ויוסיפו דוגמאות לביסוס הטיעונים.
3. כל קבוצה תבחר שני נציגים שייצגו אותה במליאה והם יציגו את הטיעונים במשך חמש דקות. הקבוצות והטיעונים הם:
  - א. קבוצת המתנגדים לרוני: הקבוצה תטען שיש להחליף את רוני בנציג אחר ותסתמך על הטענה: התנהגותו של אדם במישור האישי מלמדת על אישיותו ולפיכך היא מלמדת גם על אופן מילוי תפקידו הציבורי.
  - ב. קבוצת התומכים ברוני: הקבוצה תטען שיש להשאיר את רוני בתפקידו ותסתמך על הטענה: בעל תפקיד צריך להיבחן על פי הכישורים שלו, הנוגעים לאותו התפקיד. אורח חייו האישי אינו משפיע על מידת התאמתו לתפקיד.
4. ערכו משאל - כל התלמידים יצביעו בשאלה: האם רוני יישאר בתפקיד?

מובאה

בשלושה דברים מנהיג ניכר: ברוחו, בכוחו ובאורחו... מנהיג ניכר באורחו (באופן ההתנהגות שלו). כל מנהיג הוא מקור בלתי נדלה לדוגמה אישית. (מתוך: אסא כשר, זה כן אישי, ידיעות אחרונות 19.1.1999)

- האם אתם מסכימים עם הדברים שנאמרו במובאה?

תרגיל 2

1. לפניכם רשימת תכונות וכישורים של מנהיג. כתבו אותן על הלוח:
  - א. יכולת לנאום היטב
  - ב. יושר
  - ג. סמכותיות
  - ד. איש משפחה נאמן
  - ה. החלטיות
  - ו. יכולת לתפקד היטב במצבי לחץ
  - ז. כושר ניהול וארגון
  - ח. אמינות
  - ט. נכונות להתנדב
  - י. יחסי אנוש טובים
  - יא. יכולת להציב מטרות ודרך פעולה
  - יב. יכולת להיות קשוב לרצון העם
  - יג. הגינות
  - יד. נאמנות
  - טו. השכלה אקדמאית
  - טז. נכונות לתרום לאגודות שונות
  - יז. אומץ
  - יח. אכפתיות

2. חלקו את הכיתה לקבוצות.
3. כל קבוצה תבחר את שש התכונות החשובות לה ביותר. (הקבוצות יכולות להוסיף תכונות משלהן).
4. התייחסו לנקודות הבאות:
  - האם עשיתם הבחנה בין תכונות, הקשורות למישור האישי, לבין תכונות הקשורות למישור הציבורי?
  - אילו תכונות הן החשובות ביותר שיהיו למנהיג - תכונות הקשורות למישור האישי או הציבורי?

מן המקורות

בפרשת יתרו בספר שמות מציע יתרו, חותן משה, למנות שופטים על העם, במטרה להקל על משה את מלאכת השפיטה. ואלה הם דבריו: "ואתה תחזה מִכָּל-הָעָם אֲנָשִׁי חַיִּל יִרְאֵי אֱלֹהִים, אֲנָשִׁי אֲמַת שְׁנָאִי בְּצַע... וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל-עֵת..." (שמות י"ח כא-כב)

- אילו תכונות יתרו מונה כתכונות הנחוצות לאנשים בעלי תפקידים ציבוריים?
- האם לדעתכם, נבחר הציבור במדינת ישראל כיום, עונים על הדרישות שהציג יתרו?

אירועים מההיסטוריה

1. קראו את האירועים הבאים:

אירוע א

דוד המלך חשק בבת-שבע, שהייתה נשואה לאוריה החתי. הוא שלח את אוריה להילחם בקרב ודאג לכך שלא יחזור משם חי (דוד נשאר מלך).

אירוע ב

בזמן היותו של יצחק רבין ראש הממשלה בשנות השבעים, ניהלה אשתו חשבון דולרים בחו"ל, מעשה שהיה בלתי חוקי באתה העת (הדבר התגלה והוא התפטר מתפקידו).

אירוע ג

משה דיין, מי שכיהן כשר בכמה ממשלות, היה ארכיאולוג חובב. הוא לקח לעצמו ממצאים ארכיאולוגיים, שהיו אמורים להיות שייכים למדינה והניח אותם בגינת ביתו (משה דיין נשאר בתפקידו).

חלק שני

נורמות התנהגות במישור הציבורי

פתיחה

כיצד חברי הכנסת מצטיירים בעיניכם? מהי התדמית שלהם בחברה שלכם? האם, לדעתכם, חברי הכנסת הם ישרים, הגונים ובעלי רמת התנהגות מוסרית גבוהה?

אירוע המסגרת

במועצת התלמידים חברים 10 תלמידים ו-10 מורים. המורים והתלמידים מגיעים להחלטות במשותף ובאופן שווה. החלטות מתקבלות רק אם יש קוורום (המספר המינימלי של משתתפים, הדרוש כדי לערוך דיון ולקבל החלטות מחייבות). נקבע שהקוורום יהיה של 6 נציגים לפחות.

- המועצה התכנסה במטרה להגיע להחלטה משותפת. וזה מה שקרה...**
- מה קרה היום? הגיעו לאסיפה רק שבעה נציגי התלמידים ואפילו לא מורה אחד.
  - אולי נלך הביתה?
  - מה פתאום? להפך! פעם אחת אולי נצליח להחליט משהו לטובתנו. כשהמורים פה, לא נעים להעלות כל דבר, סוף סוף יש לנו הזדמנות לעשות מה שאנחנו רוצים באמת!
  - מה אנחנו רוצים באמת?
  - יש לי רעיון. הנושא להיום הוא: שימוש בכספים של בזאר חנוכה. אני מציעה שנשתמש בכסף שנאסף כדי לארגן לכל בית-הספר יום כיף בלונה פארק.
  - השתגעת? טלי! תמיד משתמשים בכספים האלה כדי לקנות ציוד שחסר לבית-הספר, להעשיר את הספרייה או את חדר מחשבים...
  - נכון. והגיע הזמן שפעם אחת ישתמשו בו למשהו שגם התלמידים רוצים. רק לימודים? כיף זה לא חשוב? עבדנו קשה, מגיע לנו. אבל לא בשביל זה עושים את הבזאר.
  - ככה זה היה עד עכשיו, אבל שום דבר לא נצח. אפשר לשנות! תראו כמה יאהבו אותנו בעקבות ההחלטה הזאת!

רוני נבחר לכהן כנציג הכיתה במועצת התלמידים והוא ממלא את תפקידו למופת, אולם התנהגותו האישית אינה תמיד "מושלמת". באילו מקרים מהמקרים הבאים הייתם רוצים שהנציג שלכם לא ימשיך בתפקידו? מדוע?

1. לפני כמה ימים התפתחה תגרה אלימה בחצר בית הספר על רקע מחלוקת במהלך משחק כדורגל. להפתעתנו הרבה, גם רוני לקח בה חלק פעיל וממש ראיתי שהוא מחטיף לכמה ילדים מכות.
2. לפני כמה ימים הייתי בדרך למכולת. עברתי אחרי הצהריים ליד ביתו של רוני ושמעתי צעקות עולות מכיוון הדירה שבה גרה משפחתו. אי אפשר היה לפספס את קולו העמוק של רוני ולא היה קשה להבין שהוא צורח על אמא שלו. המילים שהוא השתמש בהן... לא ראוי שיחזרו עליהן.
3. אני דווקא מחבבת את רוני, לכן ממש נדהמת, כשראיתי אותו אתמול בצהריים עם כמה חברים שלו משחקים במשחק נוראי: הם קשרו שני חתולים זה לזה בזנבותיהם והסתכלו איך הם מנסים נואשות להשתחרר. משום מה, זה נורא הצחיק אותם.
4. בכיתה אני יושבת מאחורי רוני. אתמול, בזמן המבחן בהיסטוריה, ראיתי שהוא הוציא מהכיס פתקים והעתיק מהם אל דף המבחן. אני חושבת שאף אחד אחר לא שם לב, גם לא המורה.

אירוע ד

לפני ובעת כהונתו של בנימין נתניהו כראש ממשלה, עשה עבורו קבלן הובלות ותחזוקה, אבנר עמדי, עבודות פרטיות וציבוריות. התשלום על העבודה נדחה, בניסיון לכאורה, לשלב את ההוצאות הפרטיות יחד עם הציבוריות ולקבל מימון מקופת המדינה. פרקליטת המדינה המליצה להגיש כתב אישום נגד בנימין נתניהו, אולם היועץ המשפטי לממשלה החליט לא להגיש נגדו כתב אישום, כי לא מצא הוכחה משפטית לכוונת זדון במעשיו של נתניהו. יחד עם זאת, הוסיף שיש טעם לפגם בהתנהגותו.

2. בחלק מהמקרים הללו המשיכו נבחרי הציבור במילוי תפקידם ובחלק מהם סיימו את תפקידם. על מה הייתם ממליצים בכל אחד מהמקרים? האם הייתם ממליצים להדיח את נבחר הציבור מתפקידו או לא? מדוע?

1. האם מותר לנציגים לקבל החלטה זו?
2. האם יש בה פגם? אם כן - מה רע בה?
3. מדוע לדעתכם נבחר הציבור מעוניינים לקבל החלטה שתמצא חן בעיני התלמידים ושתגביר את הפופולריות שלהם?

פרשה

מה קורה כשבכנסת שלנו מקבלים החלטות "חסרות אחריות"?
 בחודש יולי 2000 נסע ראש הממשלה עם כמה שרים לקמפ דייוויד, לשיחות שלום. את הזמן הזה ניצלו כמה חברי כנסת מהאופוזיציה להגיש הצעות חוק פופוליסטיות.¹
 המטרה של הצעות כאלה היא בעיקר להגביר את הפופולריות של אותם חברי כנסת, תוך התעלמות מכך, שאם חוקים אלה יתקבלו, הם יעניקו הטבות למגזרים מסוימים ויפגעו בשוויון חלוקת המשאבים. יש בכך בעצם, פגיעה בכלל הציבור. כמה חברי כנסת הביעו את סלידתם מהתנהגות זו ובניהם גם ח"כ מהאופוזיציה, שבדרך כלל מעוניינת לפעול נגד הקואליציה ונגד הממשלה ולהצביע בעד חוקים שהממשלה מתנגדת להם.

[1] * פופולִיזְם

מדיניות המבוססת על פניה לרגשות פופולאריים או לפחדים של הציבור; מדיניות מגמתית, הפונה לרגשות העזים של העם ועושה שימוש בפחדיו או בדעותיו הקדומות להשגת מטרות פוליטיות (מתוך: רב מילם, מט"ח)

כמה מדברי הנבחרים על החקיקה הפופוליסטית:

- יו"ר האופוזיציה, רובי ריבלין, שנאלץ להצביע עם מפלגתו, אמר על התנהגות זאת: "כאזרח ישראלי אני מתבייש בחובתי כפוליטיקאי לתמוך בחוקים שאני לא מאמין בהם. אנחנו מתקרבים לקו האדום".
- שר האוצר אברהם (בייגה) שוחט: "זאת חקיקה פרועה, הרסנית ובלתי אחראית שמביישת את הכנסת... מה שקורה בכנסת זה שוד הקופה הציבורית לאור יום... אם נבחר הציבור רוצים להוציא מיליארדי שקלים על הצעות שנכנסות טוב לתקשורת - אז שימצאו דרך להסביר לציבור מדוע יושבים 45 ילדים בכיתה אחת? למה צריך לחכות שבועות רבים לרופא מומחה? למה מפטרים עובדים סוציאליים?..."
- יו"ר ועדת הכספים, ח"כ אלי גולדשמיט: "הראייה הכוללת של אינטרסים ממלכתיים הלכה לאיבוד". (מתוך: "מעריב", 26.7.2000)

שאלות לדיון

1. מה רע בכך שחברי כנסת מציעים הצעות חוק שמטיבות עם העם? האם אין זה תפקידם של נבחר הציבור לפעול לרווחתו של הציבור?
2. האם באופן כללי, כשחברי קואליציה אינם יכולים להשתתף בהצבעה בכנסת, ישנה הצדקה לנסות לחוקק חוקים שלא היו מתקבלים אילו היו משתתפים בהצבעה?
3. ומצד אחר - האם היעדרות חלק מהקואליציה מצדיקה הקפאת הפעילות בכנסת?

תרגיל 1 - הצעות חוק פופוליסטיות

1. לפניכם שש הצעות חוק, שהציעו חברי כנסת (חלקן דמיוניות), כאשר חברים בקואליציה לא היו בארץ ולא יכלו להשתתף בהצבעה. כל הצעת חוק כרוכה בעלויות גבוהות מאוד, שיילקחו מהקופה הציבורית.
2. אילו הצעות חוק הן חסרות אחריות לדעתכם?

הפנו את תשומת הלב של התלמידים להבדלים בין הצעות חוק שנועדו לטובתו של מגזר מסוים, לבין הצעות חוק, שמטרתן טובתה של כלל האוכלוסייה.

- א. מפלגת העולים הציעה להעניק הטבות רבות לעולים חדשים, כגון: הגדלת מענק קליטה, דיור חינם לחמש שנים, פטור משירות צבאי, ועוד.
- ב. מפלגת הנשים הציעה כי נשים יקבלו משכורת מהמדינה עבור עבודתן כעקרות בית.
- ג. מפלגת החרדים הציעה להגדיל את קצבאות הילדים ואת מענקי הלידה. ככל שמספר הילדים במשפחה גדול יותר, יוגדל הסכום המגיע עבור כל ילד.
- ד. העלאת שכר המינימום לסכום סביר שניתן לחיות ממנו.
- ה. חינוך חינם מגיל 3 ועד גיל 18.
- ו. מפלגה חרדית הציעה: אם מצבו הכלכלי של לווה משכנתא קשה, יתרת המשכנתא שלקח, תוכר כהלוואה עומדת (הלוואה ללא ריבית והצמדה) והוא יחזיר אותה רק אם מצבו ישתפר.

התרסה

"המשימה העיקרית של נבחר הציבור היא לשרוד, להמשיך להחזיק בתפקידם ולהיבחר שוב. אי אפשר לצפות מהם לנהוג אחרת!"

- מה דעתכם? האם גם אתם חושבים כך? הסבירו.

תרגיל 2 - התנהגות חברי הכנסת

1. לפניכם שלושה אירועים, המתארים התנהגויות של חברי כנסת.
2. כיצד הייתם רוצים שחברי הכנסת ינהגו בכל אחד מהמקרים?
3. שימו לב במיוחד לאינטרסים השונים העולים מתוך האירועים: אישיים, ענייניים, פוליטיים, מפלגתיים, לאומיים ואחרים.

אירוע א

פעמים רבות החליטה הכנסת על העלאת שכר חברי הכנסת באחוזים ניכרים וזאת בשעה שבציבור הישראלי שררה אבטלה ניכרת ועוני רב. גם הפעם, המצב דומה. ח"כ פלוני אינו יודע כיצד להצביע בסוגיה זו. מצד אחד הוא יודע כמה קשה הוא עובד וגם חשוב מאוד לשמור על מעמד הכנסת ולא ייתכן שח"כ ירוויח פחות ממנכ"ל משרד ממשלתי או שופט. יחד עם זאת, בכלל לא הוגן וגם לא נראה שבשעה שיש במדינה אנשים רעבים, חברי הכנסת יעלו את שכרם, שגם כך אינו מהנמוכים.

- כיצד לדעתכם עליו להצביע?

מערך העשרה 9 הכנסת באינטרנט

הצעות לפעילות

1. לפני כל מפגש העוסק בעבודת הכנסת, הפנו את התלמידים לאתר אינטרנט רלוונטי, העוסק בנושא המפגש. בקשו מהתלמידים להוריד חומרים ולתלות אותם על לוח הקיר הפעיל.

דוגמה: במפגש העוסק בהסכמים קואליציוניים בקשו מהתלמידים להיכנס לדף הבית של אתר הכנסת וממנו להיכנס למדור העוסק בהסכמים קואליציוניים. שם יבחרו התלמידים בהסכם קואליציוני הרצוי, ידפיסו אותו ויתלו אותו על לוח הקיר הפעיל.

2. עודדו את התלמידים להיכנס לאתרים שונים, המאפשרים לשלוח דואר אלקטרוני - תגובות ובקשות לחברי כנסת, למשרד מבקר המדינה, להשתתף בקבוצות דיון באתר הכנסת, בהליך החקיקה ועוד. **דוגמה:** בדף הבית של אתר הכנסת יש אפשרות להשתתף בתהליך החקיקה באתר של ועדת האינטרנט. כמו כן, ניתן להיכנס למדור העוסק בחברי הכנסת ולשלוח לכל אחד מהם דואר אלקטרוני.

כיום ניתן למצוא באתרים שונים באינטרנט שפע של נתונים ומידע על הכנסת: מידע על הבחירות לכנסת, היסטוריה של הכנסת, חברי הכנסת, החקיקה, חוקי היסוד, התקנות, המבנה, התפקידים ועוד.

כדי להרחיב את הידע של התלמידים בנושא הכנסת, מוצעות כאן הפעולות ומשימות, הקשורות לאתרים אלה. להרחבת הידע של התלמידים בנושא הכנסת ולהעמקתו - אנו ממליצים להפנות אותם לאתרי האינטרנט העוסקים בכנסת, במהלך התכנית ולאורך שנת הלימודים.

מטרות

1. לפתח מיומנות לשימוש במידע מהאינטרנט.
2. ליצור עניין וסקרנות לעסוק בנושא הכנסת.
3. להרחיב את הידע בנושא הכנסת ולהעמיק אותו.

הכנה

1. צלמו וחלקו לכל התלמידים את נספח 7.ד (עמודים 145-146) ובו האתרים השונים העוסקים בכנסת.
2. אם התלמידים מכירים או יכירו אתרים נוספים - צרפו אותם לרשימה.

אירוע ב

בזמן מערכת הבחירות, הבטיחו מועמדים רבים הבטחות רבות לעם. למשל, הובטח שלפני נסיגה מרמת הגולן יובא הנושא למשאל עם. רגע האמת הגיע ונשיא סוריה הסכים לשלום עם ישראל בתנאי שתוחזר כל רמת הגולן. יתר תנאי ישראל מקובלים עליו. ראש הממשלה מתלבט מה לעשות: האם להשאיר את הנושא רק להחלטת הכנסת?

מצד אחד לחץ אדיר מופעל עליו, גם על-ידי ארה"ב ויתר העולם וגם על-ידי המפלגה ועל-ידי הקואליציה. כמו כן, אם יעמוד בהבטחתו להביא את הנושא למשאל עם - ההסכם עלול להתבטל וכך תאבד המדינה הזדמנות להסכם טוב לעם ולמדינה, לדעתו. מצד אחר - הוא יודע כי רבים בחרו בזכות הבטחתו ואם יפר אותה, הוא יפגע גם בהם וגם באמינות שלו. הפרת הבטחה תחסל את סיכויי להיבחר שוב בעתיד.

- כיצד לדעתכם עליו לנהוג?

אירוע ג

ח"כ פלוני, שהוא גם שר בממשלה, סבור שבעניין מסוים הממשלה אינה פועלת כפי שרצוי לפעול. מדיניותה אינה נראית לו בעניין זה והיא עלולה ממש לסכן את שלום המדינה. הוא שוקל להתפטר, אך אינו בטוח שכך עליו לפעול, כי מתוך הממשלה הוא יוכל להשפיע יותר מאשר מחוצה לה. כאשר הוא מתראיין לעיתונות ולטלוויזיה, הוא היה רוצה להביע את ביקורתו הקשה על הממשלה, שהוא בעצם חבר בה ולתקוף אותה על מחדליה.

- כיצד לדעתכם עליו לנהוג?

שאלה לסיום

חברי כנסת הם, קודם כול, פוליטיקאים ופוליטיקה היא כידוע זירה של מזימות ושל תככים... אין פוליטיקה "נקייה".

- האם לדעתכם אפשר לשרוד כפוליטיקאי/ית וגם לנהוג בהגינות וביושר?

הכנסת: מבחר אתרים באינטרנט

אתר הכנסת

הכתובת: <http://www.knesset.gov.il>
 כל האינפורמציה הנוגעת לכנסת ישראל: הכרזת העצמאות, היסטוריה, מבנה, תפקידים, חברי הכנסת וכתובות הדואר האלקטרוני שלהם, המליאה, הוועדות, חוקים, אתרי ממשל ועוד. השמות שבסוגריים המרובעים מצביעים על העמודה שבה יש לחפש את המידע המבוקש.

קישורים באתר הכנסת לנושאים שונים הקשורים בכנסת:

1. הבחירות לכנסת [בחירות וממשל]

הכתובת: <http://www.knesset.gov.il/main/heb/home.asp>
 מידע מקיף על הבחירות לפרלמנט הישראלי: תוצאות הבחירות לכנסת ולראשות הממשלה, חקיקה ותקנות בנושא הבחירות, הודעות ועדת הבחירות, לקסיקון מונחים והסברים בנושא הבחירות.

2. חברי הכנסת [חברי הכנסת]

הכתובת: <http://www.knesset.gov.il/mk/heb/mkmain.asp>
 כאן תוכלו להעמיק את ידיעותיכם על 120 חברי הפרלמנט הישראלי. דפי המידע מפרטים את גילם, את מצבם המשפחתי, השכלה, רקע, עבודות קודמות ותמונות.

3. חוקי יסוד [חקיקה]

הכתובת: http://www.knesset.gov.il/description/heb/heb_mimshal_yesod.htm
 בשנת 1950 החלה מלאכת החקיקה של חוקי היסוד והראשון שבהם: חוק יסוד: הכנסת. באתר תמצאו את תקציר החוקים, חוקי יסוד הנמצאים בשלבי חקיקה, וטקסט מלא של חוקי היסוד.

4. שנות המדינה בראי הכנסת [היסטוריה]

הכתובת: <http://www.knesset.gov.il/yovel/index.html>
 תקציר של אירועים נבחרים וחשובים בכנסת ישראל משנת הקמתה (1949) ועד היום. התקציר כולל תמונות הקשורות באירועים אלה וסיכום קצר המסביר את מה שהתרחש.

הצעות לשאלות ביקורתיות

- לפניכם הצעות לשאלות ביקורתיות. הוסיפו שאלות כראות עיניכם.
- מה דעתכם על ההצעות לסדר היום המועלות בכנסת?
- אילו הצעות הייתם מציעים להעלות לסדר היום?
- מה אתם חושבים על הדיונים במליאה?
- האם הדיונים מתנהלים בהתאם לתרבות הדיון והשיח?
- האם הנאומים בכנסת הם נאומים טובים ומשכנעים?
- מיהו הנואם הטוב בעיניכם?
- האם לדעתכם הצעות החוק משרתות אינטרסים של חברי כנסת ושל מפלגות או שמטרתן היא טובת הכלל?
- אילו חומרים ומידע חסרים לכם ולא ניתן למצוא אותם באתרים השונים?
- האם קיבלתם תגובות מחברי כנסת או מגופים אחרים בכנסת, ששלחו אליהם דואר אלקטרוני?
- האם אתם מרגישים שאתם יכולים להשפיע באמצעות התקשורת האלקטרונית?

לסיכום

האתרים השונים מציעים מגוון של מידע מעניין על הנעשה בכנסת כיום וכן על ההיסטוריה של הכנסת ועל הקשר בין ההיסטוריה של מדינת ישראל לבין הכנסת. באתרים השונים תוכלו למצוא רעיונות למחקרים ולעבודות, המשלבים ידע על הכנסת עם מיומנויות של מחקר עצמאי, כמו גם מיומנויות גלישה וחיפוש באינטרנט. כידוע, המידע באינטרנט יכול לבוא גם כתוספת לאנציקלופדיות, לספרי לימוד ועוד.

3. חלקו לתלמידים משימות, על פי הנושאים באתרי האינטרנט העוסקים בכנסת.

דוגמאות: תחקיר קצר על הכנסת הראשונה, על-פי המדור **כנסת ישראל: מבט היסטורי**; תחקיר על יום העצמאות במדינה - על-פי המדור **יום העצמאות: חוק יום העצמאות**, נאום **יושב ראש הכנסת ערב יום העצמאות** ועוד.

4. עודדו תלמידים לחקור נושאים העולים לסדר היום בכנסת בעזרת המדור: **עבודת הכנסת - מידע שוטף**. התלמידים יוכלו לבדוק מה אמרו חברי הכנסת על הנושאים במזנון הכנסת, אלו דיונים נערכו בנושא במליאה, אלו דיונים נערכים בוועדות הכנסת, מה יחסם של חברי הכנסת לחוקים שונים, הצעות לחקיקה ועוד.

5. המליצו לתלמידים להיכנס לאתר כנסת צעירה ולשלוח תגובות למשפטים מתריסים, העוסקים בענייני הכנסת.

6. במנועי החיפוש השונים ניתן למצוא חדשות אודות הכנסת. התלמידים יוכלו למצוא בהם מידע מעניין בכתבות ובתשימים, לחקור או להכין עבודות בנושאים שונים.

דוגמה

מחקר בנושא הכנסת כמייצגת מגזרים שונים באוכלוסייה. במדור יש כתבות ותרשימים, העוסקים במגזרים, כגון: נשים, קבוצות גיל שונות וכדומה, ויצוגם בכנסת.

המלצה

לקרוא בעיניים ביקורתיות.

הפנו את תשומת הלב של התלמידים לכך שיש לקרוא את החומרים באינטרנט בעיניים ביקורתיות.

מערך העשרה 01

חסינות חברי הכנסת¹

מילוי תפקידו או למען מילוי תפקידו, כחבר הכנסת.

מהי מטרת החסינות?

החסינות נועדה בראש ובראשונה להגן על חברי האופוזיציה, שהם במיעוט, מפני הרוב הקואליציוני השולט בממשלה. מטרתה למנוע ניצול לרעה של העוצמה ושל הסמכות השלטונית, כדי לפגוע בנציגי האופוזיציה וכדי למנוע מהם למלא את תפקידם.

אם כן, החסינות מאפשרת לחברי הכנסת להביע את דעתם בחופשיות, לבדוק תלונות של אזרחים ולבקר את מדיניות הממשלה, מבלי שניתן יהיה להפריע להם בכך או להתנכל להם בשל כך. למעשה, זהו אמצעי נוסף המאפשר לכנסת לבצע את תפקידה כמפקחת על הממשלה.

האם החסינות פוגעת בעיקרון השוויון?

אי אפשר להתעלם מהעובדה שהחסינות פוגעת בעקרון השוויון של חברי הכנסת ביחס לאזרחים אחרים במדינה. החוק מקנה לחברי הכנסת יתרון, המתיר להם לעשות מה שליתר האזרחים אסור. מסיבה זאת יש להקפיד שהחסינות תחול רק על התחומים הפוליטיים (ניהול ענייני המדינה) ולא על תחומים אישיים, שאינם קשורים לתפקיד.

חברי הכנסת ממלאים תפקיד מרכזי וחשוב במערכת השלטונית ותפקיד זה מקנה להם מעמד וכבוד וכן זכויות וחובות. הזכות העיקרית והבולטת ביותר היא החסינות.

במעריך זה נעסוק בעיקר בנושא חסינות חברי הכנסת ונזכיר עוד זכויות וחובות נוספות שלהם.

רקע

חוק חסינות חברי הכנסת, זכויותיהם וחובותיהם, תשי"א 1951 - קובע את זכויותיהם ואת חובותיהם של חברי הכנסת. החוק מטיל על חברי הכנסת מעט מאוד חובות והוא מתייחס בעיקר להגבלה של עיסוק נוסף בזמן הכהונה בכנסת. בין הזכויות יש לחברי הכנסת כמה זכויות כלכליות, כגון: זכאות לנסיעה חינם בתחבורה הציבורית ולהתקנה חינם של טלפון וכן פטור מביול מכתבים. אך הזכות העיקרית הנה הזכות לחסינות.

מהי הזכות לחסינות?

על-פי סעיף 1א לחוק חסינות חברי הכנסת, זכויותיהם וחובותיהם, התשי"א-1951: הזכות לחסינות משמעותה כי חבר כנסת לא ישא באחריות פלילית או אזרחית בשל הצבעה, בשל הבעת דעה בעל פה או בכתב או בשל מעשה שעשה, בכנסת או מחוצה לה, אם היו אלה במסגרת

[1] את הנוסח המלא של חוק חסינות חברי הכנסת, זכויותיהם וחובותיהם, התשי"א-1591 ניתן לקרוא באינטרנט באתר הכנסת, בכתובת: <http://www.knesset.gov.il>, במדור: חקיקה - חוקים - חוקים הקשורים לכנסת.

הכנסת: מבחר אתרים באינטרנט (המשך)

5. יום העצמאות והכנסת [מועד וזיכרון]

הכתובת: http://www.knesset.gov.il/holidays/heb/yom_atz.htm
חוק יום העצמאות, סיכומים על מלחמת יום העצמאות, כולל כרונולוגיה של מבצעים, וקישור לאתר חמישים שנות מדינה בראי הכנסת.

6. מגילת העצמאות [מועד וזיכרון]

הכתובת: <http://www.knesset.gov.il/docs/heb/megilat.htm>
הנוסח המלא של הכרזת העצמאות, בליווי קטעי קול; מסמכים הקשורים להכרזת העצמאות, תמונות, הסברים של מושגים חשובים וביורפיות של מספר אישים, שחתמו על המגילה.

7. פרלמנטים בעולם [תקשוב]

הכתובת: <http://www.knesset.gov.il/portal/heb/parls.htm>
עוד שירות באתר הרשמי של הכנסת, המקשר לכל אתרי הפרלמנטים ובתי המחוקקים בעולם, לפי סדר הא"ב.

אתרים אחרים העוסקים בנושאי הכנסת:

א. כנסת צעירה

הכתובת: <http://www.youngknesset.org.il>
אתר של מט"ח, המציע מגוון פעילויות לבני נוער. באתר ניתן להגיב למשפטים מקוממים שהתפרסמו בעיתונות, להשיב על חידה שבועית נושאת פרסים, ולחבר כותרת לתמונה שהתפרסמה בחדשות.

ב. הכנסת בחדשות

[בכל מנועי החיפוש]

אתרים אלו מרכזים את כל האינפורמציה הקשורה לכנסת ישראל: נאומים במליאה, דיונים בוועדות, חקיקה, הצעות לסדר היום, אורחים, אירועים וגם שמועות במזנון...

ד. משרד מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור

הכתובת: <http://www.mevaker.gov.il/serve/default.asp>
מידע על משרד מבקר המדינה ועל נציב תלונות הציבור, פרסומים של המשרד וכן אפשרות לשלוח דואר אלקטרוני למשרד נציב התלונות.

האם לנבחר הצ'יבור מגיעות זכויות יתר?

1. קראו את האירוע הבא וענו על השאלות.

אירוע

- אני פשוט משתגע! למה זה מגיע להם בכלל?
- דיברתי עם דנה והיא אומרת שאנחנו פשוט לא מבינים. כדי למלא את התפקיד שלהם כראוי, הם צריכים שיקלו עליהם במשימות בית-הספר ויאפשרו להם להתבטא בחופשיות. כמו כן, הם מקדישים המון זמן למען הכלל וזכותם לקבל הקלות.
- מי שרוצה להיות נציג ציבור, צריך להיות מוכן לכך שזה דורש זמן והשקעה. אני מבינה שבדברים מסוימים צריך להקל עליהם, כדי שיוכלו לבצע את תפקידם, אבל זה לא אומר שמגיע להם סתם צ'ופרים!

שאלות לדין

1. אילו זכויות של חברי מועצת התלמידים נראות לכם מוצדקות ואילו נראות לכם בלתי מוצדקות? מדוע?
2. איך לדעתכם אזרחים רגילים מרגישים ביחס לזכויות היתר של נבחר הצ'יבור?
3. מדוע לדעתכם זכויות יתר מסוימות ניתנות לנבחר הצ'יבור?

- ראית את רוני, הנציג של ח'2 במועצת התלמידים? הוא לא הגיע לשני שיעורי היסטוריה ולא ביקשו ממנו פתק מההורים!
- מה פתאום? חייבים להביא פתק מההורים או מהרופא!
- אנחנו חייבים, אבל כנראה יש כללים שלא חלים על חברי מועצת התלמידים. הם מיוחדים - להם מותר!
- זה ממש לא הוגן, זה פשוט מעצבן אותי!

מעצבן אותך? זאת רק ההתחלה! הנציגים היקרים שלנו במועצת התלמידים סידרו לעצמם רשימה שלמה של זכויות יתר:

1. הם יכולים להיעדר משני שיעורים בשבוע, כדי להשתתף בדיוני המועצה.
2. הם לא חייבים להשתתף בשיעורי התעמלות.
3. בשיעורי כלכלת בית הם מקבלים פחות שיעורי בית.
4. הם מקבלים הנחה במזנון בית הספר.
5. הם רשאים להשתמש במחשבים של בית-הספר בעדיפות ראשונה.
6. מותר להם לאחר 10 דקות בבוקר.
7. מותר להם להביא לבית-הספר קורקינט.
8. יש להם זכות לבקר את מה שקורה בבית-הספר - בלי להיענש ומי יודע מה עוד...

במערך זה נבדוק איזו חסינות היא עניינית ונועדה למילוי התפקיד ואיזו חסינות היא זכות-יתר, שאינה נחוצה למילוי התפקיד. נלמד מדוע החסינות חשובה ומתי ראוי להסירה.

מטרות

1. היכרות עם המושגים: חסינות, חסינות עניינית, חסינות דיונית, והקשר שלהם לעקרונות דמוקרטיים כגון: חופש הביטוי, שלטון העם וביקורת על השלטון.
2. חידוד האבחנה בין זכות יתר לבין חסינות, הנחוצה לצורך מילוי התפקיד.
3. הבנת חשיבותה של החסינות מול הבעייתיות שהיא מעוררת סביב עקרון השוויון.
4. התמודדות עם דילמות, הקשורות לחסינות הניתנת לחברי הכנסת.

מתודה

- שימוש באירועים מעולם התלמידים: מועצת התלמידים הנבחרת לוקחת לעצמה זכויות יתר וחבר המועצה משתמש בזכות לחופש הביטוי בצורה פוגעת.
- שימוש באירועים מהמציאות - דיון בשאלה האם להסיר או לא להסיר את החסינות?

שני סוגי חסינות וזכויות נוספות החסינות המוענקת לחברי הכנסת כוללת שני תחומים:

חסינות עניינית - חסינות זאת מתייחסת לכל פעולה במסגרת התפקיד. היא מוחלטת ואי אפשר להסיר אותה.

חסינות דיונית - חסינות זאת מתייחסת לכל שאר העניינים. בעניינים אלה יש לבקש מהכנסת להסיר את החסינות של חברי הכנסת, לפני שניתן להעמיד אותם לדין על עברה שעברו (שאינה קשורה לתפקיד).

לחברי הכנסת יש זכויות נוספות, שנועדו לאפשר להם למלא את תפקידם כיאות: הגנה מפני מעצר, מפני חיפוש גופני ומפני החרמת מסמכים.

בישראל החסינות מקיפה ביותר, יחסית לפרלמנטים אחרים

יש לציין שחברי הכנסת בישראל נהנים מחסינות מקיפה ביותר ביחס לפרלמנטים במדינות אחרות. הזכות הרחבה לחסינות מקורה בימי קום המדינה: אז שררה עיונות קשה בין הממשלה לאופוזיציה והחסינות נועדה לתת הגנה מרבית לחברי האופוזיציה. מאז לא שונה הדבר ועד היום חברי הכנסת נהנים גם מהחסינות הדיונית, שלמעשה אינה חיונית למילוי תפקידם כלל. היא מקנה יתרון אישי ובלתי רצוי לחברי בית הנבחרים וכאמור, לא בכל המדינות היא קיימת.

בבריטניה ובמדינות אנגלו-סקסיות אחרות, כגון אוסטרליה וניו זילנד, החסינות לחברי בית הנבחרים לא התקבלה מעולם, אולם באירופה היא עדיין נהוגה, אם כי במתכונת מצומצמת יותר. כך, היא לא חלה למשל על כל העברות, היא לא חלה בעת הפגרה של בית הנבחרים ועוד.

2. מהי חסינות?

מידע

אחת מזכויות היתר העיקריות המוענקות לחברי הגוף הנבחר היא חסינות. חסינות היא פטור, שניתן לאדם להיות מכפיפות לחוק, כדי שיוכל למלא את תפקידו ללא הפרעה. החסינות הניתנת לחברי כנסת היא זכות יתר בעלת חשיבות רבה, שכן היא נועדה להבטיח לנבחר הציבור את חופש הדעה והביטוי, כדי שיוכלו למלא את תפקידם ללא פחד ובלי חשש פן יהיה עליהם לתת את הדין על כך לאדם או לרשות כלשהם.

(על פי נשיא בית המשפט העליון, שמעון אגרנט, ממשל ופוליטיקה בישראל, כנסת מול ממשלה, עמוד 70, 1998)

קראו את הקטע הבא וענו על השאלות: רוני, נציג במועצת התלמידים בבית הספר "רביבים" פרסם כתבה בעיתון בית הספר:

אפליה בבית ספר

מאת: רוני גל-רון, נציג כיתה ח' במועצת התלמידים, ב"ס "רביבים".

בית הספר שלנו ממש מוזר. מבחינה חיצונית הוא מפותח מאד. כל הזמן צובעים, שותלים עצים, מוסיפים מתקנים, מה לא... אבל איפה ההנהלה בקטע של המחשבים? יש כאן רק מעט מחשבים מיושנים, בלי חיבור לאינטרנט. אלה כלים שאינם מתאימים למאה ה-21. איך אפשר להכין את דור העתיד לעולם בלי כלים מינימליים? זה מוזר שההנהלה רואה לנכון להשקיע כל כך הרבה בצורה החיצונית של בית הספר. אולי חשוב לה יותר מה שנראה כלפי חוץ למי שעובר ברחוב ופחות חשוב לה מה שבאמת חשוב לתלמידים? המנהל שלנו מנסה למצוא חן בעיני כולם: ההורים, העירייה ותושבי העיר. ומה איתנו - התלמידים שלו?

כבר בבוקר יום א' הוזמן רוני אל המנהל, ושם נאמר לו שפרסום השמצות אישיות ושקרים על המנהל - ועוד בעיתון - אינן מקובלות. עונשו של רוני נקבע: השעיה של שבוע מבית הספר והשעיה לצמיתות ממועצת התלמידים!

שאלות לדין

1. האם לחברים במועצת התלמידים מותר לבקר/ להשמיץ את המנהל בלי להיענש? הסבירו.
2. מדוע לנציגי התלמידים אסור להביע את דעתם? לשם מה נבחרו? נמקו.
3. האם מותר להעניש נציגי ציבור על דבר, שעשו כחלק מתפקידם? נמקו.

איך זה נראה אצלנו במציאות הפוליטית?

לפניכם שני אירועים דמיוניים. קראו אותם וענו על השאלות.

אירוע דמיוני א'

בכנסת עמדה להיערך הצבעה חשובה על הצעת חוק של הממשלה והיה צפוי שהיא תוכרע על חודו של קול. לפני ההצבעה הורתה שרת המשטרה למפכ"ל המשטרה לעצור שלושה חברי כנסת המתנגדים להצעה, בחשד לעברות כספיים שונות. בשל העדרם מן המליאה בעת ההצבעה, התקבלה הצעת הממשלה ברוב של שני קולות. לאחר ההצבעה, שוחררו חברי הכנסת מן המעצר.

אירוע דמיוני ב'

מנהיגת האופוזיציה ידועה בלשונה החדה ובנאומיה הסוחפים. ראש הממשלה מרגיש שלאחרונה היא צוברת פופולאריות רבה ומסכנת את המשך שלטונו. הוא קורא ליועץ המשפטי לממשלה ומבקש ממנו למצוא אפשרות להעמיד את ראש האופוזיציה לדין על הסתה, לאחר שאמרה שהממשלה בוגדת בעם.

שאלות לדין

1. האם לדעתכם הפעולות של שרת המשטרה ושל ראש הממשלה תקינות? מדוע?
2. כיצד פעולות אלה פוגעות ביכולתם של חברי כנסת מהאופוזיציה לבקר את הממשלה?
3. כיצד לדעתכם אפשר לדאוג לכך שמקרים מסוג זה לא יתרחשו?
4. כיצד ניתן לטפל בחברי כנסת, המנצלים את החסינות שלהם כדי להסית, להשמיץ או לעבור על החוק?

3. סוגים שונים של חסינות

מידע

- בישראל, לעומת אנגליה למשל, יש לחברי הכנסת חסינות רחבה מאד.
- החסינות של חברי הכנסת מתחלקת לשני סוגים:

1. **חסינות עניינית** (או מהותית) - חסינות מקצועית, שיש לכל חברי הכנסת בשל כל פעולה, הצבעה, הבעת דעה או מעשה אחר, שנעשו במהלך או למען מילוי תפקידו. חסינות זו נקראת חסינות מהותית, משום שלא ניתן להסירה או לוותר עליה.
  2. **חסינות דיניית** (או פרוצדורלית) - חסינות, הנוגעת לפעולות שביצעו חברי כנסת, שאינן קשורות למילוי תפקידם. אמנם ניתן להעמיד חברי כנסת לדין על פעולות בלתי חוקיות, שביצעו ללא קשר למילוי תפקידם, כגון עברות תנועה. אולם כדי שיהיה ניתן לעשות זאת, על הכנסת להחליט על הסרת חסינותם בהצבעה בוועדת הכנסת ובהצבעה במליאה. במקרים אלה הכנסת מחליטה לפעמים להסיר את החסינות, אך לפעמים אינה מסירה את החסינות.
- מה הכנסת צריכה לשקול לפני ההחלטה אם להסיר את החסינות של חבר/ת כנסת? עליה להחליט האם הבקשה להעמיד את חבר הכנסת לדין הוגשה בתום לב ואינה בגדר נסיון למנוע את עבודתו/ה הפרלמנטרית של חבר/ת הכנסת ואת יכולתו/ה לבקר את הממשלה.

מובאה

"חסינות זו (הפרוצדורלית) לא הוענקה להם בשל תכונתם האישית המיוחדת, כאילו הם מעמד של 'אנשי סגולה', אלא כדי להבטיח את פעילותה התקינה של הכנסת כרשות מחוקקת פן תופרע פעילותה על-ידי הטרדת חבריה בהגשת אישומי שווא מטעמים פסולים, ביוזמת הרשות המבצעת, שתבקש להשפיע בדרך זו שלא כדין על חופש פעולתם של נבחרי העם ולשבש את הבעת רצונם החופשי."

(הנשיא לנדוי בבג"צ אבו-חצירא נגד היועץ המשפטי, מתוך: פרופ' אמנון רובינשטיין, המשפט הקונסטוטוציוני של מדינת ישראל, הוצאת שוקן, עמוד 425, 1991)

שאלה לדין

באילו דרכים הממשלה יכולה להשתמש על מנת להפריע לחברי כנסת מהאופוזיציה לבקר את השלטון?

אקטואליה

ברוב המקרים נענתה הכנסת לבקשתו של היועץ המשפטי לממשלה והסירה את חסינותם של חברי כנסת, שנחשדו בעברות שאינן קשורות לתפקידם. לאחר הסרת החסינות הם הועמדו לדין ככל אזרח רגיל. למשל: אריה דרעי, אהרון אבו-חצירא, יאיר לוי ומאיר כהנא. היו מקרים בודדים בהם הכנסת לא הסכימה להסיר את חסינותו של חבר כנסת שנחשד בעבירות מסוג זה.

פרשה 1

בשנת 1985 נחשד ח"כ שלמה עמר בהאזנות סתר בלתי חוקיות. היועץ המשפטי לממשלה ביקש מועדת הכנסת להסיר את החסינות כדי להעמידו לדין, אך ברוב של 13 נגד 4 ובהימנעות של אחד, דחתה וועדת הכנסת את בקשתו. הנימוקים שהועלו נגד הסרת החסינות התמקדו בטענות שמדובר בעברה פעוטה, שאין די ראיות להרשעה, שלח"כ יגרם נזק והוצאות כספיות רבות וכלל לא בטוח שיורשע. כל אלה אינם שיקולים שוועדת הכנסת אמורה לשקול בבקשה להסרת חסינות. עמדת היועץ המשפטי הייתה כי הכנסת אמורה לשקול אך ורק אם מדובר בחשד אמיתי או שזהו ניסיון להתנכל לחבר הכנסת מטעמים פוליטיים. התוצאה הייתה שאנשים נוספים שהיו מעורבים בפרשה, כן הועמדו לדין ורק ח"כ עמר לא הועמד לדין בגין מעורבותו באותה פרשה. היועץ המשפטי יצחק זמיר אמר כי "בהחלטתם זו נתנו חברי הכנסת יסוד לטענה כי הם פועלים כאיגוד מקצועי המגן על חברי המועדון."

(על פי גדעון אלון ודן מרגלית, זמיר: ועדת הכנסת נהגה כאיגוד מקצועי, הארץ, 10.7.1985)

שאלה לדין

מהי לדעתכם הסכנה בכך שחברי הכנסת הם המחליטים לגבי הסרת החסינות של אחד או אחת מחבריהם?

פרשה 2

בשנת 1993 נחשד ח"כ רפאל פנחסי בעברות כלכליות חמורות. היועץ המשפטי לממשלה ביקש מוועדת הכנסת להסיר את חסינותו, אך זו סרבה. ח"כ פנחסי היה אז סגן שר הדתות מטעם ש"ס בממשלת רבין. הממשלה חששה כי העמדתו לדין תגרום ליציאת ש"ס מהממשלה ובעקבות זאת - לנפילתה ולהפסקת תהליך השלום. כך נוצר לחץ כבד מאוד של חברי הקואליציה, במיוחד ממפלגות השמאל, להצביע נגד הסרת החסינות "על מנת שלא לפגוע בתהליך השלום". התוצאה הייתה שהכנסת אכן דחתה את ההצעה להסיר את חסינותו של ח"כ פנחסי ברוב של 54 נגד 50.

שאלה לדין

מה דעתכם על החלטת ועדת הכנסת במקרה זה? כיצד אתם הייתם נוהגים?

4. דילמות

לפניכם שלוש דילמות הקשורות לנושא החסינות. דונו עליהן בכיתה.

דילמה א'

האם הצבעת הכנסת על הסרת חסינותו של ח"כ צריכה להיות גלויה או חשאית? מדוע?

מידע

עד 1994 הייתה ההצבעה בוועדת הכנסת גלויה ובמליאת הכנסת חשאית. בשנת 1994 שונה החוק וכעת גם ההצבעה במליאה היא גלויה. עכשיו הציבור יכול לראות כיצד כל חבר/ת כנסת מצביע/ה בעניין כה חשוב ורגיש וזה עשוי למנוע הצבעות בלתי מוסריות בעתיד! מצד שני, בהצבעה חשאית יכול ח"כ להצביע ללא לחצים.

דילמה ב'

האם ראוי לבטל את החסינות של חברי הכנסת בשל עברות שעברו, שאינן נוגעות למילוי תפקידם?

שימו לב להיבטים הבאים:

- **כבוד הכנסת** - מצד אחד: איך ירחש הציבור כבוד לכנסת, אם יתנהלו כל העת משפטים נגד חבריה? מצד שני: איך ירחש הציבור כבוד לכנסת, שיש בה עבריינים שהתחמקו ממשפט?
- **שקיפות** - לציבור מגיע לדעת מי בדיוק מייצג אותו ומה הוא עשה.
- **ניצול לרעה** - הציבור חושש מפני ניצול לרעה של החסינות לביצוע מעשים לא ראויים.
- **שיוויון** - האם לא מן הראוי שיהיה שוויון בין חברי הכנסת לשאר האזרחים בכל הנוגע לביצוע עברות? עבריינים אינם ראויים לזכויות יתר.

תרגיל

האם להסיר את החסינות של חברי הכנסת שעברו את העברות הבאות?

1. בכנסת נערך דיון לגבי מדיניות האיפוק של הממשלה ביהודה ושומרון. במהלך הדיון התפרצה חברת כנסת ואמרה: "זאת ממשלה פשיסטית. אני קוראת לחיילי צה"ל לסרב פקודה!"
2. חבר כנסת חצה כביש סואן לא במעבר החצייה. במקום נכחו תלמידי כיתה ו' שהיו במשמרת בטיחות במעבר החצייה הסמוך.
3. חברת כנסת פנתה אל שר התחבורה במהלך דיון בכנסת ואמרה: "הכבישים מסוכנים ואתה לא נוקף אצבע. אתה מפקיר את חיילינו! אתה אשם במותו של כל ילד בכביש!"
4. חבר כנסת נסע לחו"ל בתפקיד וכל הוצאותיו מומנו ע"י המדינה. הוא לקח עמו את בתו ודיווח על הוצאות אלה כעל הוצאות בתפקיד.
5. חבר כנסת כתב כתבה על מנהל בית הספר של בתו. הוא כתב: "זהו מנהל בית ספר, המחנך לנחשלות במקום למצינות, לטיפשות במקום לחוכמה."
6. חברת כנסת הביאה מחו"ל מחשב משוכלל, החייב במכס, אך לא דיווחה על כך לשלטונות המכס בכניסתה לארץ. היא טענה שהמחשב נחוץ לעבודתה בכנסת.

ביבליוגרפיה

אמנון רובינשטיין, המשפט הקונסטיטוציוני של מדינת ישראל, הוצאת שוקן, 1991.

בנימין נויברגר, ממשל ופוליטיקה, כנסת מול ממשלה, האוניברסיטה הפתוחה, 1998.

חיים כהן, המשפט, מוסד ביאליק, 1991.

5. תרגיל סיכום - הסרת חסינותו של חברי כנסת

1. אתם ועדת הכנסת, המחליטה בעניין הסרת חסינותם של שישה חברי כנסת.
  - א. שימו לב! על פי החוק, אסור לכם להסיר את החסינות של חברי כנסת, שפעלו למען מילוי תפקידם.
  - ב. אם העברה שעברו, אינה קשורה למילוי התפקיד, אתם רשאים (אך אינכם חייבים) להסיר את החסינות.
  2. החליטו לגבי כל מקרה האם זהו מעשה שנעשה במסגרת התפקיד ואם לא - האם להסיר את החסינות או לא. נמקו את החלטתכם.
  3. בכל מקרה התייחסו לנקודות הבאות:
    - א. האם המעשה אכן נעשה לצורך מילוי התפקיד בלבד?
    - ב. אם מילוי התפקיד מצדיק דברי הסתה (קריאה להתנהגות לחוק, קריאה להתנהגות אלימה)?
    - ג. האם עברות פטורות, שאינן במסגרת התפקיד, מצדיקות את הסרת חסינותו של חבר הכנסת?
    - ד. האם חברי הכנסת צריכים להוות דוגמה אישית לאזרחים, ולכן עליהם לעמוד לדין גם על עברות פחותות ערך?
    - ה. כיצד תשפיע הסרת/אי הסרת החסינות על מעמד הכנסת בעיני הציבור?

- הגנה על האופוזיציה מפני כוחה של הקואליציה - יש להבטיח את פעילותה התקינה של הכנסת ולהגן על חברי הכנסת מפני אישומי שווא של הרשות המבצעת כלפי חברי הכנסת באופוזיציה.
- מנהיגות - איך הציבור מרגיש, כשנבחרו מוגנים מפני אישומים פליליים על מעשים שביצעו, שאינם קשורים למילוי תפקידם? כיצד נבחרו ציבור צריכים לפעול במקרה זה?

דילמה ג'

נניח שחבר כנסת תכנן, ארגן וביצע הפגנה אלימה. בהפגנה נזרקו אבנים על שוטרים במטרה לפגוע ולפצוע. אחר כך הוא טען שההפגנה היא ביטוי לביקורת על השלטון ולכן הפעולה שביצע היא במסגרת תפקידו. מסיבה זו לדעתו הוא פטור מכל אחריות בשל האלימות. מה דעתכם על כך?

מידע

"ח"כ אינו רשאי תוך כדי ביצוע תפקידו כח"כ להפר את החוק בריש גלי ובאופן הפגנתי ולטעון לחסינות... ח"כ אינו רשאי לתכנן מראש התנהגות פלילית מתוך מחשבה שהחסינות תעמוד לו..." (מתוך פסיקת בג"צ בעניין ח"כ פנחסי, ממשל ופוליטיקה, שם, עמוד 78)

ועדת חקירה, מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור

1. קטעי המידע מתארים את כלי הפיקוח הנוספים:
  - א. ועדת חקירה
  - ב. מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור
2. תלו את הקטעים האלה על לוח הקיר הפעיל.

מידע

א. ועדת חקירה

הכנסת מוסמכת לכונן ועדה קבועה או ועדה מיוחדת, כדי לבדוק נושאים מסוימים ובעיות מסוימות החשובות לציבור.

חוק יסוד: הכנסת קובע שוועדת חקירה תחקור "דברים שהכנסת קבעה" וכי הכנסת היא שתקבע את סמכויותיה ואת תפקידיה.

עד כה מייעטה הכנסת להשתמש בסמכות זו. הסיבה היא, שלקואליציה יש רוב בכנסת וקולותיה הם שיקבעו את תכנון ועדת החקירה. אך הקואליציה אינה מעוניינת, בדרך כלל, שוועדת חקירה תחקור את הממשלה...

לראשונה החליטה הכנסת לכונן ועדת חקירה בנובמבר 1987 בנושא נטול צביון מפלגתי - תאונות דרכים.

(על-פי: כנסת מול ממשלה, יחידות 4-5 בקורס "ממשל ופוליטיקה בישראל", האוניברסיטה הפתוחה, 1998. עמוד 35)

ב. מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור

הכנסת ממנה אדם בעל אישיות וניסיון, המתאימים לתפקיד מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור - לתקופת כהונה של חמש שנים.

תפקידי מבקר המדינה

מבקר המדינה - הוא זרועה הארוכה של הכנסת ובמילוי תפקידו הוא אחראי כלפי הכנסת בלבד. המבקר פועל בקשר הדוק עם ועדת הכנסת לביקורת המדינה והוא מוסר לה דין וחשבון. תפקידו של מבקר המדינה לבקר את כל מוסדות המדינה וכל מוסד שהמדינה קשורה אליו. משרדו בודק אם משרדי הממשלה, הרשויות המקומיות והחברות הממשלתיות מתנהלים לפי החוק, ביעילות ובחיסכון ושומרים על טוהר המידות. כל הגופים המבוקרים חייבים לפעול לפי הנחיות מבקר המדינה, לתת לו כל מידע והוא רשאי גם לגבות עדויות.

הערה

בכל רשות מקומית יש מבקר ונציב תלונות הציבור, שתפקידו לבקר את פעולות הרשות ולדאוג שלא יגרמו עוול לתושבי המקום.

(על-פי: כנסת מול ממשלה, יחידות 4-5 בקורס "ממשל ופוליטיקה בישראל", האוניברסיטה הפתוחה, 1998. עמודים 31-32)

משרד מבקר המדינה ונציבות תלונות הציבור - אתר באינטרנט למבקר המדינה יש אתר באינטרנט. האתר מתאר את תפקידיו של המשרד ואת דרך פעולתו. באמצעות האתר ניתן לשלוח תלונות לנציב תלונות הציבור, לפנות אל מבקר המדינה ולבקש מידע. מומלץ לבקר בו. כתובת האתר: <http://www.mevaker.gov.il>

פעילות הדמיה ליזום המסכם בירושלים

- חוק הגבלת השידור והצפיה בטלוויזיה -

- פרק -

הכנסת הצעירה בירושלים

מערך זה של תוכנית "כנסת צעירה" עוסק בהכנת היום המסכם בירושלים. ביום זה נערוך הדמיה של הליך החקיקה בכנסת המהווה סיכום לפעילות שעברו התלמידים בכיתה במסגרת התכנית.

פרק זה מחולק לשלושה חלקים:

1. הסבר למורה על פעילות היום המסכם.
2. שיעור הכנה בכיתה לקראת היום המסכם.
3. הכנה טכנית ליום המסכם.

מטרות הפעילות

- הכרת והבנת שלבי הליך החקיקה בכנסת.
- הטמעת ערכי הדמוקרטיה הפרלמנטרית.
- שילוב התלמידים בשיח הדמוקרטי - ישראלי.
- סיכום תכנית כנסת צעירה.

מבנה היום המסכם

- **סדנת חקיקה** - הליך חקיקת חוק 'הגבלת השידור והצפייה בטלוויזיה'.
- **ביקור במוזיאון** - סיור מודרך במוזיאון מנחם בגין.
- **סיור בכנסת** - אופציונאלי (בתיאום של בית הספר מול היחידה לדמוקרטיה ואזרחות בכנסת).

תוכן הפעילות

חקיקת חוק 'הגבלת השידור והצפייה בטלוויזיה':
בעקבות דיוני ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת בהצעת חוק: "הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו (תיקון שידורי פרסומות לילדים)", התש"ס-2000, נעסוק גם אנו בהצעת חוק דמיונית, מחמירה יותר מהצעת חוק זאת: חוק "הגבלת השידור והצפייה בטלוויזיה".

הצעת החוק הממשלתית של הכנסת

הצערה:

בהדמיה שלנו, הממשלה דוגלת בפיקוח מירבי על החברה באופן של התערבות השלטון בחיים הציבוריים במטרה לשמור על מוסריות החברה וערכיה. לפיכך הגישה לכנסת הצעת חוק, שעניינה החמרת ההגבלות על השידור והצפייה בטלוויזיה.

הצעת החוק מחמירה את תקנות החוק הנוכחי ומוסיפה מגבלות נוספות על שידורי הטלוויזיה ועל שעות הצפייה, במטרה לשמור על חברה ערכית ומוסרית.

לפניכם ההצעה כפי שתוצג על-ידי הממשלה ביום המסכם:

הצעת חוק הגבלת השידור והצפייה בטלוויזיה

א. פרשנות:

הגבלת השידור:

הגבלת שידור קטעים אלימים, מתירניים ובוטים מתוך סרטים, סדרות, פרסומות וקליפים המשודרים בטלוויזיה, בשעות מסוימות.

הגבלת הצפייה:

הגבלת שעות הצפייה בסרטים, סדרות פרסומות וקליפים על-פי גילאים באמצעות סמלילים.

1. סוגי הקטעים אותם יש להגביל לשידור:

א. קטעים אלימים - קטעים שנראים בהם אלימות מילולית כלשהי, מכות או התעללות, אונס, רצח וקטעים קשים לצפייה מסרטי מלחמה.

ב. קטעים מתירניים - קטעים בעלי אופי מיני הכוללים רמיזות מיניות מילוליות או כל מגע גופני בין שני אנשים או יותר, אנשים ערומים, לרבות ערומים למחצה או לבושים בחוסר צניעות.

ג. קטעים בוטים - קטעים שיש בהם שימוש בשפת רחוב, קללות, תנועות פרובוקטיביות, התבטאויות גסות או גזעניות.

2. יוגבלו לשידור סרטים, סדרות, פרסומות וקליפים שנראים בהם קטעים אלימים, מתירניים או בוטים למעט בין השעות 3:00 לפנות בוקר ועד 5:00 לפנות בוקר.

3. הגבלת הצפייה תחול על בני 30 ומטה בין השעות 3:00 לפנות בוקר ועד 5:00 לפנות בוקר.

ב. הגדרות:

סרטים: רצף של תמונות או של ציורים המוקרנים על מסך במהירות ויוצרים אשליה של תנועת אנשים ושל חפצים.

סדרות: רצף של סרטים בעלי תוכן מתמשך המוקרנים בהפרשי זמן האחד מהשני.

פרסומות: מסר שיווקי המועבר באמצעי התקשורת לקידום המכירה של מוצר, של שירות וכדומה או להבאתם לידיעת הציבור.

קליפים: סרטון וידאו קצר, המציג שיר בביצוע זמר או להקה תוך שימוש באפקטים חזותיים.

הרכב המפלגתי של הכנסת הצעירה

הקואליציה

- בקואליציה שותפות שתי מפלגות:
1. מפלגת "שידור חוזר" - המפלגה הגדולה בכנסת. דוגלת בחוסן לאומי, בשימור ערכי המסורת וחיזוק התא המשפחתי.
  2. מפלגת "בראשית" - המפלגה השלישית בגודלה בכנסת. מפלגה דתית הדוגלת במדינה בעלת צביון דתי - גם במישור הציבורי.

האופוזיציה

- באופוזיציה שותפות שתי מפלגות:
1. מפלגת "שידור-חי" המפלגה השנייה בגודלה בכנסת, בעד ערכי החירות והחופש ונגד הגבלות כלשהן על האזרח, למעט התנהגות העלולה לפגוע באחרים.
  2. מפלגת "רייטינג" - המפלגה הקטנה בכנסת. בראש סדר העדיפויות שלה נמצאת הרווחה הכלכלית. בעד שוק חופשי ותחרותי, השקעה במפעלים עתירי ידע, חברות סטארט-אפ והיי-טק והקמת ערוצי טלוויזיה מסחריים נוספים.

שלבי הפעילות של היום המסכם

שלב א: קריאה ראשונה

1. פתיחת ישיבת הכנסת הצעירה: יושב-ראש הכנסת הצעירה יפתח את ישיבת הכנסת ויציג את הנושא שעל סדר היום: הצעת חוק של הממשלה; חוק הגבלת השידור והצפייה בטלוויזיה (ראו עמוד 163).
2. הצעת החוק ראש הממשלה המחזיק גם בתיק החינוך יציג את החוק בשם עקרונות הממשלה וינמק מדוע הוא מגיש אותו. מטרתו היא לשכנע את חברי הכנסת הצעירה שהחוק חשוב ונחוץ. לאחר ראש הממשלה יעלה יושב-ראש האופוזיציה ויציג את העמדה הנגדית.
3. הצבעה - קריאה ראשונה בתום הדיון תיערך הצבעה להצעת החוק בקריאה ראשונה. החכ"צים² יצביעו בשאלה "האם החוק נחוץ באופן כללי?" ההצבעה תתנהל במשמעת קואליציונית/ אופוזיציונית, כלומר - כל מפלגה תצביע לפי לפי מיקומה בכנסת (קואליציה או אופוזיציה).
4. ספירת הקולות ותוצאות ההצבעה מזכיר הכנסת יספור את הקולות ויושב-ראש הכנסת הצעירה יכריז על תוצאות ההצבעה.

[1] הצעות חוק ממשלתיות מוצגות בפני הכנסת בדרך כלל על ידי יושב ראש הקואליציה או על ידי השר הממונה על הנושא בו עוסק החוק. במקרה שלנו ראש הממשלה הינו גם שר החינוך, ולכן הוא מציג את החוק.

[2] חכ"צים - ראשי תיבות: חברי כנסת צעירה

שלב ב: דיון בוועדת החינוך התרבות

והספורט ושיחות מסדרון

בשלב הזה יתרחשו שתי פעילויות במקביל:

1. דיונים בוועדת החינוך, התרבות והספורט. על מנת לאפשר לכמה שיותר תלמידים לבוא לידי ביטוי ולהעמיק בשיח, יתקיימו שני דיונים בשתי ועדות מקבילות, אשר בכל אחת מהן מוקד דיון אחר:
  - ועדה א' - בחינת ההיבט המוסרי בהגבלת הביטוי.
  - ועדה ב' - ההשפעה החינוכית של השידור והצפייה בטלוויזיה על בני נוער.

לכל ועדה ימונה ראש ועדה המנהל את הדיון ובכל ועדה ישתתפו חכ"צים המייצגים את כל המפלגות. בשלב זה של משחק התפקידים יצאו מתפקידם כחכ"צים נציגים מכל מפלגה ויגלמו נציגי שדולות או קרואי ועדה אשר באים להשמיע את דעתם הפרטית או המקצועית בנושא בו דנה הוועדה, על מנת לייצג לה, או להשפיע על החלטתה.

2. שיחות מסדרון.

השיחות יתנהלו בין נציגי המפלגות במטרה לשכנע זה את זה לתמוך בהצעת החוק או להתנגד לה, סביב מוקד הדיון של טווח השעות היומי להגבלת השידור והצפייה.

שלב ג: קריאה שנייה

את הדיון בקריאה השנייה ינהל יושב-ראש הכנסת הצעירה, בסיוע מזכיר הכנסת. הדיון יתנהל בשני שלבים:

1. הצגת נוסח החוק של הוועדה. יושב-ראש ועדות החינוך של הכנסת הצעירה יציג בפני המליאה את סעיפי החוק אשר תוקנו, שונו, נוספו או בוטלו בוועדותיהם.
2. דיון והצבעה על כל סעיף בנפרד. חברי הכנסת הצעירה יצביעו על כל סעיף בנפרד. מזכיר הכנסת יספור את הקולות ויעדכן את נוסח החוק על פי ההצבעה. ההצבעה תתנהל במשמעת סיעתית, בהתאמה להצלחת הסיעות להשפיע על סעיפי החוק ולהסכמי אנשי המסדרון.

שלב ד: קריאה שלישית

1. הקראת הנוסח הסופי של החוק. יושב-ראש הכנסת הצעירה יקריא את הנוסח הסופי של החוק.
2. הצבעה וספירת קולות. הצעת החוק כולה תעמוד להצבעה. מזכיר הכנסת הצעירה יספור את הקולות. ההצבעה תתנהל ללא משמעת קואליציונית או סיעתית.
3. הכרזה על תוצאות ההצבעה. יושב-ראש הכנסת הצעירה יכריז על תוצאות ההצבעה.

שלב ה: מהדורת חדשות מסכמת

אנשי התקשורת יציגו מהדורת חדשות מסכמת עם סיום הפעילות.

שיעור הכנה ליום המסכם

דיון עקרוני - הגבלת השידור והצפייה בטלוויזיה

דילמה

האם יש להגביל את שעות וגיל הצפייה בקטעים מתירניים, בוטים ואלימים, בסרטים, בפרסומות ובקליפים או לצנזר אותם?

מצד שני יש להגן על הציבור מפני פגיעה ברגשותיו ומפני תופעות שליליות הנגרמות מצפייה בסרטים אלימים.

מצד אחד ההגבלה על השידור והצפייה בטלוויזיה סותרת את זכות הציבור לדעת, מונעת מהציבור לצרוך מידע ואמנות באופן חופשי ופוגעת בזכות המשדר/המפרסם לחופש הביטוי.

סיעון נגד חופש השידור והצפייה

האלימות בקרב בני הנוער גואה. במצב כזה כל פעולה לצמצום האלימות ולו במעט, חשובה מאד. לכן, הגבלת גיל הצפייה בסרטים ובקליפים אלימים ואף צנזור קטעים מסוימים בסרטים ומקליפים, הינן דרכי פעולה רצויות.

סיעון בעד חופש השידור והצפייה

במדינת ישראל, בני 16 רשאים לשאת תעודת זהות, בני 17 יכולים להוציא רשיון נהיגה ובני 18 מקבלים צו גיוס לצה"ל ויכולים להצביע לכנסת. לכל אלה נדרשת אחריות. לכן, מגוון שחוק ימנע מבני נוער לצפות בסרט, פרסומת או קליפ, רק משום שבעיני אנשים מסוימים הוא אלים, מתירני או בוטה. כמו כן, הגבלת השידור והצפייה מגבילה את חופש הביטוי ואת חופש הבחירה ולכן היא סותרת את עקרונות הדמוקרטיה.

שימו לב!

כבכל הצעת חוק, יוזמי החוק, ובמקרה זה - הממשלה, מעוניינים לזכות בתמיכה רחבה ככל הניתן בחוק, על מנת לבססו כחוק צודק וראוי המוסכם על רוב חלקי העם.

על מנת לעשות כן פועלת הקואליציה לשכנע את המתנגדים לחוק בצדקתו במליאת הכנסת ובוועדות, על-אף שיש לה בלאו הכי רוב בכנסת. מעבר לכך פועלת הממשלה במישורים נוספים על מנת לקדם את התמיכה בחוק. לשם כך יכולה הממשלה להציע למפלגות מינויים לתפקידים או הקצאת תקציבים מיוחדים במסגרת התקציב השנתי בעבור תמיכתם בחוק.

שלב זה עלול להתפרש בקרב התלמידים כשלב בלתי מוסרי ולהראות כמקביל למתן שוחד או כיוצא באלה, אלא שבפועל מדובר בחלק אינטגרלי מהמשחק הדמוקרטי: כל מפלגה עושה את חשבונה כיצד תשרת את האינטרסים של בוחריה על הצד הטוב ביותר. ייתכן ותמיכה בחוק מסוים, אפילו הוא עומד בסתירה מסוימת למצעה המקורי, עדיפה לה בחשבון הכולל. ייתכן שבכך שתתמוך בחוק, תישאר המפלגה בעמדת השפעה ותקבל תקציבים לצרכים חשובים יותר עבורה וכיוצא באלה.

תפקיד האופוזיציה במקרה שלנו הוא למנוע את חקיקת החוק, שכן הוא עומד בסתירה לעמדתה וערכיה. יחד עם זאת, מכיוון שהסיכויים לכך נמוכים, עליה לפעול על מנת למתן את החוק ולקרר אותו ברמת שינוי הסעיפים או ביטולם החלקי לתפיסת עולמם. את זאת תוכל לעשות באמצעות הנאומים במליאה, העבודה בוועדות הכנסת ובאמצעות 'אנשי המסדרון' שלה.

עבודה בקבוצות בנושא הגבלת השידור והצפייה

פצלו את הכיתה לשלוש קבוצות עבודה. חלקו לכל קבוצה קטע אחד משלושת המובאות המופיעות להלן.

בקשו מכל קבוצה:

1. לענות על שאלות ההבנה המופיעות בסוף המובאה.
2. לברר איזו בעיה עולה מכל קטע ובאילו אופנים ניתן לדעתם לפתור אותה.
3. לבחור נציג אשר יציג בפני הכיתה את הקטע אותו למדו, את הבעיה העולה ממנו ואת הפתרון אותו הציעה קבוצתו.

לאחר הלימוד והצגת הקטעים לכיתה על-ידי נציגי הקבוצות, ערכו בעקבות כל קטע הצבעה כיתתית על-פי שלוש האפשרויות המופיעות בסיום כל מובאה. כתבו את תוצאות ההצבעות על הלוח ונתחו אותן יחד:

- האם תוצאות ההצבעות נוסות לכיוון מסוים? מה זה אומר על הלך הרוח בכיתה?
- האם ישנו ערך כלשהו הבא לידי ביטוי כחשוב יותר מאחרים בתוצאות ההצבעה?
- אם קיימת נטיה כלשהי בהצבעות הכיתה - אילו ערכים נפגעים כתוצאה מנטייה זו והאם צריך לצמצם פגיעה זו?
- עד כמה לדעתכם מייצגות תוצאות ההצבעות את הציבור בארץ?

מן העיתונות - קטע א'

והנה עכשיו הסיוט חוזר. סרט המכונה "חניבעל" [המתאר רוצח סידרת' - פסיכופט], יוצא לאקרנים. רבבות בני תשחורת [בני נוער] מוסתים ירצו לראות אותו. הם יחזו במעלליו הערפדיים של חניבעל הקניבל... אלה שלא יקראו וודאי ייהנו.

אחר-כך נתפלא מדוע האלימות ממשיכה לגאות בארץ. ועדות חקירה פרלמנטריות ינסו להבין איך זה שבני טובים מהרצליה יורים להנאתם בנהג מונית. גורמי משפט ממלכתיים נדהמים יתהו בקול מה גורם לשביעיסיטים מכפר-סבא לבצע רצח פולחני בבן-גילם. חוקרי משטרה מבאר-שבע יעמדו נבעתים נוכח פסיכופט צעיר המשחזר לעיניהם את צליבת דודתו למוות.

(מתוך חגי סגל, פסטיבל אוכלי אדם, מעריב 27.2.2001)

שאלות חידוד והבנה

1. האם אכן בני נוער רצים לראות סרטים אלימים?
2. האם הם מושפעים מסרטים אלו ונוהגים באלימות בעקבות הצפייה בהם?
3. האם אתם פחות מזועזעים ממעשי אלימות לאחר צפייה בסרט אלימים?
4. האם אתם מרגישים צורך להתנהג באלימות לאחר צפייה בסרט אלימים?

הצבעה - כיצד על המדינה להתמודד

עם נושא זה?

- על המדינה להשקיע בחינוך בני הנוער שימנעו בעצמם מצפייה בסרטים המזיקים להם.
- על המדינה להגביל את גיל הצפייה באמצעות סימון הסרטים בסמלילים.
- על המדינה להגביל את שידור התכנים הבעייתיים ולא לשדרם אלא מאוחר בלילה.

מנ העיתונות - קטע ב'

תשדיר הפרסומת של "תפוזינה" חזר אל המרקע בתחילת יוני השנה. שבועיים בלבד לאחר שעלה התשדיר על המרקע, ביקשה מנהלת הפיקוח של הרשות, הגב' איילת מצגר, לפסול את שידור תשדיר הפרסומת בטענה כי "בתשדיר רמיזות מיניות העלולות להוות פגיעה ברגשות הציבור וכן יש בו פגיעה בטעם הטוב". פסיקת בית המשפט העליון בשבתו כבג"צ, התיר לשוב ולשדר את תשדיר הפרסומת של "תפוזינה". השופטת דליה דורנר קבעה בהחלטתה, כי "רמיזה מינית בתשדיר פרסומת אינה מהווה פגיעה ברגשות הציבור בעוצמה המספקת לפסילתו". אודי פרידן, מנכ"ל משותף במשרד הפרסום ראובני-פרידן, שהפיק את התשדיר אמר היום: "תפוזינה יצרה תקדים, פסיקה זו מהווה סימן לניצחון הביטוי וחופש היצירה".

(מתוך "תשדיר הפרסומת של תפוזינה חוזר אל המרקע", ידיעות אחרונות, 13.8.2000)

שאלות חידוד והבנה

1. האם קיימת סכנה בפיקוח נוקשה וקפדני מידי בנושאים אלו? אם כן, מהי?
1. מה לדעתכם חשוב יותר - חופש הביטוי והיצירה או הגנה על רגשות הציבור ועל הטעם הטוב?
2. מהם הגבולות שלדעתכם אסור לעבור בשידור פרסומות?
3. מה המחיר לחופש מוחלט בשידור ללא כל הגבלות?

מנ העיתונות - קטע ג'

לעומת מחקרים המדברים באופן ברור על הנזקים הבריאותיים והנפשיים שנגרמים לילד כמו השמנת יתר, אגרסיביות, דימוי גוף נמוך, פגיעה בכושר הדיבור ופגיעה בכושר הלמידה¹, מחקרים שהתפרסמו לאחרונה טוענים שלפחות את חלק מכישורי האוריינות [כושר הלמידה העצמי וההתמצאות בטקסטים], אפשר להשיג באמצעות צפייה בתכניות טלוויזיה המיועדות לכך, וכי תכנית טלוויזיה המלמדת איות ומילים חדשות יכולה לתרום לאוצר המילים ולהפחית את שגיאות הכתב של הצופים הצעירים.

"לימוד יכול להיות מהנה אם הוא נעשה בצורה מעניינת וחוויתית", אומרת יעל קנה, עורכת ראשית בערוץ 'לוגי'. "לעיתים קרובות תכניות אינטראקטיביות מעודדות את הילדים להמשיך לחקור מתוך הנאה, ולא פעם הורים מדווחים שאפילו הם נסחפים להנאת החקר המשותפת עם הילד בעקבות תכנית טלוויזיה מעניינת שעליה סיפר להם"².

1 (אורי ברלב, 7/11/06, הארץ)

2 (אלינור איתם, 12/12/11, הורים וילדים, mako)

שאלות חידוד והבנה

1. האם לדעתכם הצפייה בטלוויזיה מסייעת או פוגעת בכושר הלמידה של ילדים ובני נוער?
2. האם ישנם לדעתכם תכנים המגרים למידה לעומת תכנים המדכאים למידה? מהם?
3. האם באופן אישי למדתם תוכן חינוכי כלשהו כתוצאה מצפייה בטלוויזיה? מה למשל?
4. האם הייתם תלמידים טובים יותר אילו הייתם צופים פחות בטלוויזיה? נמקו.

הצבעה - כיצד על המדינה להתמודד

עם נושא זה?

- על המדינה לאפשר צפייה חופשית של בני נוער בתכנים, מתוך הבנה שבני הנוער צופים בתכנים שמעניינים אותם ומועילים להם ברמה החינוכית.
- על המדינה לחייב בחקיקה שידור תכניות בעלות תוכן חינוכי לילדים ובני נוער בכמות של 50% לפחות.
- על המדינה לחייב בחקיקה שידור של תכנים חינוכיים בלבד לילדים ונוער.

הכנה טכנית ליום המסכם

ביום מסכם, מרכז מורשת בגין יכול להכיל עד 100 תלמידים, המחולקים על-פי מפתח של 4 קבוצות של עד 25 תלמידים בקבוצה, כאשר שתי קבוצות יעברו סדנת חקיקה בעוד השתיים האחרות יכנסו למוזיאון. לאחר מכן, הפסקה של חצי שעה ואז הקבוצות יבצעו חילוף. ראו לוח זמנים לדוגמא:

קבוצה ד'	קבוצה ג'	קבוצה ב'	קבוצה א'	שעות כניסה למוזיאון (בצהוב)
תלמידים עד 25	תלמידים עד 25	תלמידים עד 25	תלמידים עד 25	
הגעה		הגעה		09:00
תצפית	מוזיאון	כנסת צעירה		09:30
מוזיאון				10:00
תצפית				10:30
				11:00
הפסקת צהריים		הפסקת צהריים		11:30
כנסת צעירה		תצפית	מוזיאון	12:00
		מוזיאון		12:30
		מוזיאון	13:00	
		תצפית	13:30	
סיום		סיום		14:00

שימו לב!

לפרטים נוספים צרו קשר עם מחלקת החינוך של מרכז מורשת מנחם בגין:
 טלפון: 02-5652044/8
 פקס: 02-5652010
 דוא"ל: youthedu@begincenter.com

יש לחלק את התלמידים לקבוצות על-פי מפתח חלוקה זה, לפני ההגעה למרכז וטרם תחילתו של היום המסכם.

דין בהצעת החוק

- חלקו לתלמידים את הצעת החוק: הגבלת השידור והצפייה בטלוויזיה (עמוד 163) ודונו עמם:
- עד כמה לדעתכם נעשה שימוש בתכנים בלתי ראויים בפרסומות ומה מטרת שימוש זה?
  - עד כמה שימוש בתכנים אלימים, בוטים ומיניים מהווה לדעתכם ביטוי אמנותי לחופש היצירה ועד כמה יש להגן עליו?
  - האם הגנה על ילדים צריכה להיות מטופלת על-ידי השקעה בחינוך הילדים לביקורתיות כלפי פרסומות או שעליה להיות מוסדרת באמצעות חקיקה מגבילה?
  - במה התקנות הקיימות בחוק אינן עוסקות ובמה הן צריכות לעסוק לדעתכם?

